

ЄВСЕБІЙ ФРАСИНЮК

**ПРОСВІТЛЕНЕ
ШЕВЧЕНКОВЕ
СЛОВО**

Редактор: Михайло МИХАЙЛЮК
Обкладинка: Ірина МОЙСЕЙ
Техноредагування: Тереза ШЕНДРОЮ

Референти:

Володимир АНТОФІЙЧУК
Іван РЕБОШАПКА
Михайло ГАФІЯ ТРАЙСТА

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FRASYNIUK, EVSEBYI

Prosvitlene Shevchenkove slovo / Evsebyi Frasyniuk. -
București : R.C.R. Editorial, 2020
ISBN 978-606-745-077-4

82.09

Книга фінансована Союзом українців Румунії

ЄВСЕБІЙ ФРАСИНЮК

**ПРОСВІТЛЕНЕ
ШЕВЧЕНКОВЕ
СЛОВО**

**Видавництво «RCR Editorial»
БУХАРЕСТ 2020**

СВІТЛО ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЄВСЕБІЯ ФРАСИНЮКА

Розмірковуючи над читацьким сприйняттям творчості Тараса Шевченка в різні культурно-історичні періоди, ушлявлений письменник Євген Маланюк в одному з розділів «Книги спостережень», датованому 1927 р., зауважив: «Між генієм і сучасністю завше колізія. Геній дає всього себе, але сучасність бере від нього те, що вона здужає взяти. Це стосується як окремих людей, так і поколінь, як суспільства, так і певної доби, її прагнень, її духу». Подібну думку висловив і наш сучасник – академік Іван Дзюба у праці «Тарас Шевченко. Життя і творчість» (2008): «Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. І наша доба, як і кожна попередня, прагне наблизитися до розуміння Шевченка». Справді, кожне покоління вичитує в Шевченка себе, вишукуючи в ньому відповіді на свої запити – політичні, духовні чи просто пізнавальні. При цьому важливо пізнати його таким, яким він був насправді. Мабуть, тому поет Іван Драч різко виступив проти одностороннього сприйняття Шевченка (лише як народника, неодмінно в шапці і кожусі), закликаючи відкрити в

ньому академіка, а ще —«одчайдуха», «каторжника роботи» й, очевидно, митця-людинолюбця, який жив і творив заради Правди на Землі...

Шевченко — не тільки поет український, а й усесвітній. Його твори — насущна духовна пожива не лише українців, а й тих, хто вважає себе причетним до проблем усієї людської спільноти. То хто ж тоді Шевченко для кожного, хто шукає і віднаходить у його думках Істину? Світло!.. Світло, ниспослане Небесами! — так стверджує Євсебій Фрасинюк, автор книжки, яку Ви, ласкавий читачу, тримаєте в руках. Отже, Світло, яке забезпечує духовну сутність людини і веде її до пізнання Істини. Адже поетове Слово, на переконання дослідника, «натхненне Верховним творчим світлом духу». Воістину так, бо ж коли ми говоримо про Шевченка, то передовсім маємо на увазі велич його приходу, майже містичне, людським розумом незбагненне його об'явлення. Бо ж хіба нема таїнства в тому, що він фактично самотужки врятував цілий народ, відвернув від забуття всю націю?

Світло як Слово, і Слово як Світло! Воно зійшло в критичний час для закріпаченої і майже повністю поневоленої російським царатом України, коли за велінням колонізаторів забувалася її історія, культура, нехтувалася мова. І тоді, як образно підмітив Євсебій Фрасинюк, «з ласки Божої почувся голос: «Хай буде Шевченко!». І був Шевченко, і відділилась в ньому воля від кріпацтва, і засіяло світло над ним, і став він палко горіти тим світлом, і незабаром усвідомив, що він еси світло! І стало це світло вести українців до пізнання! Бо у пізнанні — «розсудливість, в розсудливості стриманість, у стриманості терпіння, у терпінні благочестя, в благочесті бра-

толюбство, у братолюбстві любов» (2 Пет., 1: 6 – 8). Так, це було Слово, яке, за оцінкою Івана Франка, «заясніло невідомою досі в українському письменстві ясністю».

Для Євсебія Фрасинюка найбільше важить, щоби те Світло щодень сходило в кожній українській оселі, щоби «Кобзар», як і Біблія, став настійною лектурою українців, щоби кожен з них, суций в Україні і не в Україні, мав внутрішню потребу просвітлюватися Шевченковим Словом, звіряти за його Світлом сенс власного життя, йти за ним у відповідальних громадянських подіях, маючи від того духовний захист і моральну підтримку на весь свій вік.

Євсебій Фрасинюк народився в південнобуковинському селі Негостина, славетному українськими фольклорними й обрядово-звичаєвими традиціями. Тут споруджено пам'ятник Великому Кобзареві, біля якого щороку місцева громада і прибульці з довколишніх міст і сіл складають шану геніальному синові українського народу. Дух українства, виплеканий у рідному селі, благотворно позначився на світоглядних і наукових поглядах Євсебія Фрасинюка. Крім того, він пройшов повний навчальний курс на українському відділенні Серетського ліцею, а відтак здобув філологічну освіту в Бухарестському університеті. Сорок три роки свого трудового життя він віддав праці на педагогічній ниві, викладаючи гімназійні курси румунської та української мов. Науково-творча праця Євсебія Фрасинюка вилилася у книги «Живу рідним словом» (2014) та «Ключ до «Саду Божественних пісень» Григорія Сковороди» (2017). Також його зусиллями окремим томом вийшли твори Григорія

Сковороди в перекладі румунською мовою «Livada cânturilor Divine» (2012).

Саме дослідження поезії Григорія Сковороди відіграло знакову роль у зверненні Євсебія Фрасинюка до творчості Тараса Шевченка. Адже, на його думку, «Сковорода – золоті ворота до непоборної фортеці української духовності, а Шевченко – вхідний храм. Українець чи іноземець не може пізнати другого, не пізнавши першого». Натхнення та енергії у праці над Шевченковим Словом додавало наближення двохсотлітнього ювілею поета, що, як підкреслював Євсебій Фрасинюк у листі до автора цієї передмови, активізувало весь духовний потенціал українського світу на вшанування унікального та неповторного уособлення стійкості орія-державозасновника та скіфа-захисника рідної землі, вияву чистої віри русича, мудрості народного співця-літописця, втілення козацької звияжності, жертовної родинної любові. До того ж надходив Великдень – і відчувалася особлива потреба написати коментар до якогось твору Шевченка, співзвучного духові величного християнського свята. Урешті зупинився на «Неофітах» і «Марії». Але у цьому нелегкому виборі першість віддав поемі «Марія», що спонукало прокоментувати разом з нею весь цикл творів, написаних поетом після заслання. З цього розпочалися публікації коментарів дослідника до «Кобзаря», що упродовж кількох років з'являлися на сторінках часописів «Український вісник» і «Наш голос».

Шевченкознавчі праці Євсебія Фрасинюка заслуговують на високу оцінку як глибинним прочитанням поезії Шевченка, так і власне своїм, сказати б, нетрадиційним підходом до її тлумачення. Ще у виданні «Ключ до

«Саду божественних пісень» Григорія Сковороди» підмічено за її автором ту особливість дослідницького стилю, яка приваблює в кожному, хто береться за складну і неоднозначно трактовану тему. Маю на увазі своєрідний філософський склад мислення Євсебія Фрасинюка, заснований на винятковій увазі до художнього тексту, прискіпливий аналіз якого сягає як його цілісного ідейно-змістового наповнення, так і найдрібнішої деталі. При цьому виклад спостережень і узагальнень складає небуденне враження про характерні риси індивідуального почерку вдумливого і спостережливого дослідника, лаконізм і красномовність якого дещо нагадує стиль біблійних книг чи античних трактатів. Перше, очевидно, йде від інтелектуального потенціалу автора, здобутого в університетських аудиторіях, а найбільше – напрацьованого самотужки, суголосного його читацьким уподобанням. А друге – то ознака творчого дару, даного людині Творцем.

Однією з основних методологічних засад книжки Євсебія Фрасинюка стало положення про християнські ідеї «братолюбія», які Шевченко розвивав упродовж усієї своєї творчості. «Силою любові до рідного народу, до люду взагалі, – наголошує дослідник, – поет сягає сили та інтенсивності Божественної любові, і цей космічний тиск є і болем-карою Шевченка-людини. Любити всіх – це надто важко, це просто боляче, це не під силу звичайній людині. Цієї кари поет може легко позбутися благанням о смерті, але любов до України сильніша, аніж межі життя-смерті».

Крім того, Євсебій Фрасинюк цілком справедливо вважає, що поява Шевченкового слова Правди про

підневільний суспільно-політичний стан України, про відсутність буттєвих перспектив рідного народу-кріпака, що опинився у путах російського царизму, пробудила в знедоленого люду давні волелюбні прагнення. Засіваючи рідну духовну ниву словом Правди, Шевченко, як стверджує дослідник, плекав надію, що небавом «заспівають треті півні» і нечиста ворожа сила зникне при появі Світла, і знову запанує козацький дух свободи.

Праця Євсебія Фрасинюка «Просвітлене Шевченкове слово» – цікаве й оригінальне дослідження. Вона виявляє нові, науково обґрунтовані спостереження над творчістю великого українського поета-мислителя в контексті його світогляду й історичної доби, роздумів про морально-етичні принципи буття українського народу, а особливо – про сумні реалії, громадянське безправ'я і цілковиту політичну безперспективність українців в умовах царської Росії. Безперечно, вона стане ще однією яскравою сторінкою в історії румунської шевченкіани.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПРОСВІТЛЕНЕ ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО

I. Твори періоду 1857 – 1861

НЕОФІТИ – ЖЕРТВИ ДЕСПОТИЗМУ ТА МУЧЕНИКИ ПРАВДИ...

В Петербурзькій академії мистецтв Шевченко глибоко входить в духовний світ античності, зокрема грецької та римської культур, включно і в світ біблійних міфосимволів. Саме з цього періоду в його вішових ліричних творах – **«Сон»** («У всякого своя доля»), **«Кавказ»**, **«Великий льох»**, **«І мертвим, і живим...»**, **«Кругом неправда і неволя»** – появляються епіграфи-цитати зі Святого Письма. Зауважимо, що ці твори написані до періоду заслання, а в біблійних цитатах до них вбачаємо поета у драматичних пошуках Божої Правди (Дух істини Його мир не може прийняти, якщо не бачить і не знає Його), в частих розчаруваннях (Хто дасть ... очам моїм джерело сліз...), в суворих чи благих докорах Всевишньому (Віддав на посміховище нас сусідам нашим, над нами хитають головою).

Після заслання Шевченко ставить біблійні цитати-епіграфи у двох поемах: **«Неофіти»** та **«Марія»**.

Це – найвищі творчі колони духовного храму світобачення великого українського поета-мученика, найпотужніше його «ре-лігію» до основної суті людського життя-буття: **Молітесь Богові одному,/ Молітесь правді на землі,/ А більше на землі нікому/ Не поклоніться. Все брехня – / Попи й царі...**

Творчий період після заслання починає поемою **Неофіти**. Заслання для Шевченка було подорожуванням по пеклу, подібно Енею Котляревського, коли читання-осмислювання таїн Святого Письма набирає незбагнених духовних розмірів, стає каталізатором нестерпних випробувань, виносить його на шлях неофіта. Український поет стане пророком не тільки долі свого народу, а й вселюдської долі. Його пророчі бачення стають мудрими повчальними життєвими засадами.

Глибоко переконаний, що Правда існує і воскресає, Шевченко ставить на чільне місце своєї поеми відповідну цитату: **Так говорить Господь: Пильнуйте суду й чиніть справедливість, бо моє спасіння готове прийти, відкритися – моя справедливість! (Ісаї: 56-1)**

Неймовірним є те, що така істина знайома людству тисячі років, але чомусь, від римського миру/завойованого світу – «Рах Романа (Пакс романа)» – і по сьогодні, різні можновладці-царьки пробують нав'язувати людству їхню правду, всупереч тому, що вони та їхні «системи» закінчують, скоріше чи пізніше, якщо не трагічно, то принаймні драматично...

Поема **«Неофіти»** присвячена Михайлу Семеновичу Щепкіну – знаменитому актору українського походження, викупленому з кріпацтва коштами зібраними

Полтавським театром із вистави за п'єсою Котляревського «Москаль чарівник» та при допомозі княжни Репніної —, котрий приїхав з Москви до Нижнього Новгороду, щоб зустріти свого незрівняного нововизволеного друга. Шевченко вважав, що свою «думу скорбную» може сприйняти у найглибшій суті тільки людина, яка пройшла, в певній мірі, подібний тернистий шлях від кріпацтва до волі: **Возлюбленику муз і грацій,/ Ждучи тебе, я тихо плачу/ І думу скорбную мою/ твоїй душі передаю./ ...Привітаєш – убогая,/ Сірая, з тобою/ Перепливе вона Лету/.** Лета – це одна із міфологічних річок потойбіччя, перепливання якої означає повне забуття прожитого. Шевченко пройшов життєву дорогу Правди і його єдине бажання було здійснити так, щоб Правда, вказана його словом, поставленим «на сторожі свого народу», не зникла в забутті, надіючись, що **«І огнем-сльозою/ Упаде колись на землю,/ І притчею стане/ Розпинателям народним/ Грядущим тиранам».**

Слідує, так назвемо, пролог до поеми, де Шевченко створює картину-зав'язку епічної частини твору, в основі якої лежить суть Христового розп'яття. Плоть людини можна ув'язнити, око може бачити мало – **«Давно вже я сиджу в неволі,/ Неначе злодій в заперті,/ На шлях дивлюся, та на поле,/ та на ворону на хресті/ На кладовищі».** Але дух охоплює Всесвіт. Хрести є і знаком того, що **«Ще живуть/ І Богу моляться, і мруть/ Хрещені люде»**, а якщо хрест «златомальований... І намальовано: розп'ятий/ За нас син Божий на хресті», значить, що Правда Христових вчень існує в людському світі і живе надія...

Вільний дух, що постійно прагне Правди, породжує ключові запитання про таку життєву дорогу, часто болючу: **«...Співає/ І плаче серце, оживає/ І в тебе, Боже, і в святих/ Та праведних твоїх питає,/ Що він зробив їм, той святий,/ Той назорей, той син єдиний/ Богом ізбранної Марії./ Що він зробив їм? І за що/ Його святого мордували,/ Во узи кували;/ І главу його честною/ Терном увінчали?»** Перша частина прологу закінчується вибуховим осудом-звинуваченням, спрямованим безпощадно проти тих, котрі повинні дати відповідь, котрі наслідують/вживають Христові вчення: **«За що? Не говорить/ Ні сам сивий верхотворець,/ Ні його святії – / Помощники, поборники,/ Кастрати німії!»**

Правду «не говорить ні сам сивий верхотворець», але вона, Правда, вказує Христовим мучеництвом та воскресінням те, що повинні говорити облагороджені «вогневими язиками»!..

Друга частина прологу виносить на перший план образ праведної Богоматері, але не її зовнішності, а тієї неймовірної внутрішньої сили нести материнське страждання, увібрати в себе трагічну долю сина і з цього воскресити поновлено світло Правди: **«Благословенная в женах,/ Святая праведная мати/ Святого сина на землі,/ ...Скорбящих радосте!/ ...Ти матер Бога на землі!/ Ти сльози матері до краю,/ До каплі вилила!»** Увібравши долю свого народу, поет благає святую матір надати воскресної сили і його слову: **«Пошли мені святеє слово,/ Святої правди голос новий!/ І слово розумом святим/ І оживи, і про-світи!»**

Тільки за такої умови зможе поет розказати людям горе іншої матері, що **«ріки, море/ Сльози кровавої лила.../ І прийняла/ В живу душу світ незримий/ ...розп'ятого сина!...»**, і просвітити те, що надало **«...душі убогій силу,/ Щоб огненно заговорила,/ Щоб слово пламенем взялось,/ Щоб людям серце розтопило»**.

Якщо пригадаємо афоризм Г. С. Сковороди «Любов виникає з любові: коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю!», то вміть збагнемо таїну любові народу до Шевченка – він його полюбив перший. Очистивши в собі дорогу до Правди, український поет-пророк вважає святим обов'язком повинність, щоб його слово Правди **«І на Україні понеслось,/ І на Україні святилось/ Теє слово, божеє кадило,/ Кадило істини. Амінь»**.

Епічну частину поеми **«Неофіти»** складають чотирнадцять розділів, позначених римськими цифрами, в яких поет висвітлює фундаментальну важливість на життєвому шляху людини обрання нею, з самого початку і на кожному «роздоріжжі», Правди і Порядку. Шевченко – натхнений алегорією грецького філософа Продіка (V-IV ст. до н. е.), розказаною Ксенофонтом, про славнозвісного героя Геракла, названого і Алкідом, який на роздоріжжі зустрічає двох жінок Едоніду та Аретею, перша уособлюючи розпусту, грішність, а друга добродетель, і після вагань і глибокого роздуму обирає Аретею, – скомпонував свого головного героя Алкіда.

До речі, український композитор Дмитро Степанович Бортнянський створив оперу «Алкід», до котрої відомий

італійський поет П'єтро Метастасіо написав лібретто, тобто текст на тему алегорії античного мудреця. Вперше опера була поставлена на сцені у Венеції в 1778 році.

Перефразовуючи перше речення Святого Письма, можемо сказати так: На початку Бог сотворив Порядок та відділив Правду від неправди.

Правда і Порядок на землі були встановлені міфічними першопочатками, включно і біблійними.

Вживаючи творчо історичне та міфо-біблійне відлуння, Шевченко розгортає перед читачем в першому розділі сцени часів **«Декія царя?/ Чи за Нерона сподаря?.. Нехай за Нерона»**, в котрих випробувальний життєвий шлях Алкіда та його матері, римської красуні, чергуються в символічному порівнянні з **«Правди словом»** – втіленим в праобразі Ісуса Христа та Його Матері – втілення Божої любові. Алегоричний приціл українського поета-пророка легкопомітний з метафоричних запевнень: **«Не в нашім краю, Богу милім,/ Не за гетьманів і царів,/ ...Се беззаконіє творилось»**, а **«Росії/ Тойді й на світі не було»**.

В Італії мати ростить дівчину-красуню, шукає її **«людей»** і **«Незабаром зробилась мати/ Із доброї тії дівчати:/ Дитину сина привела»**. Вихована в ідоловірстві, мати новонародженого сина **«Молилася своїм пенатам/ І в Капітолій принесла/ Немалі жертви. Ублагала/ Капітолійський той синкліт,/ Щоб первенця її вітали/ Святії ідоли»**. Нічого незвичного, відколи матері й діти, і тому **«Радіє мати:/ В Алкіда син її росте»**. Остання синтагма напрошується на поширене тлумачення. Зором людина

сприймає зовнішність. Внутрішність пізнається внаслідок комплексного розглядання взаємодії різновидних чинників. Мати Алкіда покладається у вихованні сина на світло жертв, принесених святим ідолам в Капітолії, та на вабну гру спокусливих гетер: **«Росте; лицяються гетери/ І перед образом Венери/ Лампаду світять»**. Ця зовнішність її радує надто, вона обрала йому такий початковий життєвий шлях, який відповідав зовнішньому блиску тодішнього Риму, внутрі якого нуртувала аморальність, зрада, обожнювання тиранів, людиновбивство. Не випадково історики твердять, що Римська імперія провалилась спочатку всередині, а потім ззовні.

Другий розділ виводить на сцену Всесвіту найсильніше зображення Правди і Порядку: **«Тойді вже сходила зоря/ Над Віфлеємом. Правди слово,/ Святої правди і любові/ Зоря всесвітня прийшла!/ І мир, і радість принесла/ На землю людям»**. Втілення Правди на землі було з Божої волі, бо відповідає Божому Порядку (Космосу), і тому даремно **«Фарисей/ І вся мерзенна Іудея/ Заворушилась, заревла,/ Неначе гадина в болоті./ І сина Божія во плоті/ На тій Голгофі розп'яла»**, бо він **«Возстав од гроба, слово встало,/ І слово правди понесли/ По всій невольничій землі/ ...апостоли святії»**.

Це символічне зображення відходить на другий план, але стає фоном затемненого світу насолод і радощів Едоніди, поклонником якої виріс Алкід, котрого бачимо в третьому розділі у супроводі гетер та Фавна: **«Тойді ж ото її Алкід,/ Та ще гетери молодії,/ Та козлоногий п'яний дід/ Над самим Апієвим шляхом/ У гаї гарно**

роздяглись,/ Та ще гарніше попились,/ Та й поклонилися Пріапу».

В історії медицини визначається аксіоматично, що ліки від тілесних хвороб появляються завжди після виникнення хвороби і застосовуються там, де діє хвороба. Той же самий принцип є, мабуть, діючим і в етико-моральних захворюваннях: **«Аж гульк!.. Іде святий Петро/ Та, йдучи в Рим благовістити,/ Зайшов у гай води напитись/ І одпочити. «Благо вам!» – / Сказав апостол утомлений/ І оргію благословив».** З перспективи християнської етико-моралі остання синтагма шокуюча, але, якщо залишимося на засадах медицини, то це був найефективніший діагноз, який відкрив шанс взаємного пізнання правди людської тамтешньої та Правди Святої: **«І тихим, добрим, кротким словом/ Благовістив їм слово нове,/ Любов, і правду, і добро,/ Добро найкраще на світі,/ То братолюбіє».** І правильний поступ, і Правда проникли глибоко, до самої підсвідомості, де креснуло нове ре-лігіо, а з того зерна Правди почала рости нова рослинка – нео фітос: **«І ситий,/ І п'яний голий отой Фавн,/ І син Алкід твій, і гетери –/ Всі, всі упали до землі/ Перед Петром. І повели/ До себе в терми на вечерю/ Того апостола».**

Четвертий розділ викриває як внутрішній, так і зовнішній виміри ідоловірства, в якому насолода людських пристрастей здається непоборною під заступництвом богині Кіпріди і земних «влад», і де все оцінюється тільки гомінливим сміхом: **«І в термах оргія. Горять/ Чертоги пурпуром і златом,/ Куряться амфори. Дівчата/ Трохи не голії стоять/ Перед Кіпрідою і влад/ Співають гімн. Приуготован/ Веселий пир; і**

**полягли/ На ложах гості. Регіт! Гомін!/ Гетери гостя
привели/ Сивобородого».**

В природі, часто, мала тріщина стає початком величезного провалу. В історії людства, часто, малий вчинок стає початком віхових історичних напрямків. Символічно можемо порівняти приведення апостола Петра в терми на оргію із переміщенням Уліссового коня у фортецю Трої. Подібно грецьким воїнам, почали «виходити» з душі апостола натхненні Святим духом слова Правди і Порядку та поборювати неправду: **«І слово/ Із уст апостола святого/ Драгим елеєм потекло./ І стихла оргія./ А жриця Кіпріди, оргії цариця,/ Поникла радостним челом/ Перед апостолом. І встала,/ І всі за нею повставали/ І за апостолом пішли./ У катакомби. І єдиний/ Твій син Алкід пішов за ними/ І за апостолом святим,/ За тим учителем своїм».** На цьому роздоріжжі Алкід обрав Аретею. Але Геракл-Алкід був попереджений і готовий боротись з випробуваннями у рівному двобої.

Нашому Алкіді вийде назустріч незліченно багато-змієва Медуза Горгона кесаро-ідоловірського непорядку і неправди, в якому божества зловмисно, часто насильно, залучувались до людських пристрасних насолод та нестримних амбіцій. І він та його мати стануть поки що жертвами такого страшного деспотизму: **«А ти весела вийшла з хати/ На шлях із гаю виглядати/ Свого Алкіда. Ні, нема./ Уже й не буде. Ти сама/ Помолишся своїм пенатам,/ Сама вечерять сядеш в хаті.../ Ні, не вечерять, а ридать,/ Ридать і долю проклинають,/ І сивіть кленучи. І горе!/ Умреш єси на самоті,/ Мов прокажена!»**

І повторно, «правди слово» знову було розіп'яте – **«На хресті/ Стремглав повісили святого/ Того апостола Петра»,** – а вирощені із зерна Правди нові паростки-неофіти були заковані в кайдани: **«А неоіфтів в Сіракузи/ В кайданах одвезли. І син/ Алкід, твоя дитина,/ Єдина твоя родина,/ Любов єдина твоя,/ Гниє в неволі в кайданах».** І, як втілення святої любові, незважаючи навіть на загрозу власному життю, мати рушає тернистим шляхом порятунку дитини-сина: **«А ти, прескорбная, не знаєш,/ Де він конає, пропадає!// Ідеш шукать його в Сибір/ Чи тес... в Скіфію... І ти.../ І чи одна ти? Божа мати!// І заступи вас, і укрій!»** Разючо сугестивна метафора покарання тих, котрі протиставились владі тиранів, побудована на двох власних іменниках-топонімах з прикрими конотативними значеннями, далі перетворюється в страшну картину поневолення, звірячого визискування деспотами цілого народу чи народів: **«Нема сім'ї, немає хати,/ Немає брата, ні сестри,/ Щоб незаплакані ходили,/ Не катувалися в тюрмі/ Або в далекій стороні,/ В британських, гальських легіонах/ Не муштрувались!»**

Перекоаний в непоборності Правди і Порядку і в справедливості-людяності життєвого шляху на християнських етико-моральних засадах, український поет-пророк застерігає всіх неронів-деспотів про неминучість Божого осуду: **«О Нероне!/ Нероне лютий! Божий суд,/ Правдивий, наглий, серед шляху/ Тебе осудить»,** а «святіє мученики» **«...тебе простять./ Вони брати і християни,/ А ти собака! Людоїд!// Деспот сказаний!»**

Шостий розділ складають дві картини двох паралельних світів: світ поневолених, над котрим витає

лейтмотивом запитання «за що?», на котре знову ніхто не відповідає, представлений «сердешною» матір'ю, яка знаходить сина-Алкїда, але до котрого її не допускають – **«Скрїзь шукала/ Дитину мати. Не найшла/ І в Сїракузи поплила./ Та там уже його в кайданах/ Найшла, сердешная, в тюрмі./ Не допустили й подивитись»** – та оманливий світ неправди і непорядку, оснований на підлесливості, зраді, псевдубожуванні кесаря та на маніпуляції пригнобленого народу: **«А в Римі свято./ Велике свято! Тиск народу,/ Зо всього царства воєводи,/ Преторіяне і сенат, жерці і ліктори стоять/ Круг Капітолїя. І хором/ Співають гімн, і курять дим/ З кадил і амфор. І з собором/ Іде сам кесар. Перед ним/ Із бронзи литую статую/ Самого кесаря несуть»**. Викривальна картина продовжується сьомим розділом, де фальшивство альтернативно переплітається з гротеском: **«Непевне видумали свято/ Патриції-аристократи/ І мудрий кесарів сенат./ Вони, бач, кесаря хвалили/ На всі лади, що аж остило/ Самим їм дурня вихвалять»;** **«То, заразом щоб доконать,/ Вони на раді й присудили,/ Щоб просто кесаря назвать/ Самим Юпітером, та й годі»;** **«Що кесар – бог. Що більш од бога!/ І дали майстрові кувать/ Із бронзи кесаря»;** **«Що бронзовий той кесар буде/ І милувать»**.

Пригноблений, принижений, притоптаний народ продовжує ковтати то «цирк», то «хліб», надіючись на помилування бездушника: **«Сердешні люде,/ Неначе в ірій, потягли/ У Рим на прощу»**. І знову український поет виводить на перший план образ матері в розпачливих спробах спасти сина-Алкїда – лейтмотив

драматизму простої незахищеної людини в пошуках Правди: **«Приплила/ Із Сіракуз і та небога/ Благати кесаря і бога./ І чи одна вона? мій боже!»**

Рядом безпощадних риторичних інтерogaцій в кінці сьомого розділу Шевченко створює короткий але найсаркастичніший памфлет, спрямований проти скаженого деспотизму, де б він і коли не бував: **«Горе з вами!/ Кого благи ви прийшли?/ Кому ви сльози принесли?/ Кому ви принесли з сльозами/ Свою надію? Горе з вами,/ Раби незрячіі! Кого?/ Кого благаєте, благіі,/ Раби незрячіі, сліпіі!/ Чи ж кат помилує кого?»**

І гільйотиною паде висновок-повчання українського поета-пророка: **«МОЛІТЕСЬ БОГОВІ ОДНОМУ,/ МОЛІТЕСЬ ПРАВДІ НА ЗЕМЛІ,/ А БІЛЬШЕ НА ЗЕМЛІ НІКОМУ/ НЕ ПОКЛОНІТЕСЬ. Все брехня – /Попи й царі...»**

Восьмий розділ Шевченкової поеми можна вважати однією з найгостріших світових сатир падіння людської етико-моралі: псевдообожнювання царька, якого зневажливо «оцінюють» підлеглі підлабузники, котрі під його покровительством наживаються, отримуючи незаслужені блага: **«Перед Нероном,/ Перед Юпітером новим,/ Молились вчора сенатори/ І всі патриції, і вчора/ Лилася Божа благодать./ Кому чи чином, чи грошима,/ Кому в оренду Палестину,/ Байстрятam дещо».**

Така бридкість людського характеру не може сягнути тільки гротеску, а вкінці викликати у читача шалений регіт: **«А кому/ Самі благоволили дати/ свою підложницю в супруги,/ Хоча й підтоптану. Нічого,/ Аби**

з-під кесаря. А в кого/ Сестру благоволили взять/ У свій гарем. І се нічого:/ На те він бог, а ми під бога/ Себе повинні підкладать,/ Не тільки сестер». Правду говорить народ, що ніхто не може так принизити людину, як вона сама себе!

Свавілля деспотських структур сягає розміру абсолютності, кесар-божок руйнує останній слід суспільного порядку, і з тупої гордості бере на себе відповідальність гріха розпоряджатись людською долею: **«Преторіяне помолились,/ Преторіянам дав указ,/ Щоб все, що хочуть, те й робили,/ А ми помилуємо вас».** Мабуть, римлянська верхівка не уторопала основної суті синдрому зухвалості грецького царя Егіста!..

Це бачення сукупльної гнилизни заходить під завісу, а поет виносить на перший план сумну правду захищеного та обманутого народу: **«І ви, плебеї-гречкосії,/ І ви молилися, та вас/ Ніхто не милує. Не вміють/ Вас і помиловать гаразд!»**

Сполучення «плебеї-гречкосії» та сумна іронія відносно долі рідного народу в останній фразі вселяють думку, давно признану істину, що не так глибоко болить тяжке життя, як болить зневага до єства людини!

Мотив приниження єства людини, розвинутий у дев'ятому розділі, сягає найболючішої форми зневаги до матерів неофітів. Обмануті, вони знову повірили «кумирові» і щиро йому помолились: **«На третій день уже пустили/ Молитися за християн./ І ти приходила, молилась,/ І милосердний істукан/ Звелів везти із Сіракузи/ У Рим в кайданах християн».**

І мати Алкіда знову повірила у силу «кумира – Юпітера нового», зневажливо висловила навіть проти

Юпітера Афінського (!), «помолилась кесареві-богу» і охоче пішла зустрічати сина, не збагнувши навіть, що почав тернистий шлях її сина. Він появляється в динамічній зображенні, в якому поет сугерує, на основі прецеденту, повторне фізичне знищення людини, що говорить Правду: **«На галері/ Везуть твого сина/ З неофітами в кайданах./ А твоя дитина/ Ще й до щогли прикована/ Не неофіт новий,/ А апостол великого/ Христового слова./ Отакий-то він».**

Мучеництво неофітів полягає в тому, що їх слів не слухають, по-перше, ті, котрі їх карають, бо послухати означало б оправдати свої вчинки. Вживаючи антитезу, український поет тонко висвітлює правдиве «славословлення» Бога – **«– Псалом новий господеві/ І нову славу/ Воспоєм честним собором,/ Серцем нелукавим»,** – та засуджує неприхованою алегорією фальшиве славословлення «преподобних», які служать кумирам: **«Преподобнії во славі/ І на тихих ложах/ Радуються, славословлять,/ Хвалять ім'я боже./ І мечі в руках їх добрі,/ Острі обоюду,/ На отмщеніє язикам/ І в науку людям».**

Десятий розділ – переломний. Інтуїтивно, таїною материнства, мати Алкіда відчуває наближення грізної долі її дитини: **«А ти на березі стояла,/ Неначе темная скала./ Не слухала і не ридала,/ А алілуя подала/ За матерями християнам».** Гіпербола в складі порівняння створює гігантський образ материнського горя, якого вона в незмозі змінити. Яко в новому храмі **«Мов дзвони загули кайдани/ На неофітах»,** а син її, востаннє, «возгласив»: **«– Молітесь, братія! Молітесь/ За ката лютого. Його/ В своїх молитвах пом'яніте./**

Перед гординею його,/ Брати мої, не поклонітесь./ Молитва богові». Вперше матері чують, що кесар-бог – це кат лютий, не вартий поклоніння, ні коли «**лютує на землі**», ні коли «**пророка побиває**» чи «**усіх... розпинає**».

Христове вчення воплотили «**Христові воїни святіє!**», а за ними «тисячі... побіжать» – надіється Алкід, «апостол новий». Їхня віра і молитва, у підтексті – готовність до саможертви, викликає в українського поета безмежну пошану: «**Хвала!/ Хвала вам, душі молодіє!/ Хвала вам, лицарі святіє!/ Вовіки-віки похвала!**» Повторене чотири рази слово «хвала» виринуло з глибокої підсвідомості поета-пророка, котрий остаточно переконався і у своєму призначенні: боротися за волю людини-роду-народу словом Правди! Воно, слово Правди, поведе, в певнім часі, за собою «тисячі», здатні перебороти наймогутнішого деспота. Вони, «тисячі», появляються всередині народу або приходять ззовні – вчить історія!..

Одинадцятий розділ – це справжня кіноплівка одного із найголовніших сегментів історії стародавнього Риму. Сугерує початок кінця наймогутнішої імперії старого світу. І починає, як завжди, дискредитуванням Правди, а потім фізичною розправою над її носіями.

Обожнений кесар-деспот потребує і власного свята: «**П'яний кесар,/ Постригши сам себе в Зевеса,/ Завдав Зевесу юбілей**». Насправді, від чудового до чудернацького – тільки крок, і тільки так несвяте може стати святом: «**Лікує Рим. Перед кумира/ Везуть возами ладан, миро,/ Женуть гуртами християн/ У Колізей**». Поширенням оксимороном поет створює

жахливу картину арени Колізею – розпочатого імператором Веспасіаном та закінченого імператором Титом у 80 р. п. Хр., де улаштовувались бої між воєнними полоненими та гладіаторами або дикими звірами, – побудованого для розваги римлян: **«Мов у різниці,/ Кров потекла. Ликує Рим!/ І гладіатор, і патрицій – /Обидва п'яні. Кров і дим/ Їх упоїв».**

З непоощадною іронією, але і з прихованою прикрістю український поет говорить про героїчні часи та постаті римлян: **«Руїну слави/ Рим пропиває. Тризну править/ По Сціпіонах».**

І знову окремої уваги надаємо наступним рядкам: **«Лютуй! Лютуй,/ Мерзенний старче. Розкошуй в своїх гаремах. Із-за моря/ Уже встає свята зоря».** Вселяється тут ідея, яка вже тисячі літ вчить людство, що в кожному добрі народжується зернина зла, а в кожному злі появляється зернина добра. Задля ефективності науки Всевишній діє на людину тільки крізь людину. Доказують це і наступні, і останні рядки цього розділу: **«Не громом праведним, святим/ Тебе уб'ють. Ножем тупим/ Тебе заріжуть, мов собаку,/ Уб'ють обухом».**

Подібно великим творцям Шевченко вживає історичні події в баченні і з метою висловити чітко і переконливо власне світобачення. Часто його персонажі та події не відповідають історичній точності або послідовності, бо передує меседж. Колізей, наприклад, був побудований/закінчений 80-го р. п. Хр., значить після смерті Нерона, на місці його Золотого Будинку та його колосальної 36-метрової статуї. Зраджений і покинутий всіма, Нерон, не знайшовши навіть людини, яка б його

вбила, вигукнув розпачливо достопам'ятні слова: «Немає в мене ні друзів, ні ворогів! Яке глибоке повчання!...»

Дванадцятий розділ – це апокаліпсичне зображення звірячої, в прямім та переноснім значеннях, розправи над першими християнами. Багато дослідників твердять, що в Колізеї цього не бувало, але жорстокі розправи над ними були.

Щоб народ привик до смертно-кривавих боїв, а розправа над неофітами не виглядала б навмисною, то в передодень **«На арені/ Лідійський золотий пісок/ Покрився пурпуром червоним,/ В болото крові замісивсь»**. Стала вже звичною картина, в котрій **«На третій день і їх в кайданах/ Сторожа з голими мечами/ Гуртом в різницю привела»**. Тим же самим ревом римські «світас» зустрічають неофітів на чолі з Алкідом: **«Арена звіром заревла./ А син твій гордо на арену,/ Псалом співаючи, ступив./ І п'яний кесар, мов скажений,/ Зареготавсь. І леопард/ Із льоху вискочив на сцену,/ Ступив, зирнув... І полилась/ Святая кров. По Колізеї/ Ревучим громом понеслась/ І стихла буря»**. Остання фраза – це наступний перелом; перший відбувся у підсвідомості матері, а тут у підсвідомості простого, оманутого народу.

Трагічна постать матері вбирає в себе трагічну долю сина і пробує закінчити свою трагічну подорож: **«І небога/ Кругом зирнула, і о мур,/ Об мур старою головою/ Ударилась, і трупом пала/ під саму браму»**. Але Всевишній присудив інакше.

З епічної точки зору дванадцятий розділ – це кульмінаційний момент розгортання подій. З розмис-

люючої точки зору, стосовно основних підвалин та засад життя-буття людини, кульмінаційного напруження емоцій надає тринадцятий розділ. Всупереч звичайному людському сприйняттю, що час минає, український поет піднімається на вежу нерухомого часу і спостерігає, як «минають дні, минають ночі».., як вбивці ховаються від своїх вчинків, тобто, як **«З позорища увечері/ У терми сховався/ Святий кесар з лікторами»** та ще бачить і чує, як **«Колізей остався/ Без кесаря і без римлян/ І ніби заплакав/ Одинокий»**.

Спостерігаючи з близького плану до далекого об'єктив бачення поета скоро охоплює весь світ: **«Мов гора та,/ На полі чорніє/ Колізей той серед Риму./ Тихо, тихо вітер віє/ Из-за Тібра, із Альбано/ Вітер понад Римом./ А над чорним Колізеєм,/ Ніби із-за диму,/ Пливе місяць круглолиций./ І мир первозданний/ Одпочив на лоні ночі»**. Все, що не підпорядковується Правді, зникає в «димі» забуття, а «мир первозданний» циклічно, подібно фазам місяця, «одпочиває»/відновлюється.

Біль поета полягає в тому, що рідний народ не збагнув цього: **«Тільки ми, Адаме,/ Твої чада преступніє/ Не одпочиваєм/ До самої домовини/ У проспаним раї»**. Поєднання застарілого слова «чадо=дитя, підлеглий комусь» з російським словом «преступніє» пояснює достатньо, що і кому дорікає Шевченко, що Україна залишилась «проспаним раєм».

Наступні слова – не тільки гірка іронія, а болюча історична правда: **«Гриземося, мов собаки/ За маслак смердячий,/ Та тебе ще зневажаєм,/ Праотче ледачий»**.

Не один представник української еліти отримав «маслак (кістяк) смердячий», коли зрадив своєму роду, – а це заслужена відплата! Але, оправдовувати свої гріхи первинним гріхом Адама, який полінувався дізнатись Правди, хоч смішно, зате сугестивно...

В останньому розділі домінуючим є образ самотньої, обездоленої, пораненої внутрі і ззовні матері Алкіда: **«Трохи одпочила/ Стара мати недобита./ Живущую силу/ Сила ночі оживила»**. Поет звертає увагу і наголошує на внутрішню зміну, зміну в її підсвідомості, в її єстві: **«Встала, походила/ Коло замкнутої брами/ Та щось шепотала./ Чи не кесаря святого/ Нишком проклинала?/ А може, й так. Тихесенько/ До брами підкралась,/ Послухала, усміхнулася/ І щось прошептала,/ Якесь слово»**. Мабуть, усвідомила Правду і зрозуміла, що цією «зброєю» вона поборе кривду, вчинену її сину, і не тільки.

Мовчки вона супроводжуватиме «святих убитих», повезених «скіфами сіроокими» та кинутих у Тібр на поживу риbam «для царського-таки стола».

Її материнська драма охоплює на мить біль всіх матерів світу, котрих діти тяжко страждають, а Шевченко висловив це найпроникливішими словами: **«І ти дивилась,/ Як розстигалися, стелились/ Круги широкії над ним,/ Над сином праведним твоїм!/ Дивилась, поки не осталося/ Живого сліду на воді./ І усміхнулася тойді,/ І тяжко, страшно заридала,/ І помолилась в перший раз/ За нас розп'ятому»**.

Вона продовжує бути матір'ю релігійного ідеалу свого сина, ідеалу Правди і Порядку, живої сили єства людини: **«І ти слова його живії/ В живу душу**

прийняла./ І на торжища, і в чертоги/ Живого істинного Бога/ Ти слово Правди понесла».

*

Перші християни були неофітами нової релігії і побороли духом віри. Шевченко був неофітом боротьби за волю свого роду/народу і поборов словом. Сьогодні ми є неофітами «нового Порядку світу» і... ніхто не уточнив, відколи постарів Порядок!...

ЮРОДИВИЙ – або святий лицар!..

Після покути довгого та виснажливого заслання Шевченко написав твори, які часто спонукують до повторного читання, хоча б з перспективи насолоди повторного продемонстрування нескоримості духу перед постійно «обновлюючими» формами деспотизму – різновидного сатрапства.

Від сотворення людини Всевишнім до Ісуса Христа, від Його воскресіння і по сьогодні людина вповні переконалась, що її життя-буття супроводжує сила вільного обирання між добром і злом, що дух є невмирущий і тому нескоримий, що його не можна ні приховати в ніякому кивоті, ні придушити в людській плоті. Найконкретнішим доказом цього є гідна подиву, невгамовна людська жага та нескінчені спроби пригнобити/знищити вільний дух людини тілесним пригнобленням/знищенням всупереч відповідним невдачам...

Спроба пригнобити вільний дух боротьби Шевченка проти царського свавілля, проти покріпачення українського народу, головню коли в Європі сильно дув вітер свободи людини, «перевиховати» його десятирічним засланням, зосталась черговим краховим засобом. На пройденій пекельній дорозі він стає і безпощадним

суддею царського деспотизму, і найколючішим сатириком гнилої людської етико-моралі, але і чітким візіонером правдивого зв'язку людини з Всевишньою Мудрістю, розрізняючи «холодно» діяння мудрості Святого Духа і діяння людини в затриманні гармонійного функціонування Всесвіту, зокрема «малого космосу», тобто міжлюдських зносин.

Перші два твори, написані в рік повернення, 1857, **Неофіти** і **Юродивий** – це просто духовний спалах Шевченка у геніальній поетичній формі, спричинений накопиченням нестерпного приниження його людської гідності, пригнічення його вільного творчого духу та придушення духу свободи у народі з боку коронованого тирана та його лакеїв.

У записах Щоденника українського поета від 19 липня 1857 та 13 грудня 1857 уточнюється, на основі мотиву сну, історія написання так названої ще незакінченої поеми **Юродивий**. Бажання Шевченка було написати задуманий твір у формі епопеї під заголовком «Сатрап і Дервіш».

Вважаємо, що «Юродивий» – це вступ і зав'язка до величезної епопеї волі, котру Великий Кобзар залишив заповітно творити надалі своєму народу, і народ України «пише» й нині цю епопею власної повної свободи.

Тема твору – нескоримість вільного духу – основана на реальній події: В часи Чернігівського, Полтавського та Харківського генерал-губернатора Миколи Долго-рукова (1792-1847) якийсь чиновник Матвеев у церкві дав ляпаса керівникові губернаторської канцелярії, хабарнику Писареву, за що був покараний каторгою.

Шевченко вважає жест чиновника прикладним, навіть героїчним, але нащеплює подію на часи Київського, Волинського та Подільського генерал-губернатора Дмитра Гаврилича Бібікова – названого Безруким, тому що насправді втратив руку у війні проти Наполеона в 1812 році, в битві на Бородінському полі. Для Росії він був героєм, але для України, головно для Шевченка, за жорстоку русифікацію українського народу, ліквідування Києво-Мефодіївського братства з відомими наслідками, за Тимчасову комісію для розробки стародавніх актів, вивезених з України хтозна-куди, за нелюдські розправи над селянами, повсталими проти звірячого пригнічення новими прийшлими поміщиками відомо звідки, Бібіков залишився непростимим деспотом.

Повертаючись із заслання, Шевченко ще не звільнив душу від глибокої ненависті до малих військових чинів, від котрих зазнав нелюдського відношення як до рядового солдата, дурацької зневаги, образ та насмішок. Ненависть давно сягнула кульмінаційного напруження і переросла у сатиру гомерівського сміху з того, що подібні тим дрібним чинам і чини поставлені царем правити його рідною країною: **«Во дні фельдфебеля-царя/ Капрал Гаврилович Безрукий/ Та унтер п'яний Долгорукий/ Україну правили».**

Тільки досконалі знання з історії Росії та України і виємковий поетичний талант дозволив влучити пером в найуразливішу точку ества маловартісної людини. Асоціюючи нижчі офіцерські чини (фельдфебель це старший унтер-офіцер) з найвищими політично-адміністративними чинами (цар, губернатор), принижуючими пристрастями (п'янство, злодійство), висловленими прямо

або сугестивним прізвиськом (Долгорукий), поет приготував безпощадний висновок: **«... Добра/ Таки чимало нартворили,/ Чимало люду оголили/ Оці сатрапи ундіра».**

Генерал-губернатор Гаврилич Бібіков не тільки розпусна, ненажерлива до безмежного наживання людина, але й «хворіє» на воєноздатного офіцера, який чинить і нелюдське, щоб тільки догодити, не більш вартісному за нього, государу: **«А надто стрижений Гаврилич/ З своїм ефрейтором малим/ Та жвавим, на лихо лихим,/ До того люд домуштрували,/ Що сам фельдфебель дивувались/ І маршировкою, і всім,/ І благосклонні перебували/ Всегда к ефрейторам своїм».**

Не випадково український народ назвав Шевченка Праведним, бо вільним духом він був у дитинстві, в юнацтві і до кінця життя нескоримим і гідним, шляхетним і справедливим. Історію українського народу розглядав суворим оком, палав його героїчними подвигами, страждав до нестями через зрадництво власних перекинчиків, байдужість до поневолення чужими чи своїми, низькопоклонність до найпротивнішого плазунства: **«А ми дивились, та мовчали,/ Та мовчки чухали чуби./ Німії, подлії раби,/ Підніжки царській, лакеї/ Капрала п'яного! Не вам,/ Не вам, в мережаній лівреї/ Донощики і фарисеї,/ За правду пресвятую статъ/ І за свободу. Розпинать,/ А не любить ви вчилися брата!/ О роде суєтний, проклятий,/ Коли ти видохнеш?»** Більш болючого сарказму, спрямованого до морально спотвореної частки власного роду важко знайти і в світовій літературі.

Обізнаний у історичності русько-українського законодавства – Руська Правда Ярославовичів (XI-XII ст.) та Конституція Пилипа Орлика (1710 р.), – але й у еволюції дежавних устроїв у світі, основаних на правах та свободі людини, (Конституція США, 1787 р.), Шевченко захоплений був такими суспільними порядками і мріяв за всіх сил, що і на Україні так буде: **«Коли/ Ми діждемося Вашінгтона/ З новим і праведним законом?/ А діждемось-таки колись!»**

Переконаний, що права та свободу отримують народи, котрі борються за це і мають відповідних політичних провідників, а не привикли в наймитах жити, як, на жаль, животів тоді його рід/нарід, Шевченко пише болючі докори: **«Не сотні вас, а мільйони/ Полян, дулебів і древлян/ Гаврилич гнув во время оно;/ А вас, моїх святих киян,/ І ваших чепурних киянок/ Оддав своїм прафосам п'яним/ У наймички сатрап-капрал./ Вам і байдуже».**

Зважаючи на те, що пробудить бойову складову українського чоловічого ества, покладаючись на мудре народне спостереження, що ніколи все не пропадає, поет відтворює картину «ляпаса» у формі сміховинки, притаманної українському народному духові, але і тонко вселяє ідею, що «герої» чи покликані завжди існують і появляються: **«А меж вами/ Найшовсь-таки якийсь проява,/ Якийсь дурний оригінал,/ Що в морду затопив капрала,/ Та ще й у церкві, і пропало,/ Як на собаці».**

Жаль тільки, що «здоровий вчинок» не завжди вчасно і правильно тлумачить народ та йде слідом такого сміливця/козака: **«Тоді, дурні, і вам було б/ На його**

**вийти з рогачами,/ А ви злякалися... Так-то так!/
Найшовсь-таки один козак/ Із міліона свинопасів,/**
Що царство все оголосив;/ Сатрапа в морду
затопив».

Правда, що сила викликає і страх, а на це покла-
дались/покладаються вельможі, але не менш прав-
дивим є принцип, що кількість породжує якість, а на це
покладались/покладаються справжні борці за свободу і
права людини, воєводи повстань чи справжніх війн за
волю і правду. Спотворення їхнього іміджу, ув'язнення
чи тілесне знищення було, і, на жаль, ще є постійно
вживане для спотворення вертикальності народної
маси: **«А ви, юродиві, тим часом,/ Поки нездужає**
капрал,/ Ви огласили юродивим/ Святого лицаря! А
бивий/ Фельдфебель ваш Сарданапал,/ Послав на
каторгу святого...» Легкопомітною в цих рядках є і
печаль власного життєвого випробовування україн-
ського поета. Гідним уваги є найменування «фельд-
фебеля-царя» Сарданапалом. Так звучить грецькою
прізвище-ім'я царя Ассирії, між 669 та 631рр. до Хр.,
Ашшурбанапала (Ашшур=той, хто залишає потомство),
засновника відомої бібліотеки в Ніневії та покровителя
культурно-мистецького розквіту краю, але звірячо-
жорстокого у політичних придушеннях суперників,
неперевершеного розпусника та грабіжника у нако-
пиченні скарбів. Шевченку підходило акцетувати тут,
головно, вади государя.

І, як гласить мудре народне спостереження/повчання
– *вовк не їсть вовче м'ясо*, вельможий цар нагородив
морально «постраждалого»: **«А до побитого старого/
Сатрапа *навсегда* *оставсь*/ Преблагосклонним».**

Щоб подія не здійняла гомону, лакеї-підніжки царського порядку «затерли місця» там на Україні, і: **«Більш нічого/ Не викроїлось, і драму/ Глухими, темними задами/ на смітник винесли».**

Останнє речення створює гротескно-комічне зображення гусеничого руху уособленого колективного сервілізму.

Найконкретнішим і найефективнішим прикладом для інших був, є і залишається власний – це незаперечна істина. Тому, як у **Неофітах**, так і тут Шевченко за власним покликанням продовжує йти своїм тернисто-бойовим шляхом по Україні, приголомшеній новими «порядками» царя: **« а я.../ О зоре ясная моя!/ Ведеш мене з тюрми, з неволі/ Якраз на смітничок Миколи, / І світиш, і гориш над ним./ Огнем невидимим, святим,/ Животворящим, а із гною/ Встають стовпом передо мною/ Його безбожії діла...»** І, подібно «юродивому», подає морального ляпаса як «батюшці-царю», так і «німим, подлим рабам»: **«Безбожний царю! Творче зла!/ Правди гонителю жестокий!/ Чого накоїв на землі!»** Останнє речення, із ряду клично-осудливих атрибутів-звернень, поширює обурення поета проти будь-якого тиранства, будь-котрого часу.

А щодо «німих, подлих рабів», треба зауважити, що Шевченко висловлює в наступних рядках глибоко-високе розуміння існування Бога, яко Всевишньої Мудрості, відрізняючи його категорично, тут метафорично, від пропагованого божества, вчення якого заховані – «сплять у кіоті», рабом якого потрібно бути людині, в тому числі рабом і його помазаника, який

дотримується хтозна-яких вчень: **«А ти, всевидящес око!/
Чи ти дивилося звисока,/ Як сотнями в кайданах гнали/
В Сибір невольників святих,/ Як мордували, розпинали/
І вішали. А ти не знало?/ І ти дивилося на них/
І не осліпло. Око, око!/
Не дуже бачиш ти глибоко!/
Ти спиш в кіюті, а царі...»** Не докоряє поет Всевишньому, а тим, котрі не «розкусили самого Бога» і не розуміють, що «Ні про що не турбуватися, нічим не перейматися – значить не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – це рух», як вчив Сковорода за сто років раніше.

Верховний творець облагородив рослинний і тваринний світ засобами боротьби за існування роду, а це забезпечують найміцніші, найбойовіші, найпристосованіші екземпляри того ж роду. Людина – не виємкове сотворіння, історія людства переконливо доказує це. Шевченко застосовує свою «зброю», закликаючи своїх побратимів зрозуміти і застосувати їхню силу: **«Та цур їм, тим царям поганим!/
Нехай вернуться їм кайдани,/ А я полину на Сибір,/ Аж за Байкал;
загляну в гори/ В вертепи темнії і в нори/ Без дна, глибокії, і вас,/ Споборники святої волі,/ Із тьми, із смрада і з неволі/ Царям і людям на показ,/ На світ вас виведу надалі/ Рядами довгими в кайданах...»**

«Споборники святої волі» існували, існують і будуть існувати у кожного народу, а деспоти завжди вважали, що засланням чи фізичним знищенням позбавлять їх мобілізуючих сил, бо не тямили суті жертви. Вони, герої, воскресають в народному дусі, живуть у піснях, думках чи казках, а поети увічнюють їх.

Шевченко виповнив свою святу присягу, подарувавши свою мистецьку шаблю рідному народу, і залишив йому обов'язок поставити фінальні крапки розпочатої епопеї: **Борітеся – поборете,/ Вам Бог помагає!/ За вас правда, за вас слава/ І воля святая!**

**Я НЕ НЕЗДУЖАЮ, НІВРОКУ –
МОТИВ СИМБІОЗУ
ПРАВДА-БОРОТЬБА-ВОЛЯ**

*Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі –
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить;
Та добре вигострить сокиру –
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду Божого страшного!
А панство буде колихать,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яного,*

**Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.**

(22 листопада 1858, С.-Петербург)

**«Буду повторювати сто разів: Шевченко хотів
ножами свого слова вицідити з нього сукровату
кров раба і налити туди чистої і святої».**

(Володимир Шаян: Віра предків наших,
Канада, 1987, стр. 535)

Обізнаний у біографії великого українського поета напевно знає, що Шевченко повернувся із десятирічного несправедливого, виснажливого заслання з підірваним здоров'ям. Заголовковим рядком вірша він застерігає самодержавця-деспота і його підніжків-лакеїв, котрі надіялись поневолити вільний дух поета тілесним поневоленням, що розум залишився «нівроку» здоровим, більш кріпким і рішучим, бо не схибнувся з путі Правди.

Наступне висказане українським Праведним впливає з глибини переконання, що **свобода тільки вибо-рюється**, а це переконання загартоване сплавом засланських поневірянь з глибоким тлумаченням символів Святого Письма.

* * *

Розмислюючи дискурс Шевченка оснований на широко вживаному літературному мотиві внутрішнього діалогу між духом/розумом, метафорично сугерованому світлом ока, та серцем/душею. Неодноразово ці складові внутрішнього єства людини знаходяться в суперечливих

відносинах, бо дух/розум піднімає нетлінну частину ества людини до небесної Верховної Мудрості/Божої Правди та Порядку, а серце/душа тісно пов'язане з тлінною земною частиною. Обидві складають одне ціле, сотворене Всевишнім, яке постійно перебуває у Верховному інформаційному полі: **«А щось такеє бачить око,/ І серце жде чогось. Болить,/ Болить, і плаче, і не спить, Мов негодована дитина»**. Порівняння вселяє думку, що серце/душу потрібно весь час «годувати» істинними атрибутами буття людини, хоч вони і прикрі у певному історичному часі, у певному історичному просторі: **«Лихої, тяжкої години,/ Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,/ Не жди сподіваної волі – / Вона заснула: цар Микола/ Її приспав»**.

Нужденний, закріпачений народ зник до рабського статусу і живе тільки з надією на менше зло із милості самодержавця. «Око» поета «бачить», що в цивілізованих країнах Європи кріпацтво скасовано вже десять років тому, тільки в царській Росії затримується гадючими коріннями, а також «знає», що волю/свободу ніхто не ніс і не принесе в подарунок, ні до, ні після «Троянського коня»...

Щоб викрити винуватця, український поет-стражdaleць не вживає тропів, а вказує прямо: «Цар Микола/ Її приспав». За першим читанням здавалося б, що дієслово «приспав» – це пом'якшуючий засіб звинувачення або натяк на те, що народ повірив у казочку про доброго царя...

В наступних рядках накреслюється інше, конотативне, значення цього дієслова, в сенсі підлого засобу омани та придушення бойової пильності народу. В

баченні поета найефективніша зброя проти ворога – це його ж власна зброя: **«А щоб збудить/ Хиренну волю, треба миром,/ Громадою обух сталить;/ Та добре вигострить сокиру –/ Та й заходиться вже будить»**. В дусі народного гумору поет зображує волю як любо-сплячу істоту, пробудження котрої потребує великого спільного зусилля. Заклик поета до боротьби за волю прямий, метафоричні структури містять малопоетичні слова (обух, сокира), але стають безпощадною зброєю поета, бо істина завжди тільки одна – щоб позбутися зла, його треба відсікти... Інакше, оманливі казочки-маніпуляції такі вже удосконалені, що й Божий суд не страшить нікого: **«А то проспить собі небога/ До суду Божого страшного!/ А панство буде колахать,/ Храми, палати муровать,/ Любить царя свого п'яного,/ Та візантійство прославлять,/ Та й більше, бачиться, нічого»**. Алегорія співплетіння домінуючих каст – царя, панства та духовенства – у затриманні кріпосницького ладу просякнута прозорою іронією, але і колючим сарказмом відносно використання віри у поневоленні народу. Якщо звернемо увагу на застосування іменника «візантійство», то миттєво пригадаємо, що саме на початках занепаду Римської імперії та окресленні нової Візантійської, за часів імператорів Константина Великого та Валерія Ліцинія, Нікомедійським (311 р.) та Міланським (313 р.) едиктами розпочалось скоре перетворення християнства на офіційну релігію імперії.

Скомпрометовані обожнюванням кесарів та залученням богів до меркантильних амбіцій вельмож, дохристиянські вірування втратили силу впливу на душу

народу. Християнство, основане на вченнях про Правду та діяннях Ісуса Христа, спрямованих на захищення немічних, бідних, скривджених набрало масового розповсюдження. І знову височайші представники нової віри признали зверхність імператора над собою, на землі, бо бач, «...вони на світі/ На те тільки, щоб панувать...», «та й більше нічого» не сміє народ бажати чи діяти.

Неспокій поета, збуджений спочатку тим, що бачить звірячу зумілість царських прислуг «приспати» волю людини та довести народ до крайньої інактивності, всупереч тому, що навіть Творець залишив людині волю вибору, перетворюється вкінці твору у глибоке обурення, спричинене тим, що «більше, бачиться, нічого». Але, саме ці такі слова виявили свою приховану силу... В Україні 1861 р. відбулося понад три тисячі виступів/заворушень, в яких взяли участь понад два мільйони селян, що стало однією з вагомих причин Селянської реформи поступового скасування кріпосництва.

* * *

Те, що життя – це постійна боротьба людини за свободу, Шевченко зрозумів з самого дитинства. Юнацькі роки підтвердили цю істину незагоєними шрамами в його душі, але і відкрили іншу істину, що світ не без добрих людей. Знання, отримані в Академії мистецтв, антична грецька та римська культури, засланські випробовування переконали Шевченка, що Воля пишеться з великої букви і правильно тлумачиться тільки разом з її словом-близнюком Боротьба.

Роки зрілості підтвердили істину, що світ не без борців за Правду, за Волю. Після Сковороди Шевченко сам стає Лицарем Святої Борні, як називає його Володимир Шаян у вищезгаданій книзі, бо зрозумів незаперечно, головню після заслання, що його святе призначення – говорити Правду і закликати до Порядку, а не наслідувати це, йому означало б ударемнити прожите і написане...

МОТИВ ТРЬОХ ГРАЦІЙ У ВІРШАХ: ДОЛЯ, МУЗА, СЛАВА

«Дух Шевченка, Всесвітній цар волі, розпустить ПРАВДУ і ВОЛЮ по всій Україні. І звідси рознесеться вона по цілому світі. Але ПРАВДА це слово трудне. Я не знаю труднішого слова на світі. Хіба БОГ.

І рівночасно я не знаю нічого яснішого, легшого, простішого, більш прозорого і самозрозумілого, як ПРАВДА. Вона дається, однак, людству дуже важко. Родиться в муках, огнях і крові. Родиться на хрестах, в катакомбах, тюрмах, підпіллях, на горючих кострах єретиків, під злобу і глузування фарисеїв і борців старого світу...

Освячується кров'ю героїв і мучеників».

*В. Шаян «Основна сила творчости Т. Шевченка»
(«Віра предків наших», Канада, 1987, стр. 534)*

Загадковий мотив Трьох Грацій! Не визначено фахівцями ні автора, ні часу його появи. Містить він сакральну цифру ТРИ, яка в нумерології означає самовираження, архетипом якого є заводило – той, хто заводить в рух. Якщо вважаємо першоосновами всесвіту Дух та Енергію

– заводи́ло втілення Духу, то Втілене є Космос (Порядок)/Всесвіт – третя складова первинної трійці. Тлумачити Дух як Мудрість/Правду, а Енергію як Любов чинити Правду – справжнє Добро та головний сенс людського буття – означає збагнути правдивий життєвий шлях насправді вільної людини, що наслідуює життєву святую трійцю і є втіленням Любові до Мудрості/Правди.

В християнській релігії Дух це Боже Світло Мудрості та Любов чинити Правду, а Втілене – це Син Божий Ісус Христос, втілення Духу Мудрості/Правди.

В грецькій міфології Харити або Грації уособлювали Енергію в красі, життєдайній радості та достатку жіночої вроди. І могли вони бути не інакше як тільки дочками Зевса та Евріноми, і тільки три: Аглая – сіяння, краса, Євфросина – життєва радість і Талія – розквіт та щедрість. Жили вони тільки на Олімпі, поруч з Музами, та разом ниспосилали божественне натхнення митцям. Одне із найдавніших зображень Трьох Грацій це скульптурна композиція невідомого автора, знайдена в Кіренах і датована III ст. до н.е., названа саме «Три Грації».

У римській міфології Грації – це богині, що уособлюють і забезпечують вдале життєве починання з самої молодості. А вони є дочками Юпітера та німф і символізують Красу, Кохання і Задоволення. Останній атрибут відповідає певному менталітету римської етико-моралі обожнювання кесарів. Задоволення ніколи не було і не буде атрибутом митця, бо воно убивчо придушило б творчу енергію.

Римська скульптура Трьох Грацій – це копія, зроблена у II ст. н.е. за грецьким оригіналом. Славний італійський художник Рафаель Санті написав у 1504-му році не

менш славу картину «Три Грації» за римською копією, яка належала родині Пікколоміні, картина знаходиться сьогодні в м. Шантії у Франції, в музеї Конде. Грації Рафаеля тримають в руці по яблуку, цей атрибут оснований на грецькій легенді подвигів Геракла...

В залежності від культури певного простору і часу, Грацій зображували по-різному, від легковдягнутих в хітонах до оголених, з різними атрибутами в руках, але завжди наголошували на красу, життєдайну радість та розквіт молодого жіночого тіла. Неоплатоніки, наприклад, вважали, що Грації означають три аспекти кохання. В середньовіччі митці зображують Грацій як уособлення Чесноти, Краси і Кохання, а їхніми атрибутами є мирт, троянда і яблуко – символи чесноти в подружжі, краси та пробудження енергії кохання.

В археологічному резерваті нововідкритого міста Помпеї на одній із фресок зображені три грації, названі в історії мистецтва «Харити – Помпейські Грації».

Мотив Трьох Грацій існує в основі тем багатьох шедеврів найвизначніших художників чи скульпторів світу: Сандро Боттічелі, Лукас Кранч Старший, Петер Пауль Рубенс, Антоніо Канова, Ганс фон Аахен і ін.

Шевченко був обізнаний у найтонших деталях таких шедеврів, від ескізів до завершальних форм, від творчого зусилля митця уособити жіночу граціозність до миті збагнути в ній невловиме, невпинний атом життєвої енергії, названий Любов. До Шекспірового «Бути чи не бути!» з найдавніших-давен перед людиною стояла і стоїть незбагненна таїна: Любити чи не любити!

Шевченко збагнув суть цієї невинної життєвої енергії у своїх граціях, названих **Доля, Муза і Слава**, втілених у трьох ліричних шедеврах, написаних протягом одного дня (09 лютого 1858 року) в Нижнім Новгороді. Об'єднує їх ніщо інше як життєдайна енергія Любові. Це невидимі сили, як твердить Г. С. Сковорода, в котрих побутує головно людський світ, котрими відокремлюється кожна людина волею обрання ідеї/думки/інформації та шляху її втілення.

І дата написання містить певне значення. В християнському календарі це день закінчення свята Стрітіння, назване Отдавання...

Долею, мабуть, вважає Шевченко життєву путь кожної людини, по якій першими дороговказами є генетично закарбовані духовні цінності роду/народу та перші етико-моральні сімейні повчання, насамперед батьків, а потім волеобрані. Доля символізує саме цю складову пройденого життя в людському бутті.

Музою – вважає особисті здібності людини, подаровані Всевишнім Творцем, для духовного її втілення, а символізує вона Енергію/Любов до цього, оту невід'ємну складову для реалізації найважливішої цілі людського життя – «сродної праці»!

Слава – це невидима сила, яка не супроводжує щоденно кроки життя-буття людини, але чітко спостерігає/ «чимчикує» за ними, не пропускає жодної деталі, це складова Втіленого людиною, за котре винагородою є загальнолюдське визнання у вимірі вічності і символізує екзистенційну Красу людського ества.

Об'єднує їх в душі Шевченка граціозність, якою вони супроводжували його буття від земної подорожі до простору вічності.

1. ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люде», – ти сказала,
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава – заповідь моя.
(9 лютого 1858, Нижній Новгород)

Написано даний ліричний текст геніальним українським поетом, як і наступні два, у формі почергового діалогу зо всіма трьома його Граціями. Вірш **Доля**, як і **Муза** та **Слава**, починає притаманним діалогу засобом – займенником другої особи, однини – «ти».

Із незчисленних визначень суті долі уваги заслуговує і бачення, на основі якого доля вважається результатом ідей/думок людини, обраних із скарбу Верховної Мудрості або інформаційного поля, як твердять науковці,

та втілення їх в життєві факти протягом всього її екзистенційного просування у певному просторі і часі, в якому таємно-мудро призначено їй існувати. Перед тим як приступити фактично до тексту, важливо визначити два аспекти: Шевченко часто говорив, що в певній мірі його доля – це доля України і те, що він ніколи не нарікав на свою долю.

Зразковим для ведення правдивого, щирого і плідного діалогу – дійсного у всіх часах і просторах – є позитивний намір, щиро-глибоке признание правди, вживані на самому початку: **«Ти не лукавила зо мною,/ Ти другом, братом і сестрою/ сіромі стала»**. Ідучи життєвим шляхом Правди, часто гіркої, Шевченко, насправді, не лукавив перед нею і не лукавив перед рідним народом, бажаючи найглибше поставити слово Правди на сторожі цього. Вважаючи Долю непорочним Божим даром, український праведний відчув її присутність у своїм єстві, яко найближчою суттю – «другом, братом і сестрою». Збагнути це можливо тільки в контексті українських легенд-притч про цінування справжнього друга, названого братом. (Дивись, наприклад, легенду, в якій друг-брат жертвує своїм оком, щоб визволити свого друга-брата з татарського полону, або про «українські братства...»).

Першим і найціннішим життєвим кроком Долі людини є «наука»: **«Ти взяла/ Мене, маленького, за руку/ І в школу хлопця одвела/ До п'яного дяка в науку»**. Всупереч деяких «сковзань» з етико-моралі вчительського святого призначення, відкрити дитині світ читання і писання – означає подарувати їй найважливіший засіб пізнання Правди власними зусиллями!

Щира порада Долі – **«Учися, серденько, колись з нас будуть люде»** – заохотила хлопця, бо він вже відчував у цьому віці, що їх, селян-кріпаків, вельможі не завжди вважають людьми. І пішов по вказаній Долею дорозі: **«А я послухав, і учивсь,/ І вивчився. А ти збрехала./ Які з нас люде?»** Перша Правда відкрита ним, як би не парадоксально звучало, – це існування неправди, неправдивого соціального розшарування, неправдивих критеріїв оцінення людини.

Всі життєві прикрожі, головно засланські поневіряння, підказували українському поету-пророку, що ступав Правдивим шляхом Долі: **«Та дарма! Ми не лукавили з тобою,/ Ми просто йшли; у нас нема/ Зерна неправди за собою»**. Якщо брати до уваги, що займенник першої особи у множині «ми», що означає «я разом з іншими», то в даному рядку, це його український рід/нарід/Україна.

Насправді, від дохристиянського вірування русичів, де Правда вважалася основною чеснотою людини, до прийняття християнства, де образ Ісуса Христа вважається втіленням Божої Правди, та до міжлюдських відносин, узаконених в Руській Правді князя Ярослава Мудрого, від Козаччини до сьогодношньої війни на сході України, русько-український народ боровся за Правду і Порядок свого існування.

Прислівник «просто» вживаний у значенні «прямо, правдиво, непохитно», сугерує причину, з якої Шевченко не нарікав на долю. Уточняють і визначають/пояснюють це наступні слова: «у нас нема зерна неправди за собою».

В році написання цих поезій, у 1858-му, Шевченко був вільною людиною, але постійно відчував «охранку на хвості», і переконаний в тому, що слово Правди було не

тільки правдивим шляхом його долі, але й єдиним засобом сягнути «слави», тобто не зникнути з виміру часу: **«Ходімо ж, доленько моя!/ Мій друже вбогий, нелукавий!/ Ходімо ж дальше, дальше слава,/ А слава – заповідь моя».**

В українській Шевченкіані твердиться, що геніальний український митець міг жити з малярства, та ще й не погано, але чомусь-то писав вірші, за які так мало заробляв і так багато постраждав. Будучи студентом Санкт-Петербурзької Академії Мистецтв, Шевченко увійшов своїм обдарованим духом та чистою душею у світ славних надбань світової культури, зокрема мистецтва, в котрому форми і кольори стали джерелом вічної трійці Грацій – Краси, Любові і Непорочності/Правди/Добра. Потрібно пригадати факт, що мистецтво розвивалось і розвивається вповні тільки в умовах соціально-економічного розвитку та, принаймні, зовнішньої свободи. У вільній Україні, мабуть, Шевченко пішов би славним шляхом і малярства, і поезії але в умовах зовнішнього і внутрішнього пригнічення слово Правди було єдиним дороговказом до «слави».

Збагнувши це, український поет-праведник, свідомий цього Христового шляху, благобожественно закликає Долю-свідомість продовжувати розставляти слово Правди, подібно невмирущому Кобзарю, на роздоріжжях Долі рідного народу. Це тернистий шлях Долі, але він забезпечує славу вічновоскресаючої Правди.

Якщо звучатиме останній рядок поезії-Грації Шевченка – «А слава – заповідь моя» – у свідомості кожного українця постійним відлунням, то напевно і навічно прославиться український рід...

2. МУЗА

«Кінцева життєва мета особистості – це повна реалізація Я, тобто становлення єдиного, неповторного і цілісного індивіда. Це – самореалізація.»

(К.Г. Юнг)

**А ти, пречистая, святая,
Ти, сестро Фебо молодая!
Мене ти в пелену взяла
І геть у поле однесла.
І на могилі серед поля,
Як тую волю на роздоллі,
Туманом сивим сповила.
І колихала, і співала,
І чари діяла... І я...
О чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
Мене ти всюди доглядала.
В степу, безлюдному степу,
В далекій неволі,
Ти сіяла, пишалася,
Як квіточка в полі!
Із казарми нечистої
Чистою, святою
Пташечкою вилетіла
І понадо мною
Полинула, заспівала
Ти, золотокрила...
Мов живущою водою**

**Душу окропила.
І я живу, і надо мною
З своєю Божою красою
Гориш ти, зоренько моя,
Моя порадонька святая!
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду. Поможи
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая!
Моя ти мамо! Положи
Свого ти сина в домовину
І хоть єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи.**

(9 лютого 1858, Нижній Новгород)

У трійці Шевченкових Грацій Муза символізує Любов закладену Всевишнім у єстві людини, яко основною складовою самореалізації власного Я, що забезпечує їй назавжди творити добро. У баченні великого українського поета, і вірогідно не тільки, сильнішої любові ніж та, котра породжує в людині можливість любити свого ближнього, свою «сродну працю» – справжнє джерело людського щастя – і служити своєму роду/народу, не існує. Саме ця неймовірна енергія Любові надає сенсу людській життєвій подорожі, забезпечує почесне місце як в суспільному Порядку, так і у всесвітньому. Саме вона створює «космос» міжлюдських відносин, згідно з

яким кожна людина рухається по власній, притаманній їй, і призначеній їй в головній мірі, орбіті, гармонізуючи з орбітним рухом кожної людини зокрема в так званій екзистенційній системі людської історії.

Напрежаль, людство, в значній частині, ще не переконане, що, окрім Порядку оснований на Правді, не існує іншого та все наводить «нового»...

Що тільки природжені здібності чи Божий дар, або «сродна праця», або талант чи доторканість Музи, говорять Правду про людину – назаперечна істина. Тому, напевно, Шевченко звертається до Грації Музи зі святістю, називаючи її іменем богині Місяця і породіль – символ захисної родинної Любові, з грецької міфології: **«А ти, пречистая, святая,/ Ти, сестро Фебо молодая!»** Якщо Долю вважає і родинною складовою – «братом і сестрою» – , то Муза в баченні поета є Божественна складова людського єства – творча енергія Любові/ Правди/ Порядку. Якщо епітети-метафори «пречистая, святая» сугерують на основі біблійного символу Богородиці, таємне поєднання небесного/запліднюючого і земного/відтворюючого сил в єстві людини, то «сестро Фебо молодая» посилаються на оту невмирущу, вічно молодод-сильну енергію митця, що «живиться» у пошуках образу Правди найнадійнішою («братською») і невичерпною силою власного таланту.

Феба у грецькій міфології – це дочка Урана і Геї, бабуса кормилиця близнюків Аполлона і Артеміди (уособлення сонця і місяця, він покровитель мистецтв, вона – рослинного і тваринного світів і породіль), володарка Дельфійського оракула, подарованого пізніше внуку Аполлону. Годуючи цього нектаром і амбросією, Феба

збезпечила йому Божественну силу покровителя мистецтв. Другі імена Аполлона і Артеміди – це Феб і Феба.

Звертаючись до Феби, український поет вживає апелював «сестро» не в родинному значенні, а в сенсі найвірнішого друга, на єдину поміч котрого покладається. Доторканість Музи і Божественне покровительство Шевченко відчув, спочатку в підсвідомості мабуть, від самого народження: **«Мене ти в пелену взяла/ І геть у поле однесла./ І на могилі серед поля,/ Як тую волю на роздоллі,/ Туманом сивим сповила.»** Перші контакти новонародженця з новим світом – це енергетика волі сугерована безмежним простором («геть у поле», «серед поля») та енергетика волелюбного роду в якому він появляється, атрибут символом якого в даному моменті, поки що, залишилась тільки «могила».(Мотив «могили» - геніально розвинутий у поемах «Розрита могила» і «Великий льох».)

Оці два види енергетики стануть світловказом доліжття Шевченка, протягом котрого покровителька-кормилиця Феба була йому матір'ю, другом, постійним супутником: **«І колихала, і співала,/ І чари діяла... І я.../ О чарівниченко моя!/ Мені ти всюди помагала,/Мене ти всюди доглядала.»**

Першими двома дієсловами, у денотативному значенні, поет висловлює найщирішу подяку цій духовній матері за те що найперше пробудила в ньому «чарівну» енергію чутливості. Але чутлива людина в тодішньому смрадному кріпосницькому суспільному ладі часто не витривала життєвих випробувань. Саме в цьому полягає сенс синтагми «І чари діяла...» та поклонницько-шанобливої кличної структури «О чарівниченко моя!»

Певними відмінковими формами особових займенників та денотативним значенням дієслів у останніх двох реченнях Шевченко чітко підкреслює те, що рано усвідомив роль Божественного дару Музи: Допомогти висловити Правду і захистити Праведника.

Пізніше, протягом десятирічного заслання, у найогидніших поневіряннях, але у віці значного творчого періоду українського поета-художника, він остаточно перевірив силу любові Грації Музи/ Краси/Правди до нього та його до неї: **«В степу, безлюдному степу,/ В далекій неволі,/ Ти сіяла, пишалася,/ Як квіточка в полі!/ Із казарми нечистої/ Чистою, святою/ Пташечкою вилетіла/ І понадо мною/ Полинула, заспівала/ Ти, золотокрила.../ Мов живущою водою/ Душу окропила.»** Жодна зовнішня сила не спроможна відірвати у людини Божий творчий дар, він є внутрішньою складовою її єства, яка поборює відчуженість, самотність, життєві прикромці, тому що духовно підіймає людину у інший світ, в котрому «сіяє» Правда, «пишаються» «квіти-діти» її творчих втілень, «очищує святим птахом-духом Правди» її від мирських марнот і «співом» «золотокрилої» Жар-птиці веде таку людину у простір святої Правди. Доторканість Музи – це духовна «живуща вода», яка підсилює і фізично митця у виповненні подарованого і зобов'язуючого призначення.

Талант творити є незбагненно сильним і невловимим. Муза, як Грація Любові до Краси основаної на Правді, метаморфозується безперестанно і таким чином стає непоборимою і постійною духовною опорою поета, а це сильна алегорична відповідь вчорашнім, сьогоднішнім і

завтрішнім невігласам, що пробують указармлити слово Краси/Правди.

Саме ця Грація Любові стала творчим життєдайним джерелом поета і світлим горючим чинником його свідомості, в якій гартувалась найсильніша її порада – говорити словом Правди – до ступеня перевтілення в «порадоньку святу», тобто стати свідомим словом Правди: **«І я живу, і надо мною/ З своєю божою красою/ Гориш ти, зоренько моя,/ Моя порадонько святая!! Моя ти доле молодая!! Не покидай мене.»**

Святий обов'язок ставити слово Правди на сторожі свого народу став після повернення із заслання єдиною «молодою долею» поета, отим дев'ятилютневим християнським «оддаванням». Єдине побоювання митця – щоб вона його не покинула!

А його єдине прохання – це перетворити слово Правди у єдиний святий сенс свого творчого жертвовного земного протягу: **«Вночі,/ І вдень, і ввечері, і рано/ Витай зо мною і учи,/ Учи неложними устами/ Сказати Правду. Поможи/ Молитву діяти до краю.»**

Це не тільки найщиріше прохання, це і святе кредо Праведного, непохитна віра у Божу Верховну Мудрість, і святе кредо митця облагородженого творити словом Правди гармонійні пульсації у всесвіті, насамперед у людському. Напевно, Шевченко перконався власними життєвими випробуваннями і стражданнями побратимів, зрозумів з чуваного, читаного і баченого, що смертельна зброя проти автократії – це тільки Правда. Це Христова дорога і він ступив по ній!

Останні рядки оправдовують, надіємось, у переконливій мірі тлумачення, що поет, передбачаючи набли-

жаючи кончину, котра зовсім не жахає, а навпаки, увічнює висловлену Правду у зоряній «сльозині» Грації Любові до Краси Правди: **«А як умру, моя святая! / Моя ти мамо! Положи / Свого ти сина в домовину / І хочь єдиную сльозину / В очах безсмертних покажи.»** Звертаннями «моя святая», «моя ти мамо» і «свого ти сина» поет поєднує Верховну Любов із людською, символом якої є материнська любов, у трагічному образі земних похоронів сина матір'ю. Від образу Богоматері перед розп'ятим сином до образу сьогоднішніх українських матерей, і не тільки, що втрачають синів у боях на сході України, таке зображення викликає нестерпно потрясаючі душевні переживання в людському естві. Єдина крихтина утолення таких страждальних розпачів – це надія, що жертва ніколи не є даремною, що вона воскресне/віднайде Правду і наведе Порядок !...

Втративши у надто ранньому віці матір, Шевченко обняв і притулився зі всією любов'ю до грудей матері Музи – Грації Любові до Краси Правди, у котрій знайшов невичерпне джерело всієї життєвої Правди. Бажана «єдина сльозина» в її «очах безсметртних» - це тільки скромне потвердження, що він не зрадив їй!..

*

У грецькій міфології існують дев'ять муз. Не існують музи мистецтва живопису, скульптури чи архітектури, всупереч величезному скарбу шедеврів даних жанрів, вважані в античній культурі більше ремеслом. Тому, мабуть, Шевченко не звертається іменовано до певної музи, вживаючи узагальнену форму Муза, в значенні Божої обдарованості висловлювати/творити Красу/-

Правду, словом чи діянням, і таким чином здійснити або сягнути митцем кінцеву життєву мету – повну реалізацію власного Я.

В українській мові слово «писати» означає, в основному, зображувати умовні графічні знаки і передавати за допомогою них слова, тексти і т.і., але і створювати за допомогою лінії та кольорів твір живопису. Шевченко був облагороджений Музою талантом «писати» в обох значеннях. Якщо його картини і портрети залишились невмирущим доказом його земної мистецької подорожі у великому альбомі живопису українського краю/народу, то поезія стала вічним світлом/огнем суспільно-історичного прагнення цього, української духовності в цілому, в котрій свята Правда залишилась невичерпним джерелом того внутрішнього духовного горіння, єдиним шляхом самореалізації як внутрішнього космосу людини, так і міжлюдського суспільного.

3. СЛАВА

«Богиню Славу вшановують 1 вересня, коли відзначають свято домашнього вогнища. Саме в цей день, з настанням півночі, святкується Весілля Свічки і в цю пору ніч спалахує безліччю вогнів запалених свічок. Кожна запалена свічка знаменувала велику радість, бо в цей час Богиня Слава постригала, посвячувала, саджала на коней підлітків – на знак переходу їх з дитячих літ у пору зрілості; таким чином порубоцька громада приймала юнака на коні в своє братство.»

(В.М. Войтович: Міфи та легенди давньої України,
2005, стр.392)

**А ти, задрипанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти в ката забарилась
З своїми лучами?
У Версалі над злодієм
Набор розпустила?
Чи з ким іншим мизкаєшся
З нудьги та похмілля.
Горнись лишень ти до мене,
Та витнемо з лиха;
Гарнесенько обіймемось
Та любо, та тихо
Пожартуєм, чмокнемося
Та й поберемося,
Моя крале мальована.
Бо я таки й досі
За тобою чимчикую:
Ти хоча й пишалась,
Із п'яними кесарями
По шинках хилялась,
А надто з тим Миколою
У Севастополі, -
Та мені про те байдуже;
Мені, моя доле,
Дай на себе подивитись,
Дай і пригорнутись,
Під крилом твоїм любенько
В холодку заснути.**
(9 лютого 1858, Нижній Новгород)

Якщо Доля і Муза заслужили у Шевченка, з самого початку і до самого кінця, шанобливу та непорочну внутрішню подяку і незгасимий подив, то звертання до Слави такими атрибутами як **«задрипанко, шинкарко,/ Перекупко п'яна!»** —, на перший погляд, здавалося б шокуючим, відомим будучи незміряний «потяг» людини до слави...

Щоб наблизитись до значення такого «початку», насамперед, використаємо твердження старогрецького філософа Сократа стосовно «знання/ пізнання»: *«Якщо немає поняття, то немає і знання»*. Поняття або визначення отримується шляхом індукції на основі конкретних особливих випадків. Їхнє кількісне збільшення удосконалює поняття.

В українському духовному просторі поняття «Слава» сприймається як синтез поєднання енергетики неба і землі, на якій формувалось і продовжує формуватись світосприйняття притаманне його поселенцям. Подаємо кілька прикладів.

У «Велесовій книзі» (дощечка 7Е, рядки 1,2,3) знаходимо такі слова: «А помре він, до лук Сварога іде. А там/ Перунько рече: **Ти є ніхто інший ніж / Русь-гридень (охоронець), ані грек, ані варяг,/ а славний роду славного.** А це той воїн пішов за/ співами Всематері і **Матері-Слави/** до Гаїв твоїх, Свароже Великий!»

«Українська міфологія» (В.М.Войтович, Київ, 2005) подає такі значення власного іменника **СЛАВА**: Богиня перемоги; У наших предків Велика Богиня-Праматір могла називатися **Славою** та мати не абиякий стосунок до походження етноніму **слов'яни**, які славили її під час богослужіння; У стародавніх **слов'ян** було досить ба-

гато імен (є і нині – н.а.) з цим коренем: Ярослав/ Ярослава, Мирослав/ Мирослава, Борислав/ Борислава...

«Великий Тлумачний Словник сучасної української мови» (Київ, 2008) визначає поняття **слава** так: Широка популярність як свідчення загального схвалення, визнання чийось заслуг, таланту, доблесті і т. ін.... Доблесні діла, героїчні подвиги...

Володимир Шаян у своїй книзі «Віра предків наших» (Канада, 1987, стр. 122) переконливо заперічує: «Слава іде слухняно за правдивими Героями. Наш Герой впевнений, перш за все, що ПРАВДА, висловлена у нашій старині як ПРАВО-СПРАВЕДЛИВІСТЬ, є за нами... Право – це не збір «юридичних» формальностей, ПРАВЬ керує дійсністю – тобто ЯВ'Ю, згідно з світотворчою думкою Бога-Сварога.»

*

Шевченко вірив всім своїм єством у славу боротьбу свого народу на основі ПРАВДИ: **«Борітеся – поборе, / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!»** Але болячо відчував і бачив, як часто, в тому часі і не тільки, в Україні і не тільки, Правду і Славу привласнювали вельможі кати, спотворюючи їхню суть іззовні і всередині. Український поет викриває вельми ефектно гру катів Правди і Слави вживаючи трагедії, і з невпинним гумором-сарказмом, «одягає» Славу атрибутами-рисами притаманними саме тим, в котрих вона «забарилась».

Сугестивними риторичними запитаннями Шевченко зауважує на те, що Славу надто принадають самодержавці та їхні прислуги, щоб вживати опісля її яко сяючою

обгорткою своїх мерзотних вчинків: **«Де ти в ката забарилась/ З своїми лучами?/ У Версалі над злодієм/ Набор розпустила?/ Чи з ким іншим мизкаєшся/ З нудьги та похмілля.»** Версаль – резиденція французьких королів, але в тому часі (1852-1870) Наполеон III, злодійським шляхом ліквідування республіки, тобто узурпацією влади, проголошує себе імператором. Історія переповнена образами подібних «імператорів» та його підніжків/камарилії...

Методом повчального гумору український поет, в образі людини, що пройшла тернистий життєвий шлях найрізніших випробувань, що сягнула ступінь духовної мудрості і глибокого душевного шанування ближнього свого, запропонує обдуреній Славі неочікуаний шанс: **«Вернись лишень ти до мене/ та витнемо з лиха;/ Гарнесенько обіймемось/ Та любо, та тихо/ Пожартуєм, чмокнемося/ Та й поберемося,/ Моя крале мальована!»** Окрім алегорії вінчання Поета слова Правди зі Славою, допускаємо вбачати тут і метафоричну реабілітацію всіх обдурених українських дівчат-покриток, трагічну долю котрих не раз оплакував глибоко-сумними віршами. Уже в даній іпостасі Шевченко бачить Славу як Грацію справжньої непорочної Краси людського внутрішнього єства. В етико-моралі народу це та дівчина, котра вийде заміж тільки за улюбленого, гідного її любові. Для поета – це «кряля» Грація, яка супроводить тільки людину за котрою нема «зерна неправди». Переконаний, що поклав слово Правди на сторожі свого народу, що Божий обов'язок виконано, поет-людина бажає закінчити повноцінно земну подорож. З притаманним йому гумором «побирається» з «кравею мальованою»

всупереч її блуканням... — глибока метафора його незрадливої любові до України!

Український поет не шукав особистої слави навіть жартуючи. Найсильнішим його бажанням було відкрити і оживити справжню Славу свого народу та України і примусити навіть катів-самодежавців признати її. Гірко переконаний, що тільки словом Правди зможе це зробити і тільки в Часі, Шевченко, з прихованою усмішкою, признається: **«Бо я таки й досі/ За тобою чимчикую.»** Свідомий свого Божого призначення, він слухняно слідує цим нелегким шляхом.

Використовуючи моральні пристрасті Слави, Шевченко не опускає нагоди осудити саркастично несправність царя Миколи I у воєнних вчинках під Севастополем (1853-1856): **«Ти хоча й пишалась/ І з п'яними кесарями/ По шинках хилялась,/ А надто з тим Миколою/ У Севастополі, -/ Та мені про те байдуже.»** Існує варіант вірша, де метафора аморальності «Слави (!)» є більш гострою. Український поет не забув, напевно, слова царя Миколи I написані власноруч на вироку: Під найсуворіший нагляд і з заборonoю писати й малювати! Те, що йому байдуже, пояснюється мабуть тим, що славних по справжньому царів не існує в історії людства, а їхній долі переважно немає підстав заздрити.

Ідилічна картина подружжя поета повторюється в кінці під іншим кутом. Переконаний, що заслужив дотик Слави своїм словом Правди, що послужив вірно рідному народу, поет вважає життєвий кінець, в романтичному баченні, солодким вічним сном: **«Мені, моя доле,/ Дай на себе подивитись,/ Дай і пригорнутись,/ Під крилом твоїм любенько/ В холодку заснути.»**

Доля українського поета була зустрінути **Музу** і побратися зі **Славою**. Їхній супровід-опіку він постійно відчував у найголовніших моментах свого життя: у дитинстві, у період творчого злету і в час наближаючого кінця.

*

Зовсім не випадково українці називають національний гімн ще синонімом **славень**. Відомо, що це урочиста пісня возвеличення духовного та матеріального скарбу народу, що це символ національної/ державної єдності.

Слава – це найсильніше енерготворче слово української культури. Присутнє воно в найдавнішому пантеоні – Богиня Слава, а після прийняття християнства у вітанні «Слава Ісусу Христу! Навіки Богу Слава! Також присутнє у звеличувальній назві Дніпра – Славутич, у звеличувальному вітанні князів, гетьманів, козаків (Слава князю...!, гетьману...!), в українському вітанні/ національному гаслі Слава Україні! – Героям Сава!, у часах УНР та у міжвоєнних. Від Помаранчевої революції та Майдану, революції гідності до подій у Криму та АТО це вітання-гасло спалахнуло у свідомості українців передбаченою енергією.

Сьогорічна заміна радянського вітання у Збройних Силах України вітанням «Слава Україні! – Героям Слава!», на пропозицію Президента і Уряду України, викликало в душі військовослужбовців і народу в цілому, потужний ентузіазм.

Спровокувало це вітання-гасло навіть деякі сумнівні реакції окремих політиків поза межами України чи навіть країн щодо його так званого «історичного» конотатив-

ного значення. Як мало ще обізнаний світ у історії України написаної українцями!

Але правильне денотативне значення, принаймні, синтагми «Слава Україні!» знайдемо все у Шевченка, у вірші «До Основ'яненка» (1839), в якому двадцятип'ятирічний український курсант Академії Мистецтв у Петербурзі чітко, доречно і пророчно сугерує суть цього слова: **«Наша дума, наша пісня/ Не вмере, не загине.../ От де, люде, наша слава,/ Слава Україні!»**

Дума і пісня охоплюють всебічно культуру народу і вводять її у вічно-живу духовну скарбницю світу, названу цивілізацією. Українська культура є складником цивілізації світу і Слава її, з цієї перспективи, невмируща!

ВІД БІБЛІЙНОГО «ПСАЛОМУ 11-го» ДО «ПОДРАЖАНІЯ 11-му ПСАЛМУ»

Псалом 11.

Проповідникові хору. Давида

1. До господа я прибігаю; і як ви можете
душі моїй казати:

«Лети пташино в гори!»

2. Ось бо безбожники напнули лука,
на тятиву поклали свої стріли,
щоб у темноті стріляти правих серцем.

3. Коли руйнуються основи,
що може праведник зробити?

4. Господь – у святім своїм храмі;
Господь – престол його на небі.

Очі його дивляться на вселенну,
повіки його за людьми стежать.

5. Господь випробовує праведного й
безбожного;

хто насильство любить, того
ненавидить його душа.

6. Жаром і сіркою, немов дощем, він
сипле на безбожних,
палаючий вітер – частка їхньої чаші.
7. Господь бо – справедливий, любить
правду;
праведники лице його побачать.

Т.Г.ШЕВЧЕНКО: ПОДРАЖАНІЄ 11-му ПСАЛМУ

*Мій Боже милий, як то мало
Святих людей на світі стало.
Один на другого кують
Кайдани в серці. А словами,
Медоточивими устами
Цілюються і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар понесуть?
А ти, о Господи єдиний,
Скуєш лукаві уста,
Язик отой велеречивий,
Мовлявший: «Ми не суєта!
І возвеличимо на диво
І розум наш, і наш язик...
Та де той пан, що нам закаже
І думать так, і говорить?»
«Воскресну я! – той пан вам скаже –
Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,*

Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово. І пониче,
Неначе стоптана трава,
І думка ваша, і слова.»
Неначе срібло куте, бите
І семикрати перелите
Огнем в горнилі, - словеса
Твої, о Господи, такі.
Розкинь же їх, твої святис
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірують на світі
Твої малі убогі діти!
(15 лютого 1859, С.-Петербург)

Псалми – це складова Святого Письма, що належить розділу «Книги поетичні».

Походить слово «псалм» від грецького «псалом», сенс якого уточняє, що пісня виконується в супроводі струнного інструменту, званого «псалтеріон».

Цю збірку, в котрій переважна кількість пісень приписана царю Давиду, євреї назвали «Книга хвали» (Сифер Тегілім) і вважали її своєрідною молитвою до Бога, в якій щиро признавались у своїх, часто протилежних, але суто життєвих, переживаннях: блаженність-нещастя, воля-неволя, покута-гріх, прощення-мста і т.п.

Ідея, яка просякає приблизно всі 150 псалмів, ставить проблему виходу із крайньої екзистенційної ситуації, а саме, із безвихідного, часто смертельного, поневолення, в якому індивід чи народ опинився, і є в

незможі знайти путь свободи, і всю надію, молінням, вкладає в Божий Суд/Порядок.

Біблійний «Псалом 11-ий» звертає увагу на роль «проповідника/праведника» перед «хором» – в значенні певного соціального сегменту –, у ситуації смертельної загрози духовним провідникам роду/народу, конкретно, тоді коли «безбожники напнули лука» і готові «стріляти у правих серцем». Третім стихом узагальнюється ситуація премудрим запитанням: «Коли руйнуються основи, що може праведник зробити?» Важливо зауважити, що тисячі років перед Христовим народженням людство усвідомило величайшу роль «духовних царів» як у виховному процесі суспільства, так і у висвітленні Всесвітньої Правди і Порядку, а в людському світі найперше. Саме «духовні царі» вважалися «основами» суспільства і тому вони були та залишилися головними колонами, що підпирають святині цивілізацій світу.

Подальші стихи псалому – це поширена відповідь на запитання, котра виражає глибоку надію віруючого на Божу Правду і Порядок, в баченні «частки ... чаші» кожному за своє діло. Останній стих – «праведники лице його побачать» – підкреслює призначення праведника пізнати Правду та способи, якими Всевишній наставляє її в людському світі. «Бачити лице» людини означає пізнати її правдиво, в думках, на словах та діяннях. Народні вислови «не мати лица», «бути дволичником», але і «мати лице», «чисте лице» і т.п. визначають чітко дихотомію вад – якостей людського ества. Бачити Боже лице – це бачити основи гармонії складових Всесвіту, це бачити Правду і Порядок та їх чинність у соціальних зносінах насамперед!

До цього – навчає Проповідник – людина повинна прагнути, надіючись на неперервну Господню відбудову Порядку на основі Правди!

*

Чому Шевченко написав переспів/імітацію «Подражаніє 11-му псалму»?

Не можна ставити під сумнів прадавні та глибоку віру українців – від їхніх пра-пращурів і по сьогодні – у Правду і Порядок Всесвіту як базових засад Космосу, включно і їхнього життя. Вважаючи себе «внуками Дажбожими», вони старались наслідувати прабатьківське вчення про ці закони взаємин між складовими світу, в якому приходили, жили і відходили, та все глибше пізнавати ці таїни за допомогою мудрих волхвів. Виховувався і Шевченко в такому дусі, а переспів «Псалми Давидові» був би одним із аргументів.

Але якщо пригадати, що за доносом огиднозвісного Петрова «охранка» арештувала, 5 квітня 1847 р., Шевченка, що їхав на весілля до свого друга, історика М. Костомарова, а вірш написаний 17 квітня 1847 р., коли поет знаходився вже під губернаторською вартою, то можна надати першим двом рядкам тільки одне із багатьох їхніх значень. «Мій Боже милий, як то мало/Святих людей на світі стало» – це буде і драматичний скрик поета-віруючого після проходження тернового шляху заслання та глибоке розуміння вчень Святого Письма з пекельного кута зору. Якщо ще пригадати нескінченні тогочасні «чорні ради» «своїх» на шкоду власного роду, віддаючи його на поталу ворогам/«братам», та як суворо кидав Шевченко під непростимий осуд всіх зрадників/-

перекинчиків власного народу, то значення цих рядків набирає не менш трагічного скрику чесного офіцера Марцелло: «Підгнило щось у Датському королівстві» (В. Шекспір: Гамлет, Акт 1, сцена 4)

Синтагмою «святих людей» Шевченко спрямовує значення до такої характеристики: Людина, обласроджена Божим даром пізнати Правду і Порядок, готова йти цим життєвим шляхом та вказувати його своїм ближнім, вживаючи найпотужнішу зброю, призначеною їй Всевишнім – Слово Правди. Український Праведник рано усвідомив своє Божественне призначення вживати слово Правди і Порядку, пішов цим шляхом, хоча міг легко вживати пензель та фарби і, можливо, не зазнати стільки страждань...

На засланні Шевченко проник в найглибші символи-значення Святого Письма. Подібно всім «велетням в царстві духа», і український Праведник усвідомив світо-творчу силу слова Правди і світоруйнуючу силу слова неправди та відповідну роль їхніх носіїв. Стріли поставлені на тятива напнутих луків з біблійного «Псалому 11-го», в Шевченківським «Подражанію 11-му псалму» стають словами так званих «братів», але словами руйнуючими, які приховують злобну думку: «Чи швидко брата в домовині/ З гостей на цвинтар понесуть?» Такими словами оці «брати» поставили собі за намір возвеличити «на диво» «і розум» їх «і язик», та ще вважають, що не існує такого «пана», який би заборонив їм «і думать так, і говорить». Їхня пихатість сягає рівня пароксизму, а хибне світосприйняття – рівня патології.

Свідомий своєму призначенню, український Праведник протиставиться такому наміру прямо: «Воскресну я! –

той пан вам скаже – / Воскресну нині!...» Лукавим словам протиставляє слово, яке возвеличує людину, починаючи з найнижчого суспільного стану, слово спроможне «стоптати» лукаві «думки» і «язик» – це слово Правди: «Я на сторожі коло їх/ Поставлю слово» Свідомий тому, що слово Правди це Боже слово, «семикрати перелите» людським життєвим досвідом, поет молить Всевишнього допомогти йому розкинути ці «святі слова» «по всій землі», та, як «убога дитина», що «увірила» Божим «чудесам», стати промовцем святого слова.

Це є і відповіддю Праведного Шевченка на запитання третього стиха біблійного Псалома. Слово Правди є не тільки щитом проти «стріл на тятивах напнутих луків», а стає непоборною «зброєю» в наведені Порядку в людському світі, за умовою його вживання та наслідування.

*

До тілесного розіп'яття Ісуса Христа «книжники і фарисеї», при кожній зустрічі з «вчителем», пробували розпинати його слова Правди вживаючи лживі слова. Не розуміли вони або не допускали істини, що людина, як і всі складові Всесвіту, це втілення світла/мудрості слова і постійно пробували вони бути творцями слова, вважаючи, що розіп'яти Праведну людину, означає розіп'яти і слово Правди.

На великий прежаль цю облуду не «розіп'ято» і понині!...

Христове воскресіння – воскресіння слова Правди! Поборе воно і наведеться Порядок в нашому світі тоді, коли людина, при святі-ритуалі Воскресіння простяга-

тиме більше не руки до світла свічі, а розум до світла Правди!...

Шевченко був упевнений, що його слово Правди воскресатиме постійно в душі і дусі свого народу, тому і поставив його на сторожі цьому, і зовсім не випадково знаменними словами його святої спадщини стали невмирущі рядки поеми «Кавказ»: **«Борітеся – поборо- рете,/ Вам Бог помагає!/ За вас Правда, за вас слава/ І воля святая.»**

МАРКУ ВОВЧКУ – МОТИВ ДРУЖНЬОЇ ПРИСВЯТИ

З'явився мотив присвячення, мабуть, разом із сотворінням людини. Всевишній дарує людині усе сотворене на землі, кажучи: «Пануйте над рибою морською, над птаством небесним і над усяким звірем, що рухається по землі... Ось я даю вам усяку траву, що розсіває насіння по всій землі, та всяке дерево, що приносить плоди з насінням: вони будуть вам на поживу» (Буття:2-28,29). Спостерігаючи, як гармонійно діє все сотворене Всевишнім на благо людини, вона відчула повинність присвятити Йому, взаємно хоча б, величально-похвальні слова. І так започаткувались наші колядки, веснянки, гаївки, віншування, а потім гімни та широкий різновид релігійних святслужб.

Те, що Всевишній діє через природу і людину, – незаперечна істина. Тому, напевно, в історії людства поспіль з'являються особистості/особи віхового призначення у зростанні/падінні людського буття, у так званому хвилястому просторі його вічного просування. І вони заслуговують певного возвеличення...

* * *

Знаменним твором для мотиву присвячення в ліричній творчості Шевченка вважаю вірш-послання «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». Ось до кого звертається і кому присвячує всім серцем своїм і всією силою своєю всю свою творчу потужність невмирущий Кобзар українського народу! Неодноразово твердимо, що Шевченко досить рано усвідомив свої Божі обдарованість, покровительство але й призначення. Безсумнівно, він впізнавав та признавав ті ж самі облагородження і в інших побратимів – чи по перу, чи в іншій обдарованості, незалежно від мовної або національної приналежності. Уважний читач легко відкриє в біографії та творчості геніального українського поета неоціненне багатство чисьельних друзів! Багатьом із них він присвятив по віршу, але, здається, тільки Марку Вовчку два: «Сон» («На панщині пшеницю жала») та «Марку Вовчку».

На пам'ять 24 генваря 1859

*Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало;
І виблагав. Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!*

**Світи на мене, і огрій,
І оживи моє побите
Убоге серце, неукрите,
Голоднєс. І оживу,
І думу вольную на волю
Із домовини воззову.
І думу вольную... О доле!
Пророче наш! Моя ти доне!
Твою думу назову.**

(17 лютого 1859, Санкт-Петербург)

Повернувшись із заслання, Шевченко змушений був улаштуватись у Петербурзі, тому що тут зручніше було поліцейській охороні наглядати за ним. У столиці тодішньої царської Росії атмосфера була вельми напруженою. Поразка у Кримській війні, нестерпне покріпачення народу, революційні рухи в Європі навівали дух свободи, прагнення радикальних змін в суспільному устрої. Щоправда, Санкт-Петербург був тоді бурхливим культурним центром, простором передових, ліберальних ідей та суспільних рухів. Для українського митця це було святе місце волі та освіти. Друзі, молодь, інтелігенція взагалі оповили його ореолом страдника, борця за правду народу. Є свідчення, що його твори, у формі списань, ходили руками молоді.

Приїжджали до Петербургу, щоб зустрітись із Шевченком, як давні друзі, так і ряд видатних митців, ознайомлених з його творчістю, бажаючих пізнати його та налагодити дружні стосунки.

Однією із останніх була і Марко Вовчок (Марія Олександрівна Віллінська, по чоловікові Маркович). Другого

дня після приїзду, 24 січня 1859, вони вже познайомились і міцно подружились. Він був у захваті від авторки «Народних оповідань», – писав М. Білозерський, – і викрикував після кожного прочитаного оповідання: «Шекспір! Шекспір!»

Щоб наблизитись і до підтексту цього вірша, подаю потрясаючі слова його друга В. Ковальова: «При цій зустрічі я був вражений різкою зміною в його зовнішності: це не був попередній широкоплечий, коренистий, з цілим волоссям на голові мужчина в сірому сюртуку, яким я знав його раніше; передо мною був зовсім схуднілий лисий чоловік, без кровинки в обличчі, руки його настільки спрозорились, що було видно крізь них кості і жили...»

І справді, це жахаючий портрет. Допускаючи навіть деяке перебільшення, можна, все ж таки, правильно витлумачити захоплення українського Праведника перед появою молодих подвижників у боротьбі за Правду! За неї боровся він в дитинстві, в юності, на волі і на засланні: **«Недавно я поза Уралом/ Блукав і Господа благав,/ Щоб наша правда не пропала,/ Щоб наше слово не вмирало»**. Забороною писати і малювати Шевченку передбачено було зовсім обмежити засоби боротьби за Правду, але, як мудро сказано, можливості митця необмежені. У благаннях до Господа зародились, напевно, поеми **Неофіти** і **Марія** та всі вірші цього періоду, зародилась непоборна і невмируща сила слова Правди, сказаного прямо, і так сугестивно вказаної віршем «Я не нездужаю, нівроку». Вбачаємо у синтагмах «наша правда» – «наше слово» не вузьке значення одностороннього світобачення, а навпаки, всеохоплююче

значення слова Правди, сказаного митцем, призначеним Божим покровительством, так просто і глибинно вселене в словах Євангелія від Йоана: «Споконвіку було Слово і з Богом було Слово, і Слово було – Бог» (1-1).

Поява молодих подвижників Правди, безсумнівно, – Божя таємниця. Всупереч узагальненому баченні героя, усталеного головно у міфах і казках, подвижники Божої Правди – кроткі пророки: **«І виблагав. Господь послав/ Тебе нам, кроткого пророка/ І обличителя жестоких/ Людей неситих»**. Напрочуд, їхні слова Правди прорізають наскрізь суспільний тілоустрій і безпощадно вказують на хворобливих винуватців. До таких пророків слова Правди залучує Шевченко і свою нову подругу.

Носії слова Правди стають вічними світловказами людського життя-буття, зорями земної подорожі людини, джерелами живого, вічно воскресаючого вогню життя: **«Світе мій! / Моя ти зоренько святая! / Моя ти сило молодая! / Світи на мене, і огрій, / І оживи моє побите/ Убоге серце, неукрите, / Голоднеє»**.

Вражаючим тут є автопортрет тілесного і душевного знесилення поета, повернувшогося із заслання, сугерованого чотирма епітетами іменника в конотативному значенні серце.

Подібно до народного героя, він оживе від цього нового/молодого живущого вогню, тобто воскресне/ втілиться дума вольная в нового Кобзаря: **«І оживу, / І думу вольную на волю/ Із домовини воззову»**.

Слово Правди має унікальну неймовірну властивість – породжувати Правду.

Шевченко поставив слово Правди на сторожі свого народу, і Господь ошчасливив його тим, що побачив па-

росток його нового/молодого втілення: **«І думу воль-
ную... О доле! Пророче наш! Моя ти доне! Твою
думу назову».**

Справжній творець ніколи не проголосить закінченим свій твір, хоча б і визнаний шедевром у певний час. Вічності заслуговують тільки твори, які ведуть до втілення нових творців/творів. Шевченкова творчість сягнула такого виміру.

ІСАІЯ. ГЛАВА 35 (ПОДРАЖАНІЄ) – РОЖЕВИЙ КРИН СВОБОДИ

*Радуйся, ниво неполитая!
Радуйся, земле, не повитая
Квітчастим злаком! Розпустиись,
Рожевим крином процвіти!
І процвітеш, позеленієш,
Мов Іорданові святині
Луги зелені, береги!
І честь Кармілова і слава
Ліванова, а не лукава,
Тебе укрий дорогим,
Золототканим, хитрошитим,
Добром та волею підбитим,
Святим омофором своїм.
І люде темнії, незрячі,
Дива Господнії побачать.
І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті!
Радуйтеся, вбогодухі,
Не лякайтесь дива, –
Се Бог судить, визволяє*

**Долготерпеливих
Вас, убогих. І воздає
Злодіям за злая!**

**Тойді, як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить,
Незрячі прозрять, а кривіє,
Мов сарна з гаю, помайнують.
Німим отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться; і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаями поростуть,
Веселим птаством оживуть.**

**Оживуть степи, озера,
І не верстовії,
А вольнії, широкії,
Скрізь шляхи святії
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики,
А раби тими шляхами
Без гвалту і крику
Позіходяться докупи,
Раді та веселі.
І пустиню опанують
Веселії села.**

(25 березня 1859, С-Петербург)

Вважати даний літературний твір Тараса Шевченка тільки прямим подражанієм/переспівом/ пародією тридцять п'ятої проповіді відомого із Святого Письма (Старого Завіту) юдейського пророка Ісаїї, означало б зупинитись тільки на спішному читанні тексту українського поета-пророка.

Збагнути тайну меседжу Шевченківського лірично-розмислюючого дискурсу без того, щоб просякнути хоча б найголовніші риси, як історично-соціальних обставин, в котрих була промовлена Ісаїєм зазначена у заголовку проповідь, так і, відповідно, соціальний статус українського народу, а головню внутрішній стан Шевченкового ества у час написання вірша.

Погоджимось з тим, що творець, взагалі, вкладає у своє творіння принаймні частинку власного «Я», проявленого у певному просторі і часі з ласки Верховної Мудрості задля постійного затримання гармонійного руху складників Всесвіту, включаючи людський.

*

Ісаія, як зазначено у Святому Письмі, народився у 765 році в Єрусалимі і вважається найбільшим пророком ізраїльтян. Його пророкування були промовлені протягом 40 років і охопили царювання чотирьох царів, останнім будучи Єзекія. Тридцять п'ята проповідь припадає на період сильної експансії молодого Ассирійського царя Санхеріба на сусідні держави, воєнний рух котрого дійшов до твердо укріплених мурів Єрусалима. Але юдеї, бачивши, як ассирійці винищували жителів міста Лахіша, втратили надію на будь-який порятунок і були ладні на все заради миру.

Щоб підбадьорити і скріпити духом народ Єрусалима, Ісаїя промовив цю проповідь, намагаючись переконати своїх одноміщан в тому, що справжній порятунок і воля приходять тільки від Бога, а із цього вірування випливає і блаженність людини.

Облога Єрусалима затягалась, вибухла епідемія, а у Вавилоні піднялось заворушення. У кризі часу Санхеріб погодився на мир, але взамін данини та признання васальності. Юдейський цар Єзекія прийняв умови з глибоким болем в душі, але ще багато років зміг спокійно царювати і передати царство своєму сину Манасії.

*

Шевченко неодноразово говорив, що його доля – це доля його українського народу, доля України. Проїшовши випробування кріпацтвом, потім поневіряння рядового на десятирічному засланні, але, щонайважливіше, проникнувши глибинно символіку вчень Святого Письма, Шевченко збагнув Правдиву путь до справжньої волі, джерело цілющої води людської гідності та блаженності.

На початку 1859 року, звільнений із заслання, поет перебуває у Петербурзі, де справжні друзі й нові знайомі, зокрема молодь, вважали його подвижником омріяної правди і волі народу. Царська охранка постійно слідкувала за його кожним кроком. Але серце і душа Шевченка нестерпно тужили бажанням відвідати рідний край, рідний народ, рідну хатину, рідних братів та сестер. «Ісаїя. Глава 35» – це поштовий голуб із засекреченим листом, висланий рідному народу до фактичного дозволу відвідати рідну Україну, що здійсниться наприкінці травня того ж року.

У прямому значенні рядки **«Радуйся, ниво непо-
литая!/ Радуйся, земле, не повитая/ Квітчастим
злаком!»** обізнаному читачу в благодатній, Богом обда-
рованої природі питомої української землі здавалися б
принаймні незрозумілими. Вірогідно, у метафоричному
значенні, атрибутами-епітетами неполитая, не повитая
та квітчастим злаком Шевченко сугерує скрутний тодіш-
ній стан виснаженого, фізично і духовно, покріпаченого
нещасливого свого народу, котрому повторенням діє-
слова радуйся обіцяє в подарунок блискучий таємний
меч свободи.

Слова **«Розпустисть,/ Рожевим крином процвіти!»**
розсекречують суть таємної дороги волі. Значення діє-
слова «розпустисть», у відношенні до народу, в основ-
ному, вселяють ідею визволення і введення в рух усіх
потужностей, фізичних і духовних, скованих довгими ро-
ками кріпосницького пригнічення. У метафізичному зна-
ченні — це звільнити себе із себе. Формою окличного
речення метафора «Рожевим крином процвіти!» пробуд-
жує у найглибшій підсвідомості людини усвідомлення її
сили здобути Богом даровану їй свободу і ввести цю
силу в дію.

Крин або лілея — це відома всім квітка. Представни-
ком, хоча існують понад 70 видів, для роду лілейних вва-
жається біла лілея (*Lilium candidum*), що символізує
непорочність, етико-моральну чистоту. На теренах
України, і не тільки, росте так звана лісова лілея (*Lilium
martagon*), що чарує зір своїми рожевими, таємно по-
єднаними плямами.

Як навчає історія, волю ніхто і ніколи не приніс в подарунок. Волю народи здобули і здобувають тільки приведенням в рух всієї своєї сили, часто «рожевим крином...»

Вище названу метафору можна вважати найпоетичнішим варіантом Шевченкового прямого заклик: «Борітеся – поборете!/
Вам Бог помагає!/
За вас правда, за вас слава/
І воля святая!»

Справжній мудрець Шевченко оправдовує свій заклик прикладом Богом покликаного народу та узагальнюючими значеннями святих місць: **«І процвітеш, позеленіш,/ Мов Іорданові святис/ Луги зелені, береги!/ І честь Кармілова і слава/ Ліванова, а не лукава,/ Тебе укрис дорогим,/ Золототканим, хитроштим,/ Добром та волею підбитим,/ Святим омофором своїм»**. Навіть обіцяна Богом земля не дісталась єврейському народу в подарунок, а за її захист і вільне життя на ній довелося заплатити великими жертвами. Символічною залишилась жертва зелотів в боротьбі проти римлян на горі Масада. Згадані Карміль та Ліван характеризуються двома формами рельєфу: родючою землею приморської рівнини та гірським масивом. Символізують вони в даному тексті, і не тільки, квітучий рівень цивілізації ізраїльського народу, здобутий спільною боротьбою народу, могутність якого уподібнюється гірській скалі! Здається, що цей народ правильно вивчив історію, як інших народів, так і свою, і дотепер він спільними силами і процвітає, і захищає свої інтереси. Шевченковий заклик Обніміться ж, брати мої! існує з давніх-давен в основі їхньої підсвідомості.

Боротьба за волю та визволення рідної землі завжди вважалася святою, а честь і слава здобуваються тільки в таких історичних обставинах. Окремої уваги потрібно надати уособленню **«І честь... і слава... тебе укриє»**, а головно епітетам до іменника «Омофором»: «Дорогим, золототканим, хитрошитим, добром та волею підбитим, святим». Омофор – це наплечний одяг архієрея, сугерує тут Боже покровительство у святій боротьбі за волю. Епітети заслуговують багатогранного тлумачення, але не можемо оминати підтекстового значення синтагми «а не лукава» у поєднанні з іменниками «І честь... і слава», беручи до уваги період частих чорних рад. Обмежимося тільки найстислішим визначенням: Верховна Мудрість підказує борцям за волю не мати чогось дорожчого за неї, основуватись на власне багатство та на мудрі взаємини з іншими, а за єдину мету мати тільки добро та волю народу.

Тільки в такому ставленні до святої волі **«І люди темні, незрячі,/ Дива Господнії побачать. / І спочинуть невольничі/ Утомлені руки, / І коліна одпочинуть,/ Кайданами куті! Диво Господнє»**. Це є усвідомлення сили народу народом. Уподібнює це український поет з біблійними дивами Ісуса Христа і тому застерігає народ і пояснює диво боротьби за волю основною із істин Святого Письма – Бог діє на людину людиною: **«Радуйтеся вбогодуху,/ Не лякайтесь дива, –/ Се Бог судить, визволяє/ Долготерпеливих/ Вас, убогих. І воздає/ Злодіям за злая!»**

Друга частина переспіву – це чергове звернення українського Праведного до Господа на одвічну тему Правди: **«Тойді, як, Господи, святая/ На землю**

правда прилетить/ Хоч на годиночку спочить,/ Незрячі прозрять, а кривие,/ Мов сарна з гаю, помайнують./ Німим отверзуться уста». Певно, що миттєве виздоровлення фізично покалічених людей вважається Божим дивом, але побачити/ впізнати/ усвідомити Божу Правду означає оздоровити морально та духовно незрячих, викривлених та німих людських істот. Це диво здійснюється тільки словом Правди: **«Прорветься слово, як вода,/ І дебрь-пустиня неполита,/ Зцілющою водою вмита,/ Прокинеться; і потечуть/ Веселі ріки, а озера/ Кругом гаями поростуть,/ Веселим птаством оживуть».**

Всевишній втілив слово Правди в образі Ісуса Христа, але і обдарував обраних Ним людей талантом ви-находити слово Правди та ставити його на сторожі свого народу. Шевченко винайшов слово Правди боротьби за волю, а щоб переконати народ в цьому, створює цю картину відродженого рідного краю.

Боротьба за свободу – це стихійна сила, що перетворює не тільки пустиню в райський сад, а рабів у щасливий люд, але й наводить новий суспільний порядок, відновлює першопочаткову гармонію людського світу: **«Оживуть степи, озера,/ І не верстовії,/ А вольнії, широкії,/ Скрізь шляхи святії/ Простеляться; і не найдуть/ Шляхів тих владики,/ А раби тими шляхами/ Без гвалту і крику/ Позіходяться докупи,/ Раді та веселі./ І пустиню опанують/ Веселії села».**

Не важко збагнути, що картина створена з перспективи постцарського існування України. У певних, але, на жаль, коротких часах воно так і сталося.

Історія – це непередбачлива лінія долі всіх народів. Щоб бути причетним до писання цієї лінії, потрібно постійно навчатись у неї і діяти, але діяти у Порядку Правди, бо загарбницькі підлі стремління на крові народу завжди проявляються. Хоч такі випробування допускаються для підкріплення бойової сили народів, Шевченко застерігає свій народ такими пам'ятними словами: **«Мій Боже, милий, знову лихо!../ Було так любо, було так тихо;/ Ми заходились розкувати/ Своїм невольникам кайдани./ Аж гульк!.. Ізнову потекла/ Мужицька кров! Кати вінчані,/ Мов пси голодні за маслак,/ Гризуться знову».**

Звучить якось так сучасно...

СЕСТРИ – МОТИВ СВЯТОЇ ПОДОРОЖІ...

*Минаючи убогі села,
Понаддніпрянські невеселі,
Я думав, де ж я прихилюсь?
І де подінуся на світі?
І сниться сон мені: дивлюсь,
В садочку, квітами повита,
На пригорі собі стоїть,
Неначе дівчина, хатина.
Дніпро геть-геть собі розкинувсь!
Сіяє батько та горить!
Дивлюсь, у темному садочку,
Під вишнею у холодочку,
Моя єдина сестра!
Многострадалиця святая!
Неначе в раї спочиває
Та з-за широкого Дніпра
Мене, небога, виглядає.
І їй здається, виринає
З-за хвилі човен, доплива...
І в хвилі човен порина.
– Мій братику! Моя ти доле! –
І ми прокинулися. Ти ...*

На панщині, а я в неволі!...

Отак нам довелося йти

Ще змалечку колючу ниву!

Молися, сестро! Будем живі,

То Бог допоможе перейти.

(20.07.1859 – Черкаси)

Життєві дороги і подорожі Тараса Григоровича Шевченка слід вважати справжніми святими випробуваннями, більшість, на жаль, тернистими, але глибоко втаємниченими. Напевно, їх встановили оті три грації – Доля, Муза і Слава, – але випробовування, які проходив поет, часто крізь сльози і скрегіт зубів, відкривали йому важливі реалії для пізнання людського життя-буття. Вони, ті реалії, служили йому найправдивішим підґрунтям у формуванні власних поглядів про світ і життя, про волю і правду, які він постійно втілював у свої ліричні шедеври. Тому Шевченко не нарікав на долю, а навпаки, слідував їй, Правді, бо впевнений був, що вона, доля, не зрадить йому, якщо в них нема зерна неправди за собою.

У дитинстві поет шукав дороги Долі, щоб вижити, і наслідував підсвідомо клич Музи, і долав ці дороги неймовірною для того дитячого віку енергією. Дороги у пошуках маляра-наставника спрямовували його до мети життєво-прагматичного використання природженої здібності і привели його до кількох вчителів-дяків. На початку родичі віддали його в науку до Павла Рубана (Совгири), у котрого протягом двох років навчився грамоти та ознайомився з кількома творами Сковороди. Оставшись сиротою, дитина-Тарас шукає вчителя-маляра, подорожуючи навколишніми селами – Лисянка,

Стеблево, Тарасівці, Хлипнівці – і повертається до Кирилівки служити в отця Григорія Кошиці, глибоко розчарований тим, що скрізь його приймають у першу чергу за наймита.

Починаючи з чотирнадцяти років на дорогу життя-буття Шевченка таємним способом, але очевидно цілеспрямовано, починають більше впливати грації Муза і Слава. Уже відомий хистом до малювання, він стає козачком у домі поміщика Василя Енгельгардта, а після його смерті продовжує служити і позашлюбному синові поміщика, ад'ютанту литовського військового губернатора Павлу Енгельгардту.

У біографії українського митця майже безапеляційно стверджується, що молодий Тарас Григорович слідує дорогами за поміщиком, призначеним виконувати обов'язки чину ад'ютанта. Використовуючи принцип французького науковця-філософа Рене Декарта *Сумніваюсь, отже думаю...*, допускаю тлумачити навпаки: *дороги до звільнення Богом обраного подвижника Правди від кріпачтва, а цим єдиним шляхом до повноцінного дозрівання природженого таланту Шевченка, призначеного для цінного збагачення духовної долі-історії, принаймні, українського народу, повели за ним поміщика Павла Енгельгардта!...*

Плідне перебування вже у майстрів-малярів Яна Рустемаса у Вільно, а потім у Ширяєва в Петербурзі, можна також пояснити тим же таємним сприянням Музи у спрямуванні Шевченка підготовчим шляхом для вступу до Академії Мистецтв, де він стає улюбленим учнем відомого художника-портретиста Карла Брюлова. Щасливе для Шевченка знайомство з Сошенком, Гребінкою

та їхніми друзями, котрі вирішили його викупити з кріпацтва, відповідає філософському погляду хвилястої лінії людського життя-буття. Дороги невдалих (через статус кріпака) спроб виявити і наслідувати хист митця перетнулися із щасливим шляхом до волі на основі або за допомогою саме мистецького таланту.

Таємниця цієї життєвої дороги, яка дарує йому 22 квітня 1838 року документ волі та вступ до Академії Мистецтв, є тільки напіввідкритою. Справжня велич цієї таємної випробувальної подорожі виявляється виходом 1840 року «Кобзаря» – збірки, складеної з восьми ліричних творів ще зовсім невідомого українського поета. Це стало початком його справжнього призначення – поставити Слово Правди на сторожі свого народу. Важко уявити, чи хистом до віршування, до поезії, зміг би був Шевченко у тодішніх суспільних умовах отримати волю, вищу освіту та надрукувати свій «Кобзар», а головне – вибухово оживити українську мову і надати їй надзвичайної естетичної яскравості в обставинах повного її зацьковування тодішнім царським режимом.

Отже, сюрпризом Долі, Музи і Слави стала збірка поезій «Кобзар», складена з восьми ліричних зірок, які конфігурувались у неочікувано яскраве сузір'я на небосхилі тодішнього духовного простору, в якому важко просувалась українська культура взагалі, література зокрема. Кобзар став іскрою, котра почала розпалювати українську національну і свідомість, і підсвідомість. «Кобзар» був невидимим троянським конем, таємно введеним Граціями у саму столицю всепригноблюючого царського устрою.

*

Подорожі Шевченка та символіка їхніх випробувань як під час заслання, так і під час перших двох поїздки в Україну у 1843 та 1845 роках, заслуговують на окремий детальний коментар.

На підставі його ліричного шедевру «Сестрі» спробуємо наблизитись до глибокого значення тієї останньої подорожі Праведного Сина України до рідної землі, до рідного народу.

Звільнений із заслання 1857 року український митець-страждальник прибуває до Нижнього Новгороду. Приблизно через рік дозволяється йому прибути до Петербурга, а ще через рік – відвідати рідну Україну.

Отож, влітку 1859 року Шевченко подорожує Черкащиною, глибоко замислюючись над пристанню, до якої так невпинно прагнуть його серце і душа: **«Минаючи убогі села,/ Понаддніпрянські невеселі,/ Я думав, де ж я прихилюсь?/ І де подінуся на світі?»** Три епітети глибокої сугестивності іменника у множині створюють одночасно і загальну картину села, притаманну українському ареалу, і сумний статус сільської людності, сплюндрованої тогочасним суспільним ладом, і власний душевний біль з великим нагромадженням причин. Наступні два питальні речення демонструють максимум напруженості внутрішнього стану поета. Уперше у своєму бутті Тарас Григорович на мить не бачить жодної життєвої дороги – ні доброї, ні злої...

Єдиний вихід із безвихідного стану – це крок у можливий кращий світ: **«І сниться сон мені: дивлюсь,/ В садочку, квітами повита,/ На пригорбі собі стоїть,/ Неначе дівчина, хатина./ Дніпро геть-геть собі розкинувсь!/ Сіяє батько та горить!»** Завжди найкращим

був і є світ дитинства. Тому, напевно, на перший план виходить батьківський дім, який ідентифікується і з так палко бажаною власною хатиною в садочку неподалік від Дніпра. Уособлення Дніпра та України у постатях батька та неньки, так рано втрачених, веде завжди Шевченка у райський світ дитинства, до котрого сяло та горіло його єство ціле життя, і він у цій подорожі бачив останню свою дорогу до своєї хатини, до свого роду, останній шанс сягнути справжньої блаженності.

З біографії українського поета відомо про певні його спроби купити місце для побудови хатини та намір переконати сестру Ярини бути поряд. Безперечно, тільки вона чекатиме його: **«Дивлюсь, у темному садочку,/ Під вишнею у холодочку,/ Моя єдина сестра!/ Многострадалиця святая!/ Неначе в раї спочиває/ Та з-за широкого Дніпра/ Мене, небога, виглядає».**

І знову сакральна цифра – три. Три епітети до іменника сестра створюють тут найсвятіший образ братської любові. Скільки братів чи сестер були, є і, напевно, будуть справжніми батьками для дітей – круглих сиріт!.. Такі брати і сестри заслуговують неодмінно, у баченні українського поета, і не тільки, спочинку в раю...

Хвилясту лінію власної життєвої дороги зображує Шевченко часто бурхливою течією того ж самого Дніпра, човном якого, що то виринав, то потопав, він часто уявляв себе: **«І їй здається, виринає/ З-за хвилі човен, доплива.../ І в хвилі човен порина./ – Мій братику! Моя ти доле!»**

Попри риси, притаманні романтичному стилю, як уява/сон, динаміка хвиль, чергування видимого-невидимого, що відкривають, мов у дзеркалі, ту ж саму глибоку

взаємну любов сестри, картина вражає драматично приголомшливим скриком: «Мій братику! Моя ти доле!» У ньому відчуваємо боленосну долю не тільки Шевченка та його сім'ї, але й цілого покріпаченого народу. Відлуння цього крику не стихне, допоки існуватимуть брати і сестри, віддалені не з власної волі!...

Крик пробуджує обох і миттєво приводить їх до сумнозвісної реальності: **«І ми прокинулися. Ти.../ На панщині, а я в неволі!../ Отак нам довелося йти/ Ще змалечку колючу ниву!/ Молися, сестро! Будем живі,/ То Бог допоможе перейти»**. Епітет-метафора «колючу ниву» сконцетровує драму життєвої дороги і їх обох, брата й сестри, і всього їхнього роду/народу. Закінчує вірш український поет-праведник словом Правди. У таких умовах потрібно було боротися за виживання, а він це робив разом з побратимами ще з раннього дитинства. Але, кому Верховна Мудрість призначила вказати народу/народам Правдиву Життєву Дорогу, поставити слово Правди на сторожі їм, тому допомагає пройти і відкриває у духовному просторі все нові і нові шляхи

*

Зазвичай людина суб'єктивна, але вважаю, що не легко знайти навіть у світовій літературі подібний фрагмент, справжній гімн любові, присвячений рідній сестрі!

ВО ІУДЕЇ... — УРОК ПРАВИТЕЛЯМ І НАРОДАМ

*Во Іудеї во дні они,
Во время Ірода-царя,
Кругом Сіона й на Сіоні
Романські п'яні легіони
Паскудились. А у царя,
У Ірода таки самого,
І у порогу й за порогом
Стояли ліктори, а цар...
Самодержавний государ!
Лизав у ліктора халяву,
Щоб той йому на те, на се...
Хоч півдинарія позичив;
А той кишенею трясє,
Виймає гроші і не лічить,
Неначе старцеві дає.
І п'яний Ірод знову п'є!
Як ось, не в самім Назареті,
А у якомусь у вертепі
Марія сина привела,
І в Віфлієм з малим пішла...
Біжить почтар із Віфлієма*

**І каже: – Царю! Так і так!
Зіновать, кукіль і будяк
Росте в пшениці! Кляте плем'я
Давидове у нас зійшло!
Зотни, поки не піднялось!
– Так що ж, – промовив Ірод п'яний, –
По всьому царству постинать
Малих дітей; а то, погані,
Нам не дадуть доцарювать. –
Почтар, нівроку, був підпилий,
Оддав сенатові приказ,
Щоб тільки в Віфліємі били
Малих дітей.**

**Спаси ти нас,
Младенче праведний, великий,
Од п'яного царя-владики!
Од гіршого ж Тебе спасла
Твоя преправедная Мати.
Та де ж нам тую Матір взяти?
Ми серцем голі догола!
Раби з кокардою на лобі!
Лакеї в золотій оздобі...
Онуча, сміття з помела
Єго величества. Та й годі.**

(24 жовтня 1859, Санкт-Петербург)

Розглядаючи по суті повчання життєвої практики чи пригод або притч Святого Письма, неодмінно сконстатуємо, що виховні цілі сягають, насправді, ефективності тільки тоді, коли засновуються на конкретних суспільних або історичних подіях, розгортання та наслідки яких не

викликають в колективному менталітеті жодного сумніву щодо їхньої реальності. Що такі події відбуваються за участі певних персонажів, які діють під впливом певних причин, також не викликає жодного сумніву.

Шевченко ставить за реальне підґрунтя у даному ліричному тексті часовий та просторовий виміри Іудеї за часів царювання Ірода Великого, який свою політичну кар'єру почав у 40 році до н.е. як тетрарх (губернатор) Галілеї. Він походив з Ідумеї, території, яку захопили юдеї та примусили її народ перейти до юдаїзму. Як і його батько Антипатр, Ірод Великий підтримував римську експансію, отримав римське громадянство, сподіваючись таким чином скинути зверхність євреїв. Підтриманий римськими легіонами як Марка Антонія, так і Октавіана Августа, Ірод перебував у постійних конфліктах зі своїми противниками, головню з юдейською аристократією, котра не сприймала його як свого царя, тому що він не походив з їхнього коліна. Він став надто недовірливим і жорстоко винищував їх, навіть і через найменшу явну чи неявну підозру. Це викликало в його психіці трагічну патологію, під впливом якої він покарав смертю навіть кількох із власних дітей.

*

Як Великий Син свого роду і подвижник Правди, Шевченко ставився завжди з обуренням і різким осудом до поневолювачів як свого, так і інших народів: **«Во Іудеї во дні они,/ Во врем'я Ірода-царя,/ Кругом Сіона й на Сіоні/ Романські п'яні легіони/ Паскудились»**. *Mutatis mutandis*, тобто змінити те, що потребує зміни, легко отримуємо суспільно-історичні реалії Шевченкових часів,

в котрих окупанти нищили/паскудили в найогидніший спосіб, часто подібно вище описаному, забирали все що попадало їм під руки. Глибокої сугестивності набирає власне зворотна форма дієслова паскудились!... Одне із конотативних значень цього дієслова підказує, що поневолювачі не паскудились би за власною волею, бо стереглися б супротиву поневолених, якщо б не було зрадників з-поміж останніх, а головню – з ряду їхніх вельмож: **«А у царя,/ У Ірода таки самого,/ І у порогу, й за порогом/ Стояли ліктори, а цар.../ Самодержавний государ!/ Лизав у ліктора халяву,/ Щоб той йому, на те, на се.../ Хоч півдинарія позичив»**. Ліктори – охоронці вищої римської адміністрації – вважали царський палац Ірода власною казармою, бо зрадника римляни, і не тільки, зневажали ще з часів їхнього засновника Ромулуса, як свідчить Плутарх.

Вищенаведені рядки є прикрим але правдивим уроком для правителів-зрадників власного народу. Клична синтагма «Самодержавний государ!», що передує метонімії-алегорії «лизав у ліктора халяву», набирає атрибуту незрівнянно принизливого сарказму на адресу безхребетного перекинчика, а наступне речення – причина цього етико-морального занепаду – позбавляє будь-якого бажання знайти найганебніше порівняння покірно-підлеглому плазуну. Зичить півдинарія тільки півлюдина чи, точніше, найменша дробова частина такої істоти!

У наступних рядках зневага поневолювача і огидно зневажений поневолений виявляються у повній їхній «яскравості»: **«А той кишенею трясє,/ Виймає гроші і не лічить,/ Неначе старцеві дає./ І п'яний Ірод знову**

п'є!» Вжитий у стилістичній структурі вірша рідко застосовуваний в поезії мотив пияцтва, щоб виявити згубний для народу/країни наслідок чорної ради правителя перед поневолювачем, набирає подальше валентності лейтмотиву, для грубого окреслення морального та фізичного занепаду Ірода під впливом цього пороку. У підтексті легко виважити натяк українського поета...

Одне із глибоких повчань історії звучить так: найпотужніші події в житті-бутті люду/народів починали завжди непомітним, малозначним на перший погляд ділом. Не годилось, щоб пройшло непомітним народження Сина Божого-Правди: **«Як ось, не в самім Назареті,/ А у якомусь у вертепі / Марія сина привела,/ І в Віфлієм з малим пішла...»** Поняття «Цар» у Небеснім царстві Правди було незрозумілим для земних царів, зокрема для Ірода – хворий на пристрасть царювання. Часті криваві битви між династіями/ домами за царський престол відомі, головню у давній і середньовічній історії, а подекуди і сьогодні, тільки іншими бойовими заходами. Цар Ірод не походив з коліна Хасмонеїв – царської династії юдеїв, і вів проти неї безпощадну боротьбу до самого кінця свого життя. Поява нового царя смертельно злякала, по-перше, його прислуг: **«Біжить почтар із Віфлієма/ І каже: – Царю! так і так!/ Зіновать, кукіль і будяк/ Рoste в пшениці! Кляте плем'я/ Давидове у нас зійшло!/ Зотни, поки не піднялось!»** Звиклий з манерою стинання можливих суперників государя, почтар не бачить іншого ставлення навіть і до невинного новонародженого.

Варто взяти до уваги конотативне значення поняття почтар. Шевченко вживає його, сугеруючи, мабуть, те,

що государі, зазвичай, вживають послуги різних радників-почтарів, але відрізняються тим, що мудрі є спроможні обрати/придумати найкраще рішення, а інші стають рабами різних порад-пошепок. До останніх, за Біблійним твердженням, належить сам Ірод: **«– Так що ж, – промовив Ірод п'яний, -/ По всьому царству постинать/ Малих дітей; а то, погані,/ Нам не дадуть доцарювать»**. Затемнений алкоголем розум може будь-коли вчинити непоправне: **«Почтар, нівроку, був підпилий,/ Оддав сенатові приказ,/ Щоб тільки в Віфліємі били/ Малих дітей»**. У цілому, ці рядки жахають, але якщо затриматись на значенні синтагми оддав сенатові приказ, миттєво відкриємо сарказм-іронію, спрямовану на фарисеїзм та лицемірство самодержця.

Створений на кшталт ради старійшин у Стародавньому Римі в VI ст. до н. е., Сенат гуртував представників патриціанських родів (знаті) і став головною політичною силою державного устрою. З часом, у різних державах та в різні часи, Сенат, вдаючи народне представництво, ставав виконавчим інструментом самодержця. В Росії Сенат, створений 1711-го року Петром I, став головним інструментом його реформ, а після створення Державної Ради у 1810-му році, Сенат став найвищою судовою інстанцією.

Неймовірні прикази самодержця часто викликали в народі драматичне звернення з надією тільки на Божу поміч: **«Спаси ти нас,/ Младенче праведний, великий,/ Од п'яного царя-владики!»** Колективна мудрість створила таке доречне прислів'я: «Не дай Боже нерозумному (деградованому етико-морально чи психічно

хворому) силу!» Історія людства є сумним резервуаром прикладів такого згубного біному, котрий, на превеликий жаль, в часі не зменшується. І насправді, тільки втручання Верховної Мудрості Бога відбудовує гармонію: **«Од гіршого ж тебе спасла/ Твоя преправедная мати».**

Слідує найпотужніший драматичний скрик українського праведного, приголомшеного відсутністю жодної перспективи врятування долі свого народу: «ТА ДЕ Ж НАМ ТУЮ МАТИР ВЗЯТИ?» Драматичність цієї риторичної інтерogaції посилюється в часі тим, що його відлуння повертається до українського народу частотою, що дорівнює великим історичним подіям, складником котрих була і є Україна: перша світова війна, друга, розпад радянщини, новий(!) світовий порядок...

Останніми рядками вірша Шевченко пояснює найгіршими, але правдивими словами наслідки пройденого історичного уроку: «Ми серцем голі догола!/ Раби з кокардою на лобі!/ Лакеї в золотій оздобі!../ Онуча, сміття з помела/ Єго величиства. Та й годі».

Рідко в поезії можна зустріти таку насичену епітетами метафору, що сугерують розпачливо боляче етико-моральне падіння цілого народу: «Ми серцем голі догола, раби..., лакеї..., онуча, сміття». Синтагма «голі догола» вселяє ідею вщент розбитої душі, в котрій не залишилось ні сліду якогось людського почуття. Просторовий вимір, якому відповідає такий народ, вартий пензля Франсіско-Хозе де Гойя в серії «Чорні картини», а Шевченко зобразив його з тією ж самою скорботою у віші «І виріс я на чужині»: «Блукають люди, повсихали/ Сади зелені, погнили/ Біленькі хати, повалялись,/ Стави

бур'яном поросли./ Село неначе погоріло, / Неначе люди подуріли,/ Німі на панщину ідуть/ І діточок своїх ведуть!»

Краплі, що приголомшують найсильніше почуття і прикrostі, і обурення є стилістична настійливість українського поета додати кожному епітету ще один метафоричний атрибут, який сугерує ще нижчу сходинку морального занепаду: Раби – з кокардою на лобі – це поневолені тавровані з власної волі; лакеї – в золотій оздобі – це свої зрадники-перекинчики, а сміття – з помела єго величиства – це поневолені, зневажені як ворогом, так і самі собою». Ці ознаки іменного присудка належать підмету, вираженому особовим займенником першої особи у множині «ми», що денотативно означає я і всі інші. Конотативно, у формі найприкрішого докору, поет виносить на перший план як особисту, так і спільну відповідальну роль людини/народу у здобутті волі та побудові долі. Якщо принагідно звернути увагу і на форму присвійного займенника «єго», то просторовий і часовий виміри чітко окреслюються, а нищівний осуд-сарказм прозоро цілеспрямований.

Плутарх переповідає одну із пригод в сутичках між легендарними героями, римлянином Ромулусом і сабіном Титом Тацієм. Перший призначив губернатором Капітолія військового командира Тарпея для захисту Риму від нападу сабінів. Його сестра Тарпія, закохана у сабіна Тація, який пообіцяв занурити її в золоті браслети, зрадила заради одруження. Тацій дотримався обіцянки, і сабіни укрили Тарпію браслетами але і щитами, під

вагою яких вона помирає. Сила/повчання цієї пригоди/притчі полягає в тому, — говорить Плутарх, — що Тацію подобалась зрада, але він зненавидів зрадника.

Прислів'я *Подобається зрада, але ненавиджу зрадника* вживали багато історичних постатей (Цезар, Наполеон), імовірно вживається і по сьогодні, але його повчання тільки напружується вийти з-під сабінських щитів!...

ПОЕМА «МАРІЯ» – ОСТАННЯ ЛЕПТА* РІДНОМУ НАРОДУ

***«Істинно кажу вам, що ця бідна вдова кинула
більш від усіх.»***

(Лука 21-3)

Закони людські постійно змінюються, тільки один залишається вічним, бо є божественним – це є вміння і готовність матері жертвувати собою, задля життя і щастя своєї дитини. Англічанин В. Текерей висловив цю істину такими словами: «Мати – це ім'я Бога на устах і в серцях маленьких дітей.»

Втіливши свою мудрість та любов і в людину, Всевишній рішив подарувати людству, лоном Діви-Марії, і втілену силу, спроможну прикладом та вченням забезпечувати постійно нерозривність мудрості з любов'ю в людському світі, силу висловлену так звійсно: « Це син Мій улюблений, що Його Я вподобав! (Мт. 3-13,17)» Це Син Верховної Правди.

* *Лепта – дрібна монета на давньому Близькому Сході;
Подати останню лепту означає, тут, подати все!*

Правду Всевишній відкриває першолюдям через пізнання добра і зла, а першим уроком було те, що добро треба чинити тільки за допомогою мудрості, любові та жертви (потом чола).

В дохристиянських віруваннях змія була символом мудрості, мужської сили запліднення, охоронцем вагітності та сім'ї. Як пережиток, мабуть, такого вірування вона живе на біблійному дереві мудрості, тобто пізнання добра і зла, і відкрила першолюдям правду їхнього буття: «Ні, напевно не помрете! Бо знає Бог, що коли скуштуєте його, то відкриються у вас очі, і ви станете, як Бог, що знає добро і зло.»(Буття, 3-4,5) Значить – мудрість забезпечує людині божественність, тобто вічність. Бог є Першоджерелом мудрості та любові. Він, своєю мудрістю, сотворив світ для добра: «І побачив Бог, що воно добре!»(Буття,1), а з любові подарував людству єдиного свого Сина – Правду, щоб мудрість, шляхом Правди, ставала доступною людському світу і творила гармонію як всередині людини, так і на зовні її. Коли людина йде шляхом «святої правдоньки», – як часто говорив Шевченко – то сягає божественної мудрості і любові, створюючи собі можливість повернути Едемський сад, тобто внутрішню і зовнішню гармонію. У цьому полягає велика сила мудрості та любові поєднаних Правдою. Цю істину святе Письмо зазначає словами «Що людям не можливо, то в Бога (тобто у Верховній Мудрості) можливо!», а народ – прислів'ям: «В любові все можливе!»

Після глибокого проникнення у символіку вчень Святого Письма, Шевченко став переконаним, що тільки дорогою Правди, любові і жертви, подібно Марії-Богородиці та Ісусу Христу, український народ поверне собі втрачений рай.

Іван Франко сказав, що поема «Марія» це «вершина» Шевченківського образу жінки-матері. Сьогодні можна твердити, що це «вершина» і образу матері-України та українського народу, найяскравіше зображення його подвижницької дороги до справжньої волі.

Епіграфом поеми «Марія» Шевченко поставив слова із акафісту Пресвятій Богородиці, Ікос 10 – «Радуйся, ти боновила оці зачаття в стиді», зі святою надією, що своїм словом Правди онови́ть дорогу-долю рідного народу, онови́ть потомків тих, котрі стидними вчинками запродали своїх синів, які сини, подібно Ісусу, болісно відчують терновий вінець і терплять огненні удари безпощадного рослого римського солдата Терціуса...

Прологом поеми є глибокий молебень, крізь плач і ридання поета, в якому він надіється тільки на Боже-ственну силу Богоматері – втіленої любові: «Все упованіє моє/ На тебе, мій пресвітлий раю», котру називає «Святая сило всіх святих,/ Пренепорочная, благая!», тобто на милосердіє і поміч святої Марії Богородиці, котру благає щоб подала для «Отих окрадених, сліпих/ Невольників» силу її «мученика сина,/ Щоб хрест-кайдани донесли/ До самого, самого краю», щоб, нарешті, послала їм «благий кінець».

Зауважимо, що з самого початку і до самого кінця, у

підтексті поеми Шевченко вважає дорогу-долю Марії взірцевою для дороги-долі України, а силу слова-Правди Ісуса Христа бажає яко світловказом для власного слова Правди, котрого дарує як «останню лепту» своєму народу. Сила, на яку надіється поет, впливає тільки із правди власної історії України та віри в Правду, тільки такий шлях прозріє «сліпих невольників» і не зупинить їх на півдорозі, а доведе до переможного кінця.

Знаком подяки, коли «процвітуть убогі села», поет обіцяє «воспіти» «святую доленьку» Марії-Богородиці «псалмом і тихим, і веселим». Але, тому що вірить у святую правдоньку, поет-пророк спішить складати поемупсалм Пречистій, бо спішить вказати, алегорично, крізь «плач, і скорб», свій «убогій» Україні путь виходу із неволі. Це його «остання лепта», найцінніший скарб його творчого багатства, це остання відповідь на його болюче запитання: «Доле, де ти? Доле, де ти?» Він завжди вважав, що його доля, це доля України.

У 1859-му році Шевченко знаходився примусово у Петербурзі – після щасливої подорожі по Україні – і спокутував відчуття, що більше не побачить неньку Україну, отой «пресвітлий рай», що він ступив вже на голгофську дорогу. Він був упевнений, що український народ, як народ сильного відтворюючого потенціалу, змушений йти тільки шляхом Правди і любові, йти до кінця, а це тернистий шлях, це шлях тяжких жертвувань але його потрібно пройти!

Скупі інформації про життєвий шлях Марії-Богородиці дозволяють Шевченку створити його оригінально – не відхиляючись від біблійних даних і додаючи легкопомітних українських забарвлень, головню тих, що сто-

суються весільних обрядів або різних історичних чи побутових деталей, а твір охоронити від цензури.

У поемі Марія починає життєвий шлях «в наймичках» у домі «У Йосипа, у тесляра/ Чи бондаря того святого» і скоро «рожевим квітом розцвіла». Вона виросла «В убогій і чужій хатині,/ В святому тихому раю», зображення, що обов'язково нагадає отчу хатину поета. Слухання, робота і талановита, Марія не може не прислухуватись до своєї природи, не задумуватись над власною долею, не звертатись до тих божественних сил, що окреслюють, за народними віруваннями, життєвий шлях: «Тіверіадо!/ Широкий царю озерам!/ Скажи мені, моя порадо!/ Якая доля вийде нам/ З старим Йосифом? О доле!/ І похилилась, мов тополя/ Од вітру хилиться в яру». Мотив тополі із поданого порівняння, що сугерує драму самотності та схилення перед противним буревієм життя, притаманний Шевченковій творчості і відповідає певній українській тодішній дійсності.

Марія вирішує стати Йосифу «за дитину» та підпорою його старих плечей.

Наступна частина життєвого епосу Марії рине в одну із найтаємніших внутрішніх змін в дівочому естві – поява/зародження почуття любові і материнства. Це нова, незнана глибина і широчінь її душі, перед котрою вона поступає звичайно, природно, міфічним ритуалом таємного преображення: «А з добрих молодих плечей/ Хітон полатаний додолу/ Тихенько зсунувся. Ніколи/ Такої божої краси/ Ніхто не узрить.../ І зникла в темному гаю.» Тайну любові/материнства ніхто не визначив конкретно, остаточно, бо це божественна таїна. Перед таким дивом можна вступити в екстаз, а Шевченко ви-

словлює це риторичними покликами та запитаннями, в яких епітети і метафори сугерують зародження правдивої любові/ материнства в чистому тілі і в чистій душі, де огонь та вода, яко головні складові Всесвіту, відіграють очищуючу роль, як це бачимо у весільних, і не тільки, обрядодіяннях: «О світе наш незаходимий!/ О ти, пречистая в женах!/ Благоуханний сельний крине!/ В яких гаях? В яких ярах,/ В яких незнасмих вертепах/ Ти заховаєшся від спеки/ Огнепалимої тії,/ Що серце без огню розтопить/ І без води прорве, потопить/ Святії думоньки твої?/ Де ти сховаєшся?» Наступне слово є і відповіддю: «Нігде!» В любові до Правди Марія стане матір'ю, вона її (Правду) народить, але в світі неправди її любов стане «огонь той лютий, негасимий.../ Огонь пекельний!», бо вона піде слідом Сина-Правди і поет-пророк вбачає її пекельний земний шлях: «Тобі вже зазирає в очі/ Твоє грядущє.» Вихована у вірі в правду, Марія виконує своє божественне призначення і, тому, Шевченко продовжує рядками «Заквітчай голову дівочу/ Лілеями та тим рясним/ Червоним маком». Присутність у вінчальному вінку червоного маку передбачає долю її будучої дитини, бо згідно з давніми віруваннями, існував звичай завітчати голову червоним маком дівчатами, котрим померли близькі члени родини.

Боже диво відбулося: «Увечері, мов зоря тая,/ Марія з гаю виходжає/ Заквітчана.» Тайна зародження любові/материнства здійснилась. Як на свого нареченого вона зиркає на Фавор-гору, яка «неначе з злата-серебра,/ Далеко, високо сіяє» і в кульмінаційному моменті досягнутого щастя «Підняла/ На той Фавор свої святіє/ Очиці кроткіє Марія/ Та й усміхнулась.» Викори-

стовуючи геніяльно біблійний мотив Преображення Ісуса Христа на горі-Фавор, Шевченко сугерує таємний-божественний момент «преображення» Діви-Марії в будучу Матір-Богородицю. Біблійна гора-Фавор – де Ісус Христос через прямий зв'язок молебні до Бога-Отця «преображає» свій земний статус в своє божественне єство – в поемі українського поета стає міфічним зображенням божественної запліднюючої сили, яка творить святе диво зародження почуття любові/ материнства в дівочому тілі-душі. Закінчується цей щасливий момент народною піснею, мабуть і весільною, в якій бути у Божім раю означає бути матір'ю:

«Раю! Раю!/ Темний гаю!/ Чи я, молодая,/ Милий Боже, в твоїм раї/ Чи я погуляю,/ Нагуляюсь?»

Вживаючи алегорію Шевченко створює ідилічний праобраз Маріїного материнства: «На руки козеня взяла/ І веселенька пішла/ На хутір бондарів убогий./ А йдучи, козеня небога,/ Ніби дитину, на руках/ Хитала, бавила, гойдала,/ До лона тихо пригортала/ І цілувала.»

Епопея Марії продовжується і виходить знову на земний простір. Вона приходить додому, де її чекають Йосиф і молодий гість – праобраз молодця, що шукає/сватає собі дівчину. Він приносить дві вісті, що проєктуються у двох планах. Вістка про «ветхую Єлисавету», яка привела на світ «Дитину, сина, а Захарій/ Старий нарек його Йваном», приготує душевно Марію стосовно дівочного зачаття, а друга вістка стосується ще не віданого в Іудеї: «Равві!/ Равві великого глаголи/ На ниві сіються новій!/ І виростуть, і пожнемо,/ І в житницю соберемо/ Зерно святее.» Епітетами-метафорами «ниві... новій» та «зерно святее» Шевченко створює але-

горичну проекцію Месії-Правди. Обидві вісті створюють, в особі дивного гостя, праобраз і Йоана Предтечі, і божого променю нового світла-правди, що запліднює душу Марії: «І словеса його святіє/ На серце падали Марії,/ І серце мерзло і пеклось!»

Подібно звичайній дівчині «Марія встала та й пішла/ З глемом по воду до криниці./ І гость за нею, і в ярочку/ Догнав Марію...»

Не важко тут пригадати відомі картини з долі Катерини, Ганни, або уявити собі стільки подібних пригод в долі українських дівчат в Шевченковім часі...

Йосиф усвідомлює божественне призначення їх обидвох і, жертвуючи найглибшими та найщирішими своїми почуттями, поступає правдиво, по святому: «Диво сталося/ З тобою, доненько моя!/ Ходім Маріє, повінчаймось,/ А то...» Чиста душею і тілом перед Богом, Марія бажала бути такою ж і пред людськими очима: «І в путь/ Марія нашвидку збиралась/ та тяжко плакала, ридала.»

Шевченко залишає, в наступних рядках, зображення вінчальної подорожі в напівтіні звичайного і зфокусовує світло на моральний образ Йосифа та Марії: «О старче праведний, багатий!/ Не од Сіона благодать,/ А тихої твоєї хати/ Нам возвістилася. Якби/ Пречистій їй не дав ти руку/ – Рабами б бідніє раби/ І досі мерли би. О муко!» Поет сугерує тут образ святих батьків Правди, але і тихо-сумно віддає святу шану своїм батькам і пра-батькам за те, що зародили в нім силу боротись за правду свого народу, за волю кріпаків-рабів.

Після розвиненої метафори-притчі про незвичайне подружжя Марії, поет-пророк звертається гірко-гострим

осудом до тих верхівок України, що незвичайно подружились, тобто, перейшли служити душевбивцям, що «не бачать над собою/ Сокиру», але «куют/ Кайдани новие», не знаючи що їх «УБ'ють,/ Заріжуть.../ І із кровавої криниці/ Собак напоять».

Поет радить Марію-Україну надіятись на того що є «тесляр убогий» - народ простий, бо тільки він ніколи її «не кинув.../ на розпуттях не прогнав».

Згряя перекинчиків скрито раділа коли Шевченка «прикували» в Петербузі, тобто «стяли... чи то розп'яли» «Його...». Але прилюдно, такі фарисеї свято шанували те «Що наймичка... несла/ В утробі праведную душу/ За волю розп'ятого мужа»...

Очікування народження сина та примусова подорож до Віфлієму «на ревізію» розвиваються у поемі подібно біблійним інформаціям і відрізняється тільки тим, що Марія народжує Сина-Правду при дорозі, а «чабани/ Та й їх побачили. Небогу,/ Її й дитяточко взяли/ І у вертеп свій принесли» та повідомили люду, що народивсь месія. Від жажливого наказу Ірода-царя Марія, Йосиф та новонароджений Ісус, спасені тими ж пастирями, приходять в Єгипет, а після смерті Ірода повертаються до рідної хатини. Зображення повернення відповідає поверненню, після багато років, Шевченка на Україну, у рідне село: «Де він кохався, і хатина/ Все, все сплюндровано. В руїні...»

І тому, що виростає Син-Правди, а Йосиф і Марія працюють сродним хистом, живуть в любові та виховують Його правильно і виводять «На путь святий святого сина», у неПравдивім оточенні вони змушені «В сусіду, в наймичку проситись» до вдови Єлисавети.

Свідома, що дитя народила з Божої волі, а Син Божий це Син Правди, що в світі де панує неправда її дитя страждатиме, Марія з розпукним болем переживає страждальний будучий шлях Ісуса. Коли бачить хрестик змайстрований її дитиною, вона просто «зомліла/ І трупом пала», а коли дитина заспить на її руках, то сльози материнські стають «Окропу крапля, як огонь...»

Всупереч матеріальним негараздам і Єлисавета, і Марія оддають хлопців у школу, «У ієсейську». Зображення «... самий,/ Один-однісінький, бувало,/ Сидить собі у бур'яні» збігається з точним нашаруванням із власним дитинством поета. Три речі привертають увагу читача про «путь святий» у житті людини: це школа, допомога «Святому батькові в трудах» і постійна заклопотаність родичів про «Які то люди з його будуть!»

Правильне виховання завжди скоро дає плоди. Два-надцятирічний Ісус, прийшовши з родичами на ярмарок в самий Єрусалим, вперше показує своє Божественне призначення: Заходить в синагогу «І навчає, неповинне,/ Як в світі жить, людей любить,/ За правду стать! За правду згинуть!/ Без правди горе!». Безмежно радіє Марія, бо «Самого бога на землі/ Вона вже зріла.»

Але скоро діточки, Йван та Ісус, виростуть і «путем терновим» розійдуться, здійснюючи їхні божественні поклики: «Божії глаголи,/ Святую правду на землі/ І проrekli, і розіп'ялись/ За воленьку, святую волю!»

Тернистий шлях починає і для Марії. Щоб світ зрозумів суть Правди, вона покинула «Святого Йосифа свого» та й «Пішла тинятись попідтинню,/ Аж поки, поки не дійшла/ Аж до Голгофи,/ Бо за сином/ Святая мати всюди йшла». Останні рядки висвітлюють оту жертву

собою, котру тільки мати віддає своїй дитині, за котре вона підіймається променем святості до самого Бога! Цією жертвою Марія оновлює «оте зачаття в стиді» і надає жінці божественний титул «Святая мати!» Не можливо оминати такі рядки із частини ходів Ісуса: «Його любили/ Святиє діточки. Слідком/ За ним по улицям ходили,/ А іноді й на Єлеон/ До його бігали малії./ Отож прибігли. О святії!/ Пренепорочніє! – сказав,/ Як узрів діток. Привітав/ І цілував благословляя/ Погрався з ними, мов маленький». Прямо бачимо Шевченка між дітьми та впізнаємо його святу любов до дітей, але вбачаємо і постійну ідею поета-мислителя про вагомість правильного виховання молодого покоління. Український народ тяжко потерпів, ще терпить і досі, за те що не виховувались його діти завжди в душі Правди, а це Шевченко не раз засуджує: «Не дуріте дітей ваших,/ Що вони на світі/ На те тільки, щоб панувать...»

З дітьми пішов Ісус «В Єрусалим на слово нове,/ Поніс лукавим правди слово!». Але лукаві, як завжди, «Не вняли слову! Розп'яли!», а «Його брати, ученики,/ Перелякались, повтікали». Звертають особливі уваги драматичні слова Марії-матері сказані дітям: «Нехай іде! Нехай іде!/ Отак і вас він поведе!», яких суть тлумачиться правильно якщо доповнити їх так: Нехай іде й на розп'яття, бо тільки отакою жертвою він стане прикладом дороги правдивого життя для молодого покоління! Що було б зосталось із вчення Ісуса, якщо він був би втік або просив пробачення перед «лукавими»?

Невже Шевченко висловлює голос Матері-України адресований тим верхівкам народу, що могли своїми жертвними вчинками виховати дух Правди у душі мо-

лодого покоління?... Після тих слів святая мати «упала на землю трупом». Мати-Україна була б їх убожила в своїй історії!...

Хоч залилася самотньою, Марія знову знайшла в собі силу, оту божественну силу Правди, збрала Його учнів «І їх унініє і страх/ Розвіяла, мов ту полову,/ Своїм свя- тим огненним словом!». І так вони, іменем Ісуса, «любов і правду рознесли/ По всьому світу». Земний кінець Марії сумний: «...у бур'яні/ Умерла з голоду».

Не раз і Україна залишалася на самоті і сумною, але знаходила завжди в собі силу зібрати своїх «братів, уче- ників», розвіяти їх вагання та страх і, святим словом Правди і Любові, просвітлити життєву дорогу своєму на- роду. Це є дорога мудрості – дорога Правди, Любові та Жертви –, це є «остання лепта» поета-пророка-муче- ника, найцінніший скарб мислителя Тараса Шевченка, скарб, якого він дарує своєму рідному українському на- роду!

Епілогом поеми є останні десять рядків, що станов- лять повчання життєво-божественної дороги Марії. В на- шому бінарному світі її жертва свято оцінюється подвижниками Правди – «...ченці одягли/ Тебе в пор- фіру. І вінчали,/ як ту царицю» але і « Розп'яли/ Й тебе, як сина. Наплювали/ На тебе, чистую, кати». Означало б, що Правда не зіграла ніякої ролі, чи надто малу роль? Зовсім ні! Тому що вона – Правда – «Мов золото в тому горнилі,/ В людській душі возродилась,/ В душі не- вольничій, малій,/ В душі скорбящей і убогій», тобто, Правда постійно воскресає!...

Марія, Мати-Богородиця Правди,новила призна- чення жінки-матері. Кожна жіноча стать, у складі сім'ї,

чистим тілом і чистим духом, шляхом мудрості, любові і жертви, потенційно, спроможна народити і виховати правдиву людину. Але це залежить від вибору кожної матері, кожної сім'ї, кожного народу.

В історії нашого світу, скільки правда хоч трішки перевищувала неправду, стільки розквітала нова цивілізація і навпаки, коли неправда перевищувала, то цивілізація знищувалась. Закон відповідає як людству, так і людині.

ОСІЯ. ГЛАВА XIV – ПОДРАЖАНІЄ. ТІЛЬКИ ПРАВДА ЗАБЕЗПЕЧУЄ ЛЮДИНІ ВНУТРІШНЮ СВОБОДУ

*Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі,
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко? За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить... Покара,
Уб'є незримо і правдиво;
Бо довго Довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Гріховную твою утробу
І рек во гніві: – Потреблю
Твою красу, твою оздобу,
Сама розіпнешся. Во злобі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті*

*Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата!..
І плача, матернього плача
Ісполню гради і поля,
Да зрить розтлєнная земля,
Що я Держитель і все бачу.
Воскресни, мамо! І вернися
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.
Спочивши, скорбная, скажи,
Прорци своїм лукавим чадам,
Що пропадуть вони, лихі,
Що їх безчестіє, і зрада,
І криводушіє огнем,
Кровавим, пламенним мечем
Нарізані на людських душах,
Що крикне кара невсипуща,
Що не спасе їх добрий цар,
Їх кроткий, п'яний господар,
Не дасть їм пить, не дасть їм їсти,
Не дасть коня вам охляп сісти
Та утікать; не втечете
І не сховаєтеся; всюди
Вас найде правда-мста; а люде
Підстережуть вас на тоте ж,
Уловлять і судить не будуть,
В кайдани туго окують,
В село на зрище приведуть,
І на хресті отім без ката
І без царя вас, біснுவатих,*

**Розтнуть, розірвуть, розіпнуть,
І вашей кровію, собаки,
Собак напоять...
І додай,
Такеє слово їм додай
Без притчі. – Ви, – скажи, – зробили
Руками скверними створили
Свою надію; й речете,
Що цар наш Бог, і цар надія,
І нагодує і огріє
Вдову і сирот. – Ні, не те,
Скажи їм ось що: – Брешуть боги,
Ті ідоли в чужих чертогах,
Скажи, що правда оживе,
Натхне, накличе, нажене
Не ветхе[є], не древле слово
Розтленне, а слово нове
Меж людьми криком пронесе
І люд окрадений спасе
Од ласки царської...**

(25 грудня 1859, Санкт-Петербург)

Щоб проникнути у суттєву глибіню даного Шевченківського ліричного тексту та сягнути відповідного умовиводу, потрібно обов'язково відкрити Святе Письмо та перечитати розділ 12 Малих Пророків із Книги Пророків і звернути увагу у вступному слові на такий висновок: «Головні думки і цілі дванадцяти менших пророків були зберегти віру в єдиного правдивого Бога, підтримати любов до Нього та до батьківщини, піднести характер народних звичаїв і тим підготувати людей до месі-

янських часів» (Святе Письмо, UnitedBibleSocieties, 1991 – 60 М, с. 1022)

Осія, зауважується на тій же сторінці, боровся проти відступництва від єдиного Бога, проти занепаду народних звичаїв, проти людських пристрастей, котрими народ кричав до Неба замість того, щоб молити Небо!..

Немалим сюрпризом є і примітка: «У схожій ситуації поет України Тарас Шевченко знаходив у пророка Осії натхнення для своїх сильних і глибоких віршів».

Главу чотирнадцяту «Осії» складають десять стихів, своєрідних десять заповідей, синтез котрих можна вести так: 1. Провина виправляється карою. 2. Повернись до Бога – другий крок. 3. Вживай слово прощення – третій крок. 4. Жди милосердя тільки від Бога. 5. Вилікуй в собі зраду. 6. Живись тільки Правдою. 7. Розмножуй Правду паростками молодого покоління. 8. Живи душу – поживиш і тіло. 9. Якщо ти віруючий, то будь плодовитим деревом. 10. Якщо ти праведний, то подорожуй по Господній Правді.

*

Підтримувати любов до Бога та до Батьківщини!

Епіграфом до поеми «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...» є 20-ий стих четвертої глави першого послання Іоана: «Коли хтось каже: Я люблю Бога, а ненавидить брата свого, той не правдомовець». Що поняття Батьківщина містить два невід'ємних складники – народ і приналежна йому територія – незаперечна істина. Що в колективному менталітеті українців підсвідомо вкарбоване ставлення до ближнього, як до брата і сестри, відомо світу! Отже – коли хтось каже: Я

люблю Бога, а не любить Батьківщину, той не правдомовець!

З такого погляду можна відчути незміряну глибинність драматичного звернення українського поета: **«Погибнеш, згинеш, Україно,/ Не стане знаку на землі,/ А ти пишалася колись/ В добрі і розкоші! Вкраїно!/ Мій любий краю неповинний!»** Вживаючи уособлення, Шевченко сприймає народ і приналежну йому територію як органічну цілісність, доля котрої є долею кожного українця зокрема і всіх разом. Повторення синонімів погибнеш, згинеш з самого початку ліричного дискурсу, хоч вони підлягають певним нюансам, надає внутрішньому стану поетичного Я розпачливого виміру відносно долі рідного краю. Внутрішній складник українського Праведного перебуває на грані розпуки через те, що Вкраїна знаходилась на грані прірви, у стані історичної безвиході не з власної провини, а через гріходіяння певних, названих прямо, внутрішніх та зовнішніх чинників: **«За що тебе Господь кара,/ Карає тяжко? За Богдана,/ Та за скаженого Петра,/ Та за панів отих поганих/ До краю нищить...»**

Слідуює рідко порушувана навіть у православній догматиці, тим паче у ліричних творах, суть Божої кари. Християнська релігія наполягає в значній мірі, як постійно відкритою дорогою до втраченого Едемського Саду, на Боже прощення тих, котрі, признавши гріхи та виконавши певний виправний канон, повертаються до віри у Божу Правду.

Історія людства переповнена прикладами зростання і падіння як народів, так і їхніх очільників. На превеликий жаль, і до сьогодні гріхи визнаються надто важко і надто у секретних умовах...

Шевченко, проникнувши в глибинну суть Святого Письма та пройшовши драматичні випробування, обирає Христову путь прямого викриття Правди, якою б вона не була прикрою: **«Покара,/ Уб'є незримо і правдиво;/ Бо довго довготерпеливий/ Дивився мовчки на твою,/ Гріховную твою утробу/ І рек во гніві: – Потреблю/ Твою красу, твою оздобу,/ Сама розіпнешся. Во злобі/ Сини твої тебе уб'ють/ Оперені, а злозачаті/ Во чреві згинуть, пропадуть,/ Мов недолежані курчата!..»**

Однією з цінностей народної духовної скарбниці – як вчить і Осія, і Шевченко: не покидати/забувати – є, безсумнівно, здібність спостерігання суті справ, речей, явищ та влучне синтезування головного у формі притчі, прислів'я чи вислову. Наведені вище рядки ілюструє і відома народна мудрість: *кожне добро містить зернину зла, а кожне зло містить зернину добра!* Колишні добро і розкоші були отримані Україною потом чола та жертвою крові, а така оздоба і краса затримується та забезпечується тим же самим чином, на що сини... оперені не зважили достатньо і довели матір-Україну до саморозіпнення. Але якщо злозачаті во чреві згинуть, то не все ще втрачено. Потрібно тільки правдиво проникнути в суть покарання та створити умови для кільчення зерна добра.

На перший погляд, наступні рядки викликають безмежне відчуття внутрішнього болю матері-батьківщини: **«І плача, матернього плача/ Ісполню гради і поля,/ Да зрить розтленняя земля,/ Що я держитель і все бачу»**. Справжнє значення цих рядків впливає тільки з їхнього читання/сприймання у двох ключах. Перший –

відкриває глибинність страждання роду/народу через неправильні/неправдиві рішення своїх «вождів», а другий – відкриває алюзивно небезпеку дозволу втручатись чужомовному чиннику у долю країни/народу...

Христову путь страждання і воскресіння як символ невмирущості Божої Правди потрібно обрати і Матір'ю-Батьківщиною: **«Воскресни, мамо! І вернися / В світлицю-хату; опочий,/ Бо ти аж надто вже втомилась,/ Гріхи синовні несучи»**. Метафора «світлиця-хата» сугерує святе місце в архітектурі українського, і не тільки, традиційного будинку, назване в народі великою хатою, де існує кут молитви, яка була і є місцем для проведення хрестин, весіль, де почесно приймають гостей, тобто місце ключових моментів життя-буття людини.

Першим кроком до воскресіння є викриття гріходіян та усвідомлення їх грішниками: **«Спочивши, скорбная, скажи,/ Прорци своїм лукавим чадам,/ Що пропадуть вони, лихі,/ Що їх безчестіє, і зрада,/ І криводушіє огнем,/ Кровавим, пламенним мечем/ Нарізані на людських душах»**. Присвійні займенники чітко підкреслює кому, по-перше, належать провини/гріхи.

Другим кроком є усвідомлення необхідності спокутування гріхів через кару, як віхової умови для побудови нової життєвої дороги, мостіння котрої повинно складатися тільки з Правди, яку тільки Всевишній дарує разом із спасінням: **«Що крикне кара невсипуща,/ Що не спасе їх добрий цар,/ Їх кроткий, п'яний господар,/ Не дасть їм пить, не дасть їм їсти,/ Не дасть коня вам охляп сісти/ та утікать»**. Оманлива віра у доброго царя перевірена не тільки історією України, а цілого світу. Мати-Батьківщина наголосить та осудить фаль-

шиву практику обожнювання царя у передостанній частині даного тексту.

Покарання вирішує Всевишній, але здійснюється воно людськими вчинками: **«всюди/ Вас найде правда-мста»; «а люде/ Підстережуть вас на тоте ж,/ Уловлять і судить не будуть,/ В кайдани туго окують,/ В село на зрище приведуть/ І на хресті отім без ката/ І без царя вас, біснуватих, / Розтнуть, розірвуть, розіпнуть,/ І вашей кровію, собаки,/ Собак напоять...»** Синтагма «Всюди вас найде правда-мста» залишається у Шевченковій літературно-розмислювальній спадщині кардинальним життєвим повчанням для молодого покоління, однією із головних засад їхнього етико-морального ставлення в соціумі.

Повчальна сила притчі перевірена у всіх складниках суспільного життя як ефективний виховний засіб, але пряме викриття правди чи кривди завжди випробовує суворо свідомість людини: **«І додай,/ Такеє слово їм додай/ Без притчі. – Ви, скажи, – зробили,/ Руками скверними створили/ Свою надію; й речете,/ Що цар наш Бог, і цар надія,/ І нагодує, і огріє/ Вдову і сирот. – Ні, не те,/ Скажи їм ось що: – Брешуть боги,/ Ті ідоли в чужих чертогах».**

Як свідчить давньогрецька трагедія, обожнювання людини людиною, поклоніння такому живому ідолу, хоч будучи він і царем, вважається богохульством і з найдавніших-давен засуджувалось Божим судом смертним покаранням. Витоки цього богохульства загальновідомі. Український Праведний спрямовує свій безпощадний осуд, і це не в одному творі, проти власних зрадників-перекинчиків, підлабузників-брехунів, безхребетних без-

божників, що отримують свою огидну поживу, обманюючи царською поміччю вдову і сирот. Остання синтаксична структура вищеподаних рядків звучить так по-сучасному, у ній відчувається потреба хоча б короткої історичної перспективи для правильного тлумачення такого різкого твердження.

Існує одне-єдине єство, яке злонамірені люди вбивають від часу до часу вже тисячі років, але яке постійно воскресає/відновлюється і вказує правильну життєву путь світу: **«Скажи, що ПРАВДА оживе,/ Натхне, накличе, нажене/ Не ветхєє, не древлє слово/ Розтлєноє, а слово нове/ Меж людьми криком пронесе/ І люд окрадений спасе/ Од ласки царської...»**

Тільки Правда може дати людині справжню внутрішню свободу – це не загальнопризнане гасло, це синтез всієї практики людського життя-буття. Всупереч нескінченним спробам приховувати її, чи навіть придушувати, всупереч частим вживанням скромного одягу Правди, як травестійного реквізиту для неправди, **слово Правди** покладене Шевченком на сторожі свого народу проноситься меж людьми і визволяє люд окрадений!...

МОЛИТВА

*Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії окуй,
В склепу глибокім замуруй.*

*Трудящим людям, всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою ти силу ниспошли*.*

*А чистих серцем? Коло їх
Постав ти ангели свої,
Щоб чистоту їх соблюли.*

*Мені ж, о господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пошли!*

*ниспошли – рос. пошли вниз

(25 травня 1860, Санкт-Петербург)

Весна. Зустрічаючи щоранку все більш сміливі промені наближаючого і так очікуваного весняного гостя, що своїми благодійними руками єднає небесне із земним, наче живе враження неймовірної молитви Сонця до всього живого на Землі, і чую той таємний

щирий голос: «Підіймайте голівки, ніжні підсніжники, набирайте життєвої сили Світла!..»

Духовний український світ, і не тільки, скоро перейде у новий зодіакальний простір, знаком якого є Сузір'я Великого Кобзаря. Космічний зодіакальний простір пов'язаний з давніх-давен з гараздами та негараздами долі, як окремої людини, так і роду чи народу. Перехід до нового зодіакового знаку завжди був особливим святом, а свято наші пращури, як і сьогоднішні побратими, завжди починали молитвою.

Що таке молитва?...

ВТС сучасної української мови зазначає: 1. Дія за значенням молитися; моління; 2. Установлений текст, який промовляється, виголошується віруючими під час звернення до Бога, до святих.

«Українська міфологія» Валерія Войтовича (Київ, 2005) пояснює поняття молитва так: «Це своєрідний код, який відкриває шлях до висот духовного пізнання...» Молитва-код часто трапляється у фольклорі. Подається за приклад казка Про богатиря Сухобродзенка Йвана та Настасію Прекрасну, в якій герой, в подорожі до білого Полянина, сотворив до цієї хатки молитву, баба одчинила двері...

Вода – це одна із найдавніших обожнюваних нашими пращурами стихій, ритуали вшанування якої виконуються і по сьогодні, не потребує додаткових аргументів. Що наші предки виконували молитви/заклинання над водою/ рікою – доведене знання. Отож, молитва (мо+литва), це мова/прохання над литвою/ рікою/водою. У нашій вірі, християнській, приблизно, кожний ритуал моління виконується за наявності освяченої води.

Значить, молитва – це свєрідний код людини, тобто, власний ключ самовдосконалення – піднесення до Божої Правди. Цю глибинну істину сугерує мудро народний вислів: «Уважай чого молиш Бога, бо сповниться тобі !»

*

Під назвою «Молитви», в повному зібранні «Кобзаря» Шевченка, фіксуємо чотири вірші-варіації, що належать до тієї ж самої теми: «Царям, всесвітнім шинкарям...», «Царів, кровавих шинкарів...», «Злоначинающих спина...», «Тим неситим очам...»

Обрану нами «Молитву (Злоначинающих спина)» можна поділити на чотири частини: за царів, за трудящих, за чистих серцем та за себе. Відносно царів, Шевченкові слова є не молитовними, а тяжким осудним проклинанням тих, котрі окрали отчу землю народу і гноблять людину пекельною неволею: Царів, кровавих шинкарів,/ У пута кутії окуй,/ В склепу глибокім замуруй. У створенні епітета-метафори «кривавих шинкарів», як узагальнюючий атрибут царсько способу суспільного володіння, Шевченко вплив і своє глибоке обурення викликане власною гіркою долею кріпака, проданого, правда – задля визволення/ волі, але проданого!, і найглибше обурення всіх рабів/кріпаків людського світу.

Тому і покарання «У пута кутії окуй,/В склепу глибокім замуруй» не здаються надто суворими. До речі, щодо питання релігійності чи атеїзму Шевченка, можна зауважити, що Великий Кобзар не проклинає на катування чи на смерть, а тільки на довічне ізолювання злочинців!..

Моління, в основному значенні цього слова, починає з другої строфи: «Трудящим людям, всеблагий,/ На їх

окраденій землі/ Свою ти силу ниспошли». У цій строфі поет прямо звертається до Бога епітетом/метонімією «всеблагий». Непрямою формою Шевченко уточнює одну із головних причин його осуду стосовно царів – загальний грабіж.

Окремої уваги треба надати останньому рядку цієї строфи. Бажає поет, щоб тільки Всевишній вирішив своєю силою стан волі народу? Якщо збагнемо значення слова «ниспошли», то побачимо, що воно давньоруське, біблійне, збереглось в російській мові, означає «пошли вниз», тобто, пошли духовну спадщину пращурів. Бог або Верховна Мудрість – це невичерпне джерело інформацій, на основі яких Бог існує в людині, а людина – в Бозі. Людина облагороджена Всевишнім вільним вибором інформацій, а протягом свого буття вона спостерігла, що правильна інформація надає сили, а неправильна – губить її. А сучасний світ наполягає на таке гасло: в кого є правильна інформація, в того і сила...

Означає, що Шевченко молить Всеблагого надати трудящому люду правильну інформацію – мудрість предків, якою б він, люд, знайшов дорогу до волі. Сила такої мудрості полягає в спроможності пам'ятати все, включно подвижницькі вчинки героїв народу, оспівувати їх і наслідувати їхню святу борню.

Окремої Божої опіки молить поет-Праведний Батько для дітей: «А чистих серцем? Коло їх/ Постав ти ангели свої,/ Щоб чистоту їх соблюли». Дитина – це найсвятіша постать, як в житті, так і в творчості Шевченка. У дитині він бачив оте чисте серце і здоровий розум у естві свого предка слов'янина-русича-козака-українця, в дитині він

бачив не тільки майбутнє покоління, а й запоруку тієї великої сім'ї вольної, нової суверенної України. Не злидні, не знущання, не каторжна праця знищують людину, а оте забруднення/отруєння душі, яке породжує зрадників/ перекинчиуів свого народу (див. «Великий льох», «Розрита могила»). Тому і моління спрямоване до збереження чистоти душі. Поет вживає, замість українського «наглядали», «охороняли», «зберігали», староруське слово, що існує сьогодні в російській мові, «соблюли», мабуть, для того, щоб цю молитву правильно сприйняли всі слов'яномовні народи і не тільки!..

Останнє моління, здавалося б, говорить поет про себе: «Мені ж, о господи, подай/ Любити правду на землі/ І друга щирого пошли!» Але його земна подорож і творчість свідчать про те, що правду життя він пізнав з найменших літ, Божу правду пізнав коли малював і писав, а друзів щирих Бог подав – вони подарували йому волю і були завжди поруч, – бо і він умів бути щирим другом. На нашу думку, Шевченко молить собі те, що молив собі з давніх-давен і молить по сьогодні, кожний справжній русич-козак-українець: Правди і Волі!...

КОЛИСЬ-ТО ЩЕ, ВО ВРЕМ'Я ОНО (ДРАМА НЕСВІДОМОСТІ АБО НАСОЛОДА ГЛУПОТИ)

*Колись-то ще, во врем'я оно,
Помпілій Нума, римський цар,
Тихенький, кроткий государ,
Втомившись, пишучи закони,
Пішов любенько погулять
І одпочить. Та, спочивавши,
Додумать, як би то скувать
Кайдани на римлян. І, взявши
Гнучкий одноліток лози,
Каблучку заходивсь плести,
На шию б то. Коли погляне,
У холодочку під платаном
Дівча завітчанеє спить...
Дріадам нічого робить
Перед такою красою,
Перед богинею такою!
Сама Егерія в гаю,
Кленучи доленьку свою,
Повісилась. А мудрий Нума*

***І на дівча і на цвіти
Дивується собі і дума,
Який би ретязь ще сплести?***

(28 травня 1860, Санкт-Петербург)

Даний ліричний текст вписується в Шевченкове сузір'я, назване «Кобзар», як оновлене світло, що чергово випромінює внутрішнє єство людини драматичним, часто трагічним, констатуванням екзистенції чи інекзистенції свідомості. Переконливими завжди є приклади загальновідомих історичних постатей, а головню тих, чії життя чи діянню намережані міфологічними таїнами. Тут Шевченко обрав легендарний образ другого царя стародавнього Риму – Нуми Помпілія. Чому саме і з якою метою зупинився український поет-мислитель з осудливим ставленням до особистості, котру світова історія обгорнула похвальними чеснотами і як людину, і як царя, не можливо збагнути без мінімального пізнання поступів цієї історичної постаті.

*

Народився Нума Помпілій 21 квітня 753 року до Хр. (21 квітня – день заснування Риму легендарним героєм Ромулом) у родині сабіян. Це були часи початків спільного громадянського життя римлян з сабіянами, після відомої напівлегендарної події, званої Викрадення сабінянок. Домінуючою ще була недовіра одних до одного, що приводила часто до гострих суперечок. Ситуація надто ускладнилась після загадкової смерті Ромула. Потреба обрання нового царя була нагальною.

Римляни і сабіяни розумно вчинили, обираючи на один день почергово, одного із патриціїв то римлян, то

сабінян, для виконання почесні царя. Ще мудріше поступили для обрання царя на довгі роки: римляни повинні були обрати найгіднішого із патриціїв сабінян, а сабіняни із римлян, а потім погодитись на одного. Римляни обрали Нуму Помпілія, сабіняни погодились і після довгого міркування та отримання сприятливого знаку ствердження богів, гадання, яке провели авгури (жерці) польотом птахів, Нуму Помпілія 717-го року до Хр. одягнуто царською ризою.

З етико-моральних поглядів Нума Помпілій був взірцевою людиною. Вважав, що всім потрібно керуватись розумом, взаємодопомогою, без застосування насильства і наслідувати спосіб благочестивого життя.

За головну мету новий цар поставив собі утихомирнення войовничого ставлення римлян до сусідніх народностей, виховувати в них мирні відносини, справедливість, потяг до чесної праці. Були вжиті заходи у трьох напрямках: 1. Скасування царської охорони, так званих целерів, а було їх до 300 осіб; 2. Здійснення ряду релігійних реформ: збагачення релігійних свят, дотримання урочистих церемоній на честь богів, тлумачення волі богів перед народом самим царем; 3. Поділ землі між бідними для звикання до землеробства, а в містах розподіл населення по групах за родом діяльності та ремесла. Перший напрямок — це був особистий приклад любові та довіри до народу, зміцнений офіційним визнанням Ромула божеством.

Окремою заслугою Нуми Помпілія вважається календарна реформа, що полягає в добавленні двох місяців, січня та лютого, до десятимісячного римського календаря. Але, за твердженням декотрих дослідників, дванадцятимісячний календар належав етрускам.

Легендарний складник його особистості – це знайомство з Егерією, німфою чистого джерела, чистої природи. Вона закохалась в Нуму Помпілія, бо побачила в ньому людину, котра шукає спокою і мудрості в спілкуванні з природою. Ця близькість значно посилила мудрість і людяність Нуми.

Царював він 43 роки, а після смерті тіло не було спалене, за тодішнім ритуалом, та спущено в кам'яній труні в землю, а ще одну труну з його релігійними книгами поховано поряд.

Здається, нічого докірливого не існувало б у мірах та вчинках цієї шанованої історичної постаті: утвердився суспільний порядок, не вибухало жодного заворушення всередині Риму, не було воєнних нападів на інші народності. Але після смерті Нуми Помпілія войовничий дух римлян вибухово відродився, і Рим став за кілька століть наймогутнішою державою та найбільшою імперією світу, створюючи водночас і одну із наймогутніших світових культур.

*

У підтексті даного твору Шевченко порушує один із найпотужніших принципів пізнання: світобачення крізь призму бінарних протилежностей. Досі виокремлено два типи мислення цього світобачення, один притаманний східним культурам, другий – західним. Перший вказує принцип взаємодії протилежностей, взаємопроникнення, навіть взаємостимуляції – у баченні універсального синкретизму, або пристосування до існуючого. Другий тип вказує принцип розділових протилежностей, згідно вислову або чорне, або біле... Останній, на превеликий жаль, часто породжує екстремістські наслідки.

Талант художника допомагає і тут Шевченку накреслити, на перший погляд непомітно але досить сугестивно, ті риси римського государя, які попадають саме під осуд українського мислителя: **«Колись-то ще, во врем'я оно,/ Помпілій Нума, римський цар,/ Тихенький, кроткий государ,/ Втомившись, пишучи закони,/ Пішов любенько погулять/ І одпочить».**

Що зовнішність часто оманює – давня істина. Г. Скородода вживає для цього афоризм: «У зеленій травиці часто ховається змія!» Упереджено проявлена доброта, лагідність (тихенький, кроткий) приховує неодноразово злонамірність внутрішнього єства людини – факт, що вселяє синтагма-метафора *Втомившись, пишучи закони...* Від заповідей Святого Письма до Римського Кодексу чи Руської Правди і по сьогодні закони чітко впорядковують гармонійність суспільного людського життя у повному поєднанні з гармонійністю складових природи. Втомлює законодавця писання тільки тих законів, які обмежують свободу та загальнопризнані права людини: **«Та, спочивши,/ Додумать, як би то скувати/ Кайдани на римлян».**

Найзлочинніші наміри, головно государів, були, є і сьогодні, глибоко приховані в надрах таємного задуму, а їхнє втілення набирало, і набирає для наївних форму невинних засобів: **«І, взявши,/ Гнучкий одноліток лози,/ Каблучку заходивсь плести,/ На шию б то».** Нелегко знайти в літературі такий різкий сарказм у такій пластичній алегорії – однолітки лози вживаються народом з найдавніших часів для виготовлення численних різновидів предметів домашнього вжитку!...

Зображення змінюється, і на перший план виходить інша бінарна протилежність: **«Коли погляне, / У холо-**

**дочку під платаном/ Дівча завітчанеє спить.../ Дріа-
дам нічого робить/ Перед такою красотою,/ Перед
богинею такою!/ Сама Егерія в гаю,/ Кленучи до-
леньку свою,/ Повісилась».**

Болюче й одночасно жахаюче зображення самогубства німфи чистоти природи Егерії постає шокуючим для уяви людини про гармонійність краси тієї первісної природи, подарованої Всевишнім людині для її добра. Егерія закохалась у Нуму Помпілія, тому що сприйняла його як чистий компонент чистої природи, як людину, що шукає миру і мудрості у відкритті мудрості-гармонійності природи і допомогла йому стати більш мудрим. Але Нума додумав вживати отриману мудрість у придушенні природних атрибутів людини, тут – войовничого духу римлян.

Якщо звернутись з увагою до природи людини, то легко спостерегти, що вона, як і кожен складник природи, наділена Творцем атрибутами бінарної протилежності: засобами боротьби за виживання роду та засобами захищення продовження роду, коротше – напад та захисту. Обмежувати або нищити сотворене Верховною Мудрістю – означає самознищуватись. Не вживаючи природні ресурси для добра людини, Нума убив і чистоту природи, і чистоту своєї душі, в тому числі і чисту любов Егерії!..

Скільки государів вживали/вживають ресурси природи не для гармонійного існування як людини, так і природи...

Несвідомий Нума не сягнув ступеня тієї високої мудрості, започатковуючи або примножуючи ряди так званих геніїв зла: **«А мудрий Нума/ І на дівча, і на цвіти/
Дивується собі і дума, / Який би ретязь ще сплести?»**

Не трудно зважити, що такий образ Нуми послужив Шевченку тільки художнім мотивом у метатекстовім, болючому для нього і для роду/народу, виявленні поганих історичних наслідків придушення/знищення козацького вільного духу українського народу з боку його історичних недругів. Створення частини реєстрових козаків, обмеження їхньої чисельності, зруйнування Січі, релігійне пригнічення, страта або корумпування козацьких старшин — це тільки мала кількість із застосованих методів та заходів пригнічення українців. Найболючішим для народу та зокрема для Шевченка було кріпацтво. Він палав тілом і душею до волі, як для себе, так і для свого народу. Йому частково пощастило, хоч дорого це коштувало, але не пощастило побачити, будучи в живих, звільнення українського народу з кріпацтва.

Маніфест про скасування кріпацтва (19 лютого 1861), за короткий час після кончини поета-пророка, став черговою оманною селян, але пробудив у значній мірі бойовий дух народу рядом бурхливих повстань.

Валуєвським циркуляром (1863 р.) та Емським указом (1867 р.) поставлено за підлу ціль покріпачити духовно український народ заборонаю видання будь-якого писання українською мовою, але Кобзар та ціла когорта українських письменників дев'ятнадцятого століття вибухово проявила духовний творчий потенціал народу.

Мабуть, те, що той, хто гнобив матеріально і духовно народ, засудив себе на передчасну насильну кончину (теракт організації Народна воля (!), а свого правнука ще більш трагічним покаранням, або це тільки глупоти історії...

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ – ПРАДАВНІЙ МОЛЕБЕНЬ СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ

(Уривок)

*Ярославни княгині чути голос.
Як та чайка-жалібниця,
Стогне вона вранці-рано:
Полечу, – каже, – зозулею по Дунаю,
Умочу бобровий рукав
У Каялі-ріці,
Обмию князеві криваві рани
На тілі його дужому!
Плаче-тужить Ярославна
Вранці в Путивлі на валу,
Словами промовляючи:
О вітре, вітрило!
Чому, господарю, силою вієш?
Чому мечеш ворожі стріли
На крилах своїх легких
Проти воїнів мого милого?
Чи то мало тобі шугати під хмарами,
Кораблі на синім морі гойдаючи?
Чому, господарю, по ковилі срібній
Розсіяв ти мої радощі?*

**Плаче-тужить Ярославна
Вранці в Путивлі на валу,
Словами промовляючи:
О Дніпре-Славуто!
Пробив ти кам'яні гори
Крізь землю Половецьку,
Гойдаєш кораблі Святославові,
До полків несучи Кобякових.
Принеси ж ти, господарю,
До мене мого милого,
А не слала б я сліз йому ревних
На море пораненьку!
Плаче-тужить Ярославна
Вранці в Путивлі на валу,
Словами промовляючи:
Сонце світле, трисвітле!
Для всіх ти тепле і красне!
Чому ж, сонце-господарю,
Простерло гаряче своє проміння
На воїнів мого милого
У полі безводному,
Спрагою їм луки посушило,
Тугою сагайдаки склепило!**

*

**Опівночі море заграло,
Мла іде стовпами-вихрами,
Ігореві князю бог путь являє
Із землі Половецької
На землю Руську,
До отецького золотого престолу.**
(За перекладом Максима Рильського)

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ ПЕРЕСПІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*В Путивлі граді вранці-рано
Співає, плаче Ярославна,
Як та зозуленька кує,
Словами жалю додає.
– Полечу, каже, зигзицею,
Тісю чайкою-вдовицею,
Та понад Доном полечу,
Рукав бобровий омочу
В ріці Каялі. І на тілі,
На княжім білім, помарнілім,
Омию кров суху, отру
Глибокії, тяжкії рани...*

*І квилить, плаче Ярославна
В Путивлі рано на валу:
– Вітрило-вітре мій єдиний,
Легкий, крилатий господине!
Нащо на дужому крилі
На вої любії мої,
На князя, ладо моє миле,
Ти ханові метаєш стріли?*

**Не мало неба, і землі,
І моря синього. На морі
Гойдай насади-кораблі.
А ти, прелютій... Горе! Горе!
Моє веселіє украв,
В степу на тирсі розібгав.**

**Сумує, квилить, плаче рано
В Путивлі граді Ярославна.
І каже: – Дужий і старий,
Широкий Дніпре, не малий!
Пробив єси високі скали,
Текучи в землю половчина,
Носив єси на байда[ка]х
На половчан, на Кобяка
Дружину тую Святославлю!..
О мій Словутицю преславний!
Моє ти ладо принеси,
Щоб я постіль весела слала,
У море сліз не посилала, –
Сльозами моря не долить.
І плаче, плаче Ярославна
В Путивлі на валу на брамі.
Святеє сонечко зійшло.
І каже: – Сонце пресвятеє
На землю радість принесло
І людям і землі, моєї
Туги-нудьги не розвело.
Святий, огнений господине!
Спалив єси луги, степи,
Спалив і князя і дружину,**

Спали мене на самоті!

Або не грій і не світи...

Загинув ладо... Я загину!

(04.06.1860, С-Петербург)

«Слово о полку Ігоревім» – не тільки шедевр давньоруської літератури, але й знаковий твір свого жанру у світовій літературі середньовіччя. Він належить до ряду героїчно-історичних поем, цінність котрих більшає в часі завдяки неперестанному вияву внутрішніх валентностей через постійне спонукання уваги спеціалістів з народної творчості, древньої літератури, історії та історії літератури, а втілення змістового меседжу чи певних персонажів, зокрема образу Ярославни, в цінні твори театральних та кіномитців, музикантів/композиторів, художників, скульпторів, неперестанно діє.

Постійним джерелом для мистецького простору, незаперечно, є уривок, відомий під назвою «Плач Ярославни». Геніальний переспів Тараса Шевченка створив глибоке русло творчих літературних осмислень цього образу, яке в наступному, двадцятому столітті, стало справжньою течією, але, на жаль, із залученням частих неестетичних, стереотипних втручань. Наслідком подібного втручання вищеназваний фрагмент опинився у наукових роботах та шкільних програмах під впливом фольклорного поняття голосіння, мабуть, в синонімічному значенні, а «Слово о полку Ігоревім» вважається першою пам'яткою прадавнього ритуалу голосіння.

Вічноповчальною є притча зі Святого Письма про мудрий вчинок Всевишнього біля Вавилонської вежі розрізнити мови та народи, надаючи людям силу говорити

і думати по-різному і таким чином скоріше наблизитись до Правди!..

Погоджуємось з поглядом багатьох сучасних українських науковців стосовно незалучення уривка «Слова...», названого «Плач Ярославни» не автором давньоруської поеми, до ритуалу голосіння. За підставу беремо визначення підручника з народної творчості та з «Української міфології» (Київ, Либідь, 2005). Перше визначення: «Голосіння – це поетичні твори, пов'язані з похоронним обрядом або проходами в рекрути» і друге: «Голосіння (плачі, оплакування, йойкання, побивання, желенія, причитування) – ритуальне дійство над покійником...» Так само голосили жінки, які прагнули дитини і любові, у день весняного нового року, 1 березня, коли закликали весну. Вони виходили на пагорб, падали на засніжену землю і голосили, нарікаючи на свої біди, а потім на вершечок пагорба клали віночок із квітів і трав, щоб земля ошедрилася.

Щоб сягнути глибини меседжу Переспіву із «Слова о полку Ігоревім» Шевченка, названого «Плач Ярославни», потрібно розглянути крізь сітку вищеподаних визначень, по-перше, текст-фрагмент із «Слова...»

Текст оригіналу починається так: «На Дунаї Ярославин голос ся слушить/ Зигзицею, незнаєма, рано квилить». Вірогідно, автор у дусі предківського вірування в гармонійне співіснування людини з природою надзвичайним поетичним образом зауважує на помилковий погляд людини уявляти/ставити в житті-бутті зло наперед: «Полечу, – каже, – зозулею по Дунаю,/ Умочу бобровий рукав/ У Каялі-річці,/ Обмию князеві криваві рани/ На тілі його дужому!»

Зловісна думка порушує гармонію Всесвіту і шкодить людині. Думка-голос Ярославни про можливі погані вісті, про які вона не знає (незнаєма), породжують рано, тобто передчасно, непідставні стогін та проливання сліз.

Закарбована в її душі предківська віра у співіснування людини зі своїми Богами-господарями як запора рука затримання гармонійних взаємин між складниками Всесвіту, включно міжлюдськими, Ярославно звертається до трьох найголовніших природних убожених сил: Господа-Вітра, Господа-Дніпра-Славутича та Господа-Сонця. Ставиться до них по-різному, допускає собі навіть певні нарікання. Першому закидає риторичним запитанням **«— Чому, господарю, по ковилі срібній/ Розсіяв ти мої радощі?»** — що провинився в її сумі, другого благає повернути милого, а відносно третього риторичним скриком сугерує незмогу зрозуміти відмову найщедрішого, найдавнішого і найшанованішого божества — Господаря-Сонця — допомогти в боротьбі воїнів (її) милого проти ворога.

Якщо звернемо увагу на вживання присвійних займенників «мого», «мої», то не важко збагнути ціль плачу княгині: молитовне благання або замовляння/заклинання на Божу-природну поміч, часто названу чудом, для відновлення щасливого життя, радощів. Погибель воїнів у поході її милого убила в душі князя радість життя, гордість його наміру прославитись, а це позбавляє щасливого буття і княгиню!..

Убаченні автора поеми, тому ми і додали уривок втечі з полону до розгляданого тексту, Боги допомагають Ігорю втекти з половецького табору не так за благанням/молінням Ярославни, як на добру науку князю:

«Опівночі море заграло,/ Мла іде стовпами-вихрами,/ Ігореві-князю бог путь являє/ Із землі Половецької/ На землю Руську,/ До отецького золотого престолу». Не повернули вони, Боги, князя Ігоря його милій, бо це рідні Боги – надприродні сили, що пильнують долю роду/ народу і повертають йому блудного сина на добру батьківську науку, бо **«Тяжко голові без плечей,/ А зле тілу без голови»**, як говорить давній піснетворець Боян.

Таке бачення відповідає вповні визначенню поняття «голосіння» в іншому баченні, як подано в Українській міфології, частина друга, де пояснюється голосіння-замовляння в день весняного нового року, 1 березня, щоб земля ошечдилася.

Похід князя Ігоря став невдалим, Руська земля не ошечдилася, бо він, хоч славен, але **«Міццю розуму оперезав,/ Мужністю сердечною нагострив,/ Ратного духу виповнився»**, значить, підняв похід для особистої слави, а не Земля Руська покликала його на захист!..

Пропоную ще кілька спостережень, повчальних і по сьогодні, на підставі тексту в цілому, і для виявлення певних валентностей Шевченкового переспіву. Святослав III Всеволодович (1175-1194), великий Київський князь промовив, каже автор поеми, золоте слово зо слізьми змішане: **«Рано взялись ви землю Половецьку/ Мечами разити,/ А собі слави шукати./ Не з честю ви ворога подолали...»** Потрібно зауважити повторно на вживання прислівника «рано» в значенні передчасно та на етико-моральну цінність наших предків, яку вселяє остання синтагма цитати. Ставитись до ворога чесно – це насправді глибока етико-моральна чеснота!..

Наслідки неправильних поступів сумні: **«Никне трава жалощами,/ Древ з туги к землі клониться./ Невесела, браття, настала година,/ А що силу руську пустиння вкрила!»** Причина цього падіння висловлена автором у глибоко мудрому висновку: **«Перестали князі невірних воювати,/ Стали один одному казати: Се моє, а се теж моє, брате!/ Стали вони діла дрібні/ За великі вважати.../ А невірні з усіх сторін надходили,/ Землю Руську долали».**

Поема може служити неперестанно підставою для історико-соціологічних, навіть політичних розглядань українському народу і не тільки...

*

Переспів Шевченка за відомим фрагментом – уславленим загально-прийнятим заголовком Плач Ярославни – з давньоруської поеми «Слово о полку Ігоревім», за формою відповідає властивому йому стилю віршування, притаманному історичним його пісням чи поемам, за послідовністю зображень, приблизно, відповідає оригіналу, але лірично-розмислюючий наголос паде на деталі, сенс яких буде визначитись подальше.

З самого початку поет вводить у свій текст дієслово «співає», яке не існує ні в оригіналі, ні в перекладі на сучасну українську мову Максима Рильського: **«В Путивлі-граді вранці-рано/ Співає, плаче Ярославна,/ Як та зозуленька кує,/ Словами жалю додає».** Першим рядком, вживаючи словосполучення, поет відкриває завісу і створює одразу вимір місця, освітленого природнім прожектором початку дня, а другим – влаштовує читача всередину цього кадру – давнього Новго-

род-Сіверського княжого укріплення-столиці, де він чує/відчуває і спів, і плач княгині.

Якщо звернути увагу на підтекстове антонімне значення (радіє-сумує) пари «співає», «плаче», то можна зауважити те, що відповідає такому різко мінливому внутрішньому стану людини тільки драматично-безвихідна ситуація, вирішення якої є тільки в Божій силі, за умови найпотужнішої молитви. Слова Святого Августина «Хто молиться співаючи, той молиться вдвічі» та народне прислів'я «Сльози ніколи не капають на землю» допускають і до тлумачення цього візуально-аудитивного зображення, яко пристрасний молебень.

Підтверджує дане бачення і порівняння «Як та зозуленька кує». У давньому народному віруванні, затриманому і понині, зозуля – це віщий птах, добрий вісник, правдоносець, Богиня Долі, ключниця Раю – останньою прилітає навесні і першою відлітає у вирій (тому не встигає виквочити своїх діточок і підкладає яйця чужим птахам). У неї сила пророчити тривалість життя, подружжя, кількість дітей тощо; якщо ставити їй навесні такі запитання, вона відповідає своїм куванням – потрібно тільки їх полічити!..

Отож, Ярославна молить-бажає-пророчить добру долю князю та його дружині, оплакує невдачу, прагне доброї вістки, хоче знати правду, готова допомогти, навіть пожертвуватись.

Синтагмою Словами жалю додає Шевченко посилює увагу, по-перше, на готовність княгині бути поряд із князем у його найважчих обставинах: **«– Полечу, – каже, – зигзицею,/ Тісю чайкою-вдовицею,/ Та понад Доном полечу,/ Рукав бобровий омочу/ В ріці Каялі.**

І на тілі,/ На княжім білім, помарнілім,/ Омию кров суху, отру/ Глибокії, тяжкії рани...» Прадавня українська легенда/пісня про чайку-вдовицю слугує символом материнської туги по трагічному втраченні пташенят-діточок. Наскільки свідчать українські історичні джерела, тісний дружній зв'язок князя з воїнами княжої дружини (корпусу, війська) часто уподібнювався родинному відношенню, воїни вважалися дітьми княжої родини. Сполучення слів «чайкою-вдовицею», очевидно, стосується страждання Ярославни через смерть багатьох воїнів княжої дружини.

Бобровий рукав – це символ – ознака княжого строю. Омочити його і вживати у лікуванні ран сугерує рішення княгині застосувати найдорожче пожертвування для спасіння життя князя/ княжого престолу.

По-друге, поет посилює увагу на слова Ярославни. Жаль, якого додають її слова, не стосується тільки особистого драматичного стану молодой княгині, але й драматичного стану князівства, Русі в цілому. Тому, мабуть, її молебні слова перевищують звичайність молитви, здаються перебільшуваними у відношенні до Божества: **«І квилить, плаче Ярославна/ В Путивлі рано на валу:/ – Вітрило-вітре мій єдиний,/ Легкий, крилатий господине!/ Нащо на дужому крилі/ На вої любії мої,/ На князя, ладо моє миле,/ Ти ханові метаєш стріли?/ Немало неба, і землі,/ І моря синього. На морі/ Гойдай насади, кораблі./ А ти, прелютій... Горе! Горе!/ Моє веселіє украв,/ В степу на тирсі розібгав».** Подвійний вигук та останні два речення підтверджують попереднє бачення і вповні виправдовують пряме та переносне значення перших двох слів – квилить, плаче.

Признання стихії вітру господином, тобто Богом/Господем характеризує як її рівень вірування, так і глибинність святого відношення до складників Всесвіту, частинкою якого вважався кожний русич – орач, воїн чи князь. Русичі цінувались онуками їхніх Божеств, називали їх своїми праотцями, опікунами, захисниками роду і рідної землі. Ярославні стала незрозуміло чому Вітер-вітрило... – крилатий господин не надає помочі княжій дружині і, навпаки, помагає ворогові, що драматично змінює її поважливе ставлення на нарікання – ставлення, притаманне недостатньому сприйняттю Божої Правди/Поядку... Русичі вважали поразку скоріше уроком недотримання основного закону життєвого руху: правильно задумати, правильно говорити і правильно чинити!

Розпач княгині зростає, і вона звертається до більш ближчого Божества руському роду: **«Сумує, квилить, плаче рано/ В Путивлі-граді Ярославна./ І каже: – Дужий і старий,/ Широкий Дніпре, немалий!/ Пробив-еси високі скали,/ Текучи в землю половчана,/ Носив-еси на байдаках/ На половчан, на Коб'яка/ Дружину тую Святославлю!.../ О мій Словутицю преславний!/ Моє ти ладо принеси,/ Щоб я постіль весела слала,/ У море сліз не посидала,/ Сльозами моря не долить»**. Аугментативна валентність дієслівної трійці «сумує», «квилить», «плаче» відповідає незаперечно явному драматичному внутрішньому стану Ярославни. До причин цього болісного душевного переживання, підкреслених вище, додається і суто особиста. Славутич-Дніпро – це свята частина рідної землі, подарованої вищими Богами. Сила його є божественна і слу-

жила тільки благу роду як в мирні часи, так і в охоронно-воєнні. Недавно, торік допоміг князям під короговою Святослава розгромити половчан грізного Коб'яка.

До Божества-Славутича Ярославна-княгиня шле молитовне прохання, але до Божеств Вітру та Сонця справляє молебень. За пращурівською традицією це Прославляючи його на рівні великих Божеств, але відносячись як до приналежної земної частини рідного княжого простору, молить особистого помилування – повернення милого чоловіка живим. Аргументами служать застосування народнопоетичної пестливої назви «ладо» для коханої особи та давнього значення слова «постіль» – чисте простирано, яке вживалось і для перев'язування ран, обидва поняття в досить сугестивному синтаксично-семантичному відношенні з присвійними та особовими займенниками «мій», «моє», «я».

До Божества-Славутича Ярославна-княгиня шле молитовне прохання, але до Божеств Вітру та Сонця справляє молебень. За пращурівською традицією це відбувається на валу, на підвищеному охоронному місці, значить святому, бо охорона роду/краю – свята річ, ближче до Господа-хранителя: **«І плаче, плаче Ярославна/ В Путивлі на валу на брамі./ Святее сонечко зійшло./ І каже: – Сонце пресвятее/ На землю радість принесло/ І людям і землі, моєї/ Туги-нудьги не розвело./ Святий, огнений господине!/ Спалив-еси луги, степи,/ Спалив і князя, і дружину,/ Спали мене на самоті!/ Або не грій і не світи.../ Загинув ладо... Я загину!»** Як справжня жриця, княгиня піднялась найближче – на валу на брамі – до найстарішого, найшанованішого і наймогутнішого Божества – пресвятого

Сонця, визначаючи на початку прямо і похвально його основну і найпотужнішу роль: приносити радість світу – і людям, і землі. Якщо її, княгині, воно не розвело тугинудьги, то, мабуть, така є воля святого, огненного господина і вона приймає (у Шевченковому баченні) гідно випробування. Відомо, що в прадавнину жреці жертвували життям, коли на їхній молебень їхні Божества не відгукувались, не приносили віруючим очікуваної блаженності.

У тексті-оригіналі Ярославна дорікає Богу-Сонцю, як і Богу-Вітру, за неподану поміч князю та його дружині, за, – вважає вона, – навіть зловмисне вживання пекучої теплоти проти русичів. Шевченко наголошує на інше сприйняття Божих рішень – глибше і в душі мудрого поступу Всевишнього, часто невловимого для поверхового розсуду, – котре сприйняття обов'язково потрібне князю та його оточенню. Вставляючи речення, що орфографічно (крапками) сугерує певне змістове доповнення «– Або не грій і не світи...», у розділовому відношенні до попереднього – «Спали мене на самоті», – поет-мислитель вселяє ідею існування таємної розв'язки як внутрішнього, так і зовнішнього конфліктів.

Текст-оригінал виправдовує дане припущення. Брак світла, тобто ніч, допомагає Ігореві втекти з половецького полону, вивчити урок єдності всіх князів Русі. «– Іде Ігор Боричевичем/ До святої богородиці Пирогошої».

*

Переспів Шевченко написав 4-го червня 1860 р. в Санкт-Петербурзі. Це проходив другий рік примусового проживання або ледь м'якшого заслання, на самоті, не

в Путивлі-граді, а в Петрограді, не на валу на брамі, а в тісній кімнатці, де, не менше ніж Ярославна, пристрасно слав Всевишньому молебні думки за кращу долю рідного народу, не дорікаючи Небесному Царю, а земним царькам та їхнім безхребетним прислугам.

Переспів Шевченка – це і плач, і молебень, і пророче кування справжньої волі рідного роду, на сторожі котрого він поставив слово Правди.

Вірний Син великої, нової, вільної сім'ї був упевнений, що настане час – і «Сонце не погріє і не посвітить...», і «Вітер рознесе коб'ячі стріли...», і на хвилях Дніпра-Словутиці припливе Великий Святослав!..

СВІТЕ ЯСНИЙ! СВІТЕ ТИХИЙ! – КРЕДО СВОБОДИ, ПРАВДИ І БРАТЕРСТВА

*Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій, теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено).
Багряницями закрито
І розп'ятієм добито?*

*Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітіся,
Просвітіся!.. Будем, брате,
З багряниць онучі драти,
Люльки з кадил закуряти,
Явленними піч топити,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!*
(27.06.1860, Санкт-Петербург)

Вірші, заголовком котрих вважається перший рядок, складають, мабуть, у певному часовому вимірі, неперервний поетичний стан ліричного «Я», в якому розмисли, емоції, задушевні відчуття, ставлення, часто і сентенції митця переливаються одне в друге, постійно взаємодіючи та набираючи різних напрямків і знову зливаючись в нестримне русло творчої течії...

У запропонованому тексті перші два рядки привертають увагу повторенням тричі іменника в кличній формі «світе»: **«Світе ясний! Світе тихий! Світе вольний, несповитий!»** Не вперше Шевченко, вживаючи одне із денотативних значень цього поняття – люд, устрій, суспільство, – звертається риторичним скриком до свого роду/народу, і до людського світу в цілому, застерігаючи його від блудного напрямку суспільних відносин. Але атрибути-епітети «ясний», «тихий», «вольний», «несповитий» відкривають семантичний терен глибшого сприйняття як в прямому, так і в переносному значеннях цієї лексики.

Якщо допустити, що перший епітет сугерує світанок сотвореного Всевишнім світу на підставі Правди і Порядку, а другий – людського світу в його неконфліктних зносинах, то наступні два підкреслюють два основні складники внутрішнього людського єства: почуття волі і незалежності.

Тому, напевно, геніальний український просвітителю надає собі право поставити світу кардинальне запитання: **«За що ж тебе, світе-брате,/ В своїй добрій, теплій хаті/ Оковано, омурано / (Премудрого одурено)./ Багрянницями закрито/ І розп'ятієм добито?»** Епітет-метафора «світе-брате» визначає, в котрий раз,

палку емпатію Шевченка відносно обездоленого люду, невід'ємною частинкою котрого завжди вважався.

Верховна Мудрість розпорядила у Всесвіті незрівнянні ресурси для людського життя-буття, сотворила добру, теплу хату для кожного зокрема і для всіх разом, але чомусь одні оковують других, певні території омуровують якщо не каменем чи колючим дротом, то певними законами/умовами і це, на жаль, не лише в минулому...

Слідує сентенція у формі своєрідного плеоназму, що її автор оформив у дужках – (Премудрого одурено), – але з неймовірним потенціалом просвітлення: премудрий є той, кого не можна оманути! І слідує додаткове уточнення засобів оковування та омуровування. Волю і незалежність людини довгий час оковували, і досі ще оковують багряниці різного роду. Цей верхній одяг багряного кольору з ноші монархів був на початках символом божественного призначення на очолення народу в дусі Правди і Порядку. У плині часу недостойні такої Божої ласки почали прикривати багряницею свавілля, грабіж, зневагу до незахищеного, одним словом, – неправду і безпорядок у формі законів, привілеїв та помилювань.

Але глибшого проникнення у суть Христових вчень та гармонізуючої ролі релігійних засад у вихованні та формуванні громадянина-віруючого і суті зовсім протилежних реалій у відношенні монарха та духовенських чинів до невольного, сповитого, тобто окованого народу Шевченкового часу та простору, і не тільки, сугерованого метафоричною синтагмою «І розп'ятієм добито», важко знайти. Будучи неправдиво засудженим, Шевченко, мабуть, з окремою увагою читав-перечитував книги Нового

Завіту, головню Євангеліє від Йоана розділи 1-ий і 18-ий, про Вічне Слово та судове розглядання Ісуса Христа первосвящениками Анна та Каяфа і Пилатом, деталям якого і по сьогодні не надається завжди відповідної уваги. Затримуючись, наприклад, над 4-им стіжком першого розділу: «У ньому було життя, і життя було – світло людей», – можна збагнути значення семантичного чергування слова «світ» у зверненні «світе-брате»: світло Слова Правди, якого Шевченко поставив на сторожі свого рідного роду – світ незахищених побратимів та по-сестер.

Останні слова Ісуса Христа перед Пилатом були: «Я на те уродився і прийшов у світ на те, щоб свідчити істину. Кожен, хто від істини, слухає голос мій», а останні слова Пилата були: «Що таке – істина?»

Шевченко був той *хто від істини*, а пилати-самодержавці знали прекрасно добивати розп'ятієм, тобто перекручувати істину...

Одне із ґрунтовних значень Біблійного воскресіння Ісуса Христа є, незаперечно, Воскресіння Правди! У народі ця істина живе незчисленними висловами, але пригадаємо хоча б два: «Правда ніколи не вмирає та Правда завжди виходить наверх...» Всі, хто від істини, впевнені в цьому, і тому український Праведний дає миттєву, коротку і чітку відповідь на своє, за першим поглядом, риторичне запитання: **не добито!** І слідує, як від друга Правди до самої Правди, найщиріше прохання: **«Стрепенися!/ Та над нами просвітіся,/ Просвітися!..»**

В історії кожного народу існують моменти Правди! З'являються вони у віхових моментах його буття, а на-

роду потрібно тільки вловити момент, коли вона, Правда, стрепенулась і просвітилась над ним. Повторенням-благанням просвітися, Просвітися!... Шевченко посилює найвеличніше значення розуміння світла життя як у міжлюдських, так і в міжнародних відносинах. Освітितись Правдою – означає не попасти в оману, але й не оманути, а коли за тобою Правда, то і побореш, і забезпечиш життєве благо, і навіть дозволиш собі поглузувати над неправдою: **«Будем, брате,/ З багрянниць онучі драти,/ Люльки з кадил закуряти,/ Явленними піч топити,/ А кропилом будем, брате,/ Нову хату вимітати!»**

Така саркастична алегорія, спрямована прямолінійно на зловмисний, неправдивий, значить, некорисний склад законодавства багряно/порфірородних устроїв та на зловживання навіть Христовими вченнями, напевно, була в часі приводом для уважнішого розглядання найрізніших релігійних тлумачень: від лезмажесте та богохульства до непохитного атеїзму...

Шевченко вірив усім розумом своїм і всією силою своєю, що прийде час просвітлення і для його роду/народу – і державні, і духовенські очільники підуть шляхом Правди і Порядку...

*

Ці останні рядки чомусь нагадують мені славнозвісну картину українського художника Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану», роботу, над якою він працював між 1880 та 1891 роками. Сюжетом для цієї картини, за легендою, був лист, написаний у 1676-му році отаманом Іваном Сіркою з усім кошом як відповідь

запорожців на ганебні для козаків претензії султана Мухамеда IV-го. Існують версії неіснування такого листа, втрати оригіналу та існування копії...

Але окремої емоції надають і слова І. Рєпіна в одному із листів до друзів: «Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності і братерства, як козаки»!

Якось напрошується таке парафразування: «Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко Свободи, Правди і Братерства, як Шевченко!..»

ЛИКЕРІ – ТАЇНА ЦІНИ ВТРАЧЕНОГО

На пам'ять 5 августа 1860 р.

*Моя ти любо! Мій ти друже!
Не ймуть нам віри без хреста,
Не ймуть нам віри без попа.
Раби, невольники недужі!
Заснули, мов свиня в калюжі,
В своїй неволі! Мій друже,
Моя ти любо! Не хрестись,
І не кленись, і не молись
Нікому в світі! Збрешуть люде,
І візантійський Саваоф
Одурить! Не одурить Бог,
Карать і миловать не буде:
Ми не раби його – ми люде!
Моя ти любо! усміхнись,
І вольную святую душу,
І руку вольную, мій друже,
Подай мені. То перейти
І він допоможе нам калюжу,
Поможе й лихо донести
І поховать лихе дебеле
В хатині тихій і веселій.*

(05.08.1860 – Стрельна)

Невичерпна сила існування складників сотвореного Всесвіту полягає у постійному їхньому взаємовпливі, в якому запліднююча та відтворююча сили грають першочергову роль. У людському світі – це чоловіча та жіноча статі, а біблійне вчення про сотворення жінки сугерує переконливо умову повної цілісності, душевної і тілесної, – «... і стануть вони одним тілом» (Буття:2-24), – з поєднання якої забезпечуватиметься продовження роду. Наявність цієї таємної взаємоенергії, названої любов'ю, виявляється в людині, починаючи з юності, і виховується традиціями, звичаями, ритуалами чи іграми, законами або засадами, яких свято дотримувались наші пращури з покоління в покоління.

*

Ключовим моментом пробудження цього нестримного почуття у непорочній душі Шевченка, напевно, був невинно-щирий поцілунок сільської дівчини-сусідки Оксани Коваленко, коли йому «тринадцятий минало...»

У пошуках долі-волі цей поцілунок став зорею, за якою він солодко-болюче слідував з невгамовною впертістю, сподіваючись, що її світло приведе його до бажаного земного раю – дружина і діточки в хатині у вишневому саду поблизу Дніпра, тобто на рідній землі.

Якщо Оксана Коваленко була початком Шевченкової любовно-родинної надії, то Ликера Полусмакова стала останньою пристанню омріяного сімейного сповнення.

Це була двадцятирічна дівчина українського походження, вродлива, звільнена з кріпацтва, до певної міри грамотна, що з'явилась в житті Шевченка як подарунок, – вважав, мабуть, він, – за довготривале любовне ви-

пробування або як останній шанс родинного щастя. Його світлі почуття до жінки спалахнули всеохоплюючим вогнем, в якому горіли одночасно і бажання сімейного раю, і пекельний страх невдачі в цьому людському природному призначенні. Наприкінці липня 1860 року він запланував сватання, яке так і не відбулося, а вже у вересні сталась і розлука.

Н. М. Симонова (Кибальчич) у своїх спогадах, із слів її матері Н. М. Забіли, описує причину написання цього вірша так: *«Одного разу Шевченко написав листа матері, попросивши її відпустити з ним Ликеру до міста на покупки. Мама відмовила, боячись відповідальності, взявши на свою відповідальність молоду дівчину. Тоді Шевченко приїхав сам і особисто просив матір про це. Вона йому категорично відмовила. Він розсердився та іронічно спитав: - А якби ми вінчані були, то пустили б? — Конечно, відповіла мати, яке тоді б я мала право затримати її...*

Страшенно розлючений, Шевченко присів тут же до столу і відразу, згоряча, написав відомий вірш, спрямований проти моєї матері (Кибальчич Н. М. — Воспоминания о Т. Г. Шевченко, Київська старина, 1890, нр. 2, стр. 178)».

Відбувся цей інцидент п'ятого серпня 1860 року і став пам'ятним епіграфом вірша, присвяченого останньому спалаху кохання.

*

Даний ліричний текст українського поета починає найщирішим прямим зверненням до коханої жінки, в якій він уособлює і любов, і вірного супутника життя: **«Моя ти любо! Мій ти друже!»** Вживання присвійних займен-

ників «моя», «мій» сугерує інтимне зізнання в своїй любові, але в його глибині здригається потенційна небезпека чергового розчарування. Повторення цього звернення стає лейтмотивом його болючого страху перед самотою, а знаки оклику – драматичним відлунням можливого удару.

Релігійні засади-обряди одруження, наріжним каменем котрих була поставлена любов, в умовах викривленого суспільного кріпосницького ладу часто викривлялись і в міжлюдських відносинах, нехтуючи не раз найщирішими почуттями кохання. Шевченко миттєво спрямував причину, що стоїть на заваді довго мріяного подружжя, у бік релігійного складника, що проповідує постійно Божу любов до людини та людини до Бога, але не наголошує достатньо на любов людини до людини: **«Не ймуть нам віри без хреста,/ Не ймуть нам віри без попа»**. У цьому віці – поетові йшов сорок шостий рік життя-буття – він пройшов духом незламно-упертої надії випробувальний шлях любові: від невинного дотику в іграх юності до тайних палких зізнань або добродійних захоплень, чи до глибоких ліричних присвят жіночому єству.

Дослідники цієї теми сходяться у висновку, що послідовні невдачі Шевченка в одруженні пояснюються саме його спостереженням – яке в часі породило у душі болісну невпевненість в цьому його бажанні, – що прості дівчата неможливого роду, скажімо, не довіряли йому, бо він, бач, пан та посміється над ними, а із знатного роду вважали його не вповні достойним їхнього герба.

Такому напруженому душевному стану в момент чергової можливої втрати і останньої надії бракувало тільки

іскорки. І вона скреснула, якщо беремо до уваги вищеподаний спогад, і Шевченко, відкривши причину, просто вибухає: **«Раби, невольники недужі!/ Заснули, мов свиня в калюжі,/ В своїй неволі!»**

Український поет, поборник волі, глибинно осмислив суть Біблійного вчення і немилосердно засуджував вживання віри в Бога як засобу підкорення людини, позбавлення її внутрішньої, а то й суспільної свободи. Сарказм застосованого порівняння випливає з того, що релігійні поневолювачі, у свою чергу поневолені вищими чинами, а найвищий чин поневолений самодержавцем, співпрацювали у підкоренні народу.

І тим же самим щирим зверненням Шевченко радить коханій мудро й уважно ставитись і до людей, і до святого отця візантійського віросповідання: **«Мій ти друже,/ Моя ти любо! Не хрестись,/ І не кленись, і не молись/ Нікому в світі! Збрешуть люде, / І візантійський Саваоф одурить!»** (Св. От. = Саваот/Саваоф). Такі слова в тодішньому часі, можливо і в нинішньому, викликали б страшну анафему з боку православної церкви проти такої непростимої єресі. У пізніших компартійців ці слова були аргументами гучних вихвалень стосовно атеїзму *гідного сина радянського народу*.

Так і було б, якщо б ліричний дискурс Шевченка не продовжувався наступною сентенцією: **«Не одурить Бог,/ Карать і миловать не буде:/ Ми не раби його – ми люде!»** Глибшої правдивої віри в Бога та правдивого релігійного ставлення до Його Верховної Мудрості важко знайти не тільки в літературних шедеврах...

Для існування людського роду Творець сотворив невичерпні ресурси рослинного, тваринного та мінераль-

ного складників Всесвіту, облагородив людину мудрістю вживання цього життєдайного потенціалу, основою на Правді, Порядку і Праці. Рабом є тільки людина, котра просувається неправдивим шляхом життя та не отримує добро шляхом праці. Дорогою Правди, Порядку і Праці йшли і наші пращури, і тому називали себе дажджобими внуками!...

Остання частина вірша-присвяти починається тим же любовним зверненням і надією, що справжня любов поборє: **«Моя ти любо! усміхнись,/ І вольную святую душу,/ І руку вольную, мій друже,/ Подай мені. То перейти/ І він допоможе нам калюжу,/ Поможє й лихо донести/ І поховать лихе дебеле/ В хатині тихій і веселій».**

Слова «Моя ти любо! усміхнись, і вольную святую душу, і руку вольную, мій друже, подай мені!» повинні стати для української молоді обрядовими словами заручення/вінчання!

Відчуття волі в душі і в дусі Шевченка вигартовувалось найпекучішими життєвими випробуваннями. Облагороджений Всевишнім святим духом волі він поборював їх крок за кроком, одним оком плачучи, другим сміючись, бо коли Доля привтомлювалась, тоді Муза надавала йому незміряної творчої, в тому числі і життєвої наснаги.

Подвійним епітетом іменника «душа» поет наголошує на Божественність витоку волі, яка ввійшла у внутрішнє ество першолюдини разом із вдиханням у неї життя Богом, а потім надала людині, шляхом Правди, Порядку та Праці, і суспільну волю – «І руку вольную». Покладаючись на своє правильне ставлення до Бога та до ре-

лігії, Шевченко надіявся на повну довіру його словам зі сторони любії дівчини, і на рішучий її крок до сімейного раю – «В хатині тихій і веселій».

Лірично-розмислюючий меседж цього вірша незаперечний: тільки ціною взаємної любові, в отій Божій цілісності, людина відкриває вартість Правди, Порядку і Праці та отримує силу поборювати життєві калюжі та лиха і поховати дебелі, уярмлюючі псевдопринципи.

Шевченко полюбив найсильніше свій народ, і в тій незрівнянній палкій любові, мабуть, не вмістилась навіть одна жіноча любов! Ціною такої Божественної цілісності він поставив слово Правди у святому Порядку, тобто на сторожі свого народу, і працював над ним до самого кінця його земної подорожі. Вічно живе воно, Слово Правди, працює неперестанно над долею-волею українського народу, і не тільки...

*

В українській мові слово «люба», іменник чи прикметник, означає найщиріше душевне цінування людини людиною, основане на енерготворчій таємній силі, що забезпечує гармонійне існування людського роду. Саме собою воно породило у ВТС сучасної української мови 56 дериватів та словосполучень, не враховуючи вислови, прислів'я чи афоризми, до складу яких входить.

Зовсім не випадково воно стосується жіночого ества і стало в плині часу власним іменником – жіночим ім'ям (рідше і чоловічим – Любарт, Любомир), одним із найпоширеніших у слов'янських іменословах. Слово «любов» містить безліч конотаційних значень, що входять, безсумнівно, у список жіночих чеснот: шана, повага, щи-

рість, правдивість, ніжність, терпеливість, але й рішучість, самовідданість, жертівність і т. п. Як відтворююча сила/енергія людського світу вона, жінка, забезпечить існування цього роду настільки, наскільки цей світ буде зберігати і захищати такі її цінності...

НЕ НАРІКАЮ Я НА БОГА – КРЕДО ВІРУЮЧОГО МИТЦЯ...

*Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг – убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись – то будуть. І дурю!
Себе-таки, себе самого,
А більше, бачиться, нікого?*

*Орися ж ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною!
Орися ж ти, розвернися,
Полям розстелися!
Та посійся добрим житом,
Долею полийся!
Розвернися ж на всі боки,
Ниво-десятино!*

**Та посійся не словами,
А розумом, ниво!
Вийдуть люди жито жати...
Веселії жнива!...
Розвернися ж, розстелися ж,
Убогая ниво!!!**

**Чи не дурю себе я знову
Своїм химерним добрим словом?
Дурю! Бо лучше одурить
Себе-таки, себе самого,
Ніж з ворогом по правді жить
І vsує нарікать на Бога!
(05.10.1860 – Санкт-Петербург)**

Літературна творчість геніального творця, взагалі, впливає з двох джерел: Божественного поклику-призначення віднайти Слово Правди та з мучительної, часто жертовної, візіонерської напруги вміло посадити його в самій серцевині внутрішнього єства людини. Пізнання та усвідомлення Слова Правди залежить і від волі обрання чи необрання його кожним індивідом зокрема, а це створює в його єстві світлу або затемнену складову.

Найруйнівнішим для екзистенційної долі людства виявилось фарисейське тлумачення того сотвореного і постійного ре-лігію людини до складників Всесвіту. Пізнавши добро і зло, першолюдина спробувала використати зло/непослух для отримання свого добра і, здається, що й досі випробовує оцей фундаментально згубливий засіб, всупереч тисячолітнім доказам їхньої

несумісності. Вона стала бівалентним інформаційним носієм – сприймачем і передавачем добра і зла.

Для відновлення гармонійного функціонування людського світу, завжди порушеного людиною, Всевишній втілює час від часу Правду у певні постаті – ми називаємо їх вчителями, мудрецями, філософами чи пророками, – котрі висвітлюють поспіль роль Правди в житті-бутті людини. Найсвітлішим втіленням Правди, незаперечно, є Біблійна постать Ісуса Христа – Дорога, і Правда, і Життя...

Тема віри Шевченка в Бога, у всесущу присутність Верховної Мудрості/Правди, розслідувана у певних суспільно-історичних періодах, була, по суті, псевдотемою і виконувала роль відвертання уваги від справжньої тематики його творчості, конкретніше, від його Слова Правди. Остаточне пояснення ролі Слова Правди в гармонійному існуванні людського світу подає геніальний український поет-мислитель у даному лірико-розмислюючій тексті.

Перші два рядки – **«Не нарікаю я на Бога, / Не нарікаю ні на кого»** – у формі двох сентенційно-лаконічних речень, окреслюють один із найголовніших складників Правдивого світобачення українського мудреця, а саме, вагому і важливу роль кожного «Я», починаючи з власного, у затриманні етико-морального здоров'я людського світу, і не тільки. Повторний присудок та вживання особового займенника «я» у синтаксичній функції підмета, хоча наявність цього впливає з дієвідмінювальної форми присудкового дієслова, максимально посилюють даний погляд Шевченка, становлячись найпотужнішим підложжям сприйняття Всесвіту не тільки в даному роз-

мислюючому дискурсі, а для всієї його духовної спадщини.

Випробувальним шляхом власного життя, пізнанням світла розвинутих світових культур, щирою приязню друзів та любов'ю до рідного роду/народу, до людини взагалі, та не без супроводу Долі і Музи, тобто Божого поклику-призначення, Шевченко сягнув світла Слова Правди і поставив його на сторожі свого народу.

Самоіронія – це найтонша форма сарказму-осуду, вживаного проти зла/ суспільної неПравди з найдавніших часів. Вживають самоіронію тільки митці/особистості, творчі та моральні цінності котрих заслужили безсумнівність в загальному менталітеті. Шевченко заслужив такий ореол і вживає цей художній засіб неодноразово, як для безпощадного викривання огидних вад самодержавства, деспотизму можновладців, і не тільки, свого часу, але й для поблажливо-сурового виправлення свідомості незахищених мас, на підставі світла Правди.

Для українського поета це не проста мета, не просте висвітлення його ролі, чи взагалі ролі митця у суспільстві, а глибоке переконання в обов'язковій присутності Слова Правди у будівництві свідомості людини, якщо вона, людина, сприймає до власного внутрішнього єства світло цього Слова і отримує світло розуму. Це найцінніша духовна спонука Шевченка, у формі самоіронії, до Світла Правди: **«Я сам себе, дурний, дурю,/ Та ще й співаючи. Орю/ Свій переліг – убогу ниву!! Та сію слово»**. Синтагма «Та ще й співаючи» нагадує нам слова Св. Августина: «Хто молиться співаючи, той молиться вдвічі» – і відкриває молитовне значення ряду наступних метафоричних конструкцій.

Використання землі, її родючості у забезпеченні харчових ресурсів життя було з найдавніших-давен святим ділом і стало началом цивілізаційного поступу людства. Тим паче, Україна стала колискою такого святоділля, починаючи з часів Трипільської доби, VI-III ст. до нар. Хр. Розуміючи, що землю не можна обдурити – якщо не даси їй потрібне, вона не дасть тобі потрібного – як гласить народна мудрість, прапращури українського народу створили свій власний ре-лігію, як до земельного, так і до небесного просторів, способом так званого арійського шляху самовдосконалення: правдиво думати, говорити і діяти! Як рідна земля, так і дух народу стали величезною родючою нивою. Але певний курс історії, а саме, вживання зла для отримання добра як з боку недрузів, так і своїх верхівок, зацілинив зубожінням на Світло Правди саме духовну ниву українського народу.

Впевнений, що рідний, свій переліг, можна знову перетворити в родючу ниву світлої свідомості, Шевченко, вживаючи Слово Правди, оре і засіває ним, бо «Добрі жнива/ Колись-то будуть». Самоіронією поет сугерує свою переконливість у світлій творчій силі такого Слова: **«І дурю!/ Себе-таки, себе самого,/ А більше, бачиться, нікого?»** Іронічне запитання завжди викликає або сумнів, або зворотню відповідь.

У дусі чистого народного вірування, вірний і віруючий син свого народу починає це святе діло молитвою-замовлянням: **«Орися ж ти, моя ниво,/ Долон та горою!/ Та засійся, чорна ниво,/ Волею ясною!/ Орися ж ти, розвернися,/ Полем розстелися!/ Та посійся добрим житом,/ Долею полийся! / Розвернися ж на всі боки,/ Ниво-десятино!/ Та посійся не словами,/ А розумом,**

ниво!/ Вийдуть люде жито жати.../ Веселії жнива!.../ Розвернися ж, розстелися ж,/ Убогая ниво!!!»

Вживаючи найдавнішу форму стосунку людини до навколишнього світу, отой початковий ре-лігію, а саме, одухотворення складників природи, поет, подібно до великого жреця, входить в прямий діалог із духом ниви з проханням-дорученням вживати свою таємну силу в здобутті землеробами веселих жнив. Цим ритуалом виконує і признание-вшанування цього духу, і гармонійне поєднання людини з природою.

У переносному значенні надію українського поета-мислителя зумовлюють два чинники: кількість і час. Якщо народ у своїй більшості, долом та горою, сприйме-усвідомить за короткий час аксіоматичне відношення понять Слово Правди – Воля – Краща Доля, то скоро **«Вийдуть люди жито жати...»**, якщо ні, то крапки вже сугерують якість наслідків! Ключовим моментом цього замовляння є рядки: **«Та посійся не словами,/ А розумом, ниво!»**

Верховна Мудрість засіває Слова Правди надиханням мудреців, але правильне сприйняття їх та метаморфозування у родючий розум кожної людини – це ще мало розшифрований скарбничний замок, навіть ще тернистий шлях до бажаного гармонійного функціонування людського світу.

Молитва-замовляння закінчується недалеко розпачливим метафоричним звертанням-проханням до свого роду/народу – **«Розвернися ж, розстелися ж,/ Убогая ниво!!!»** – закінченим трьома знаками оклику. Поет глибоко переживає не від того, що народ не спроможний прийняти/усвідомити Слово Правди, а тому, що душа і

дух цього народу так зацілиніли/закостеніли під тиском деспотичного царського ладу, що для розцілення/розвернення потрібна, насправді, таємна сила Верховної Мудрості, котру, колись-то русичі так чітко розпізнали, так сильно дотримувались її засад, так щиро вшановували своєрідні уособлення її виявів.

Перші рядки останньої частини тексту повторюють самоіронію у формі питального речення, вживану в першій частині. На відміну, тут існує і відповідь: **«Чи не дурю себе я знову/ Своім химерним добрим словом?! Дурю!»** Мабуть, атрибутом/епітетом *химерним* поет вселяє ідею правильного сприйняття доброго, тобто правдивого слова у здобутті долі-волі. Використовуючи відому сентенцію, можна її перефразувати так: Якщо у Слово Правди повірять десять людей, то воно залишиться химерою/ілюзією/утопією, якщо повірить тисяча — то стане ідеалом, якщо більшість чи всі — то стане реальністю.

Поширене пояснення поданої автором відповіді в кінці його ліричного-розмислюючого тексту є одночасно і саркастично-болючим осудом історичного минулого його народу, і різке застереження для майбутнього: **«Бо лучше одурить/ Себе-таки, себе самого,/ Ніж з ворогом по правді жити/ І все нарікає на Бога!»** Раціоналістично-дедуктивний ланцюжок Рене Декарта «Сумніваюсь — значить мислю, мислю — значить існую» допомагає вкусити, як зауважив би Сковорода, повторну автоіронію, але й іронію Шевченка, спрямовану з неприхованим сарказмом проти упередженого духовного і душевного зацілинення українського народу безчесним, зрадницьким і криводушним тодішнім самодержавним

устроєм. Відчував це український митець і на духовному рівні, і на суспільному, і на власній шкірі – якщо по-народному. Це рядки сентенційної валентності, і ними він ставить слово Правди в самому центрі людського життя-буття. Жити-існувати по Правді можливо тільки в рівноправних відносинах як міжлюдських, так і міжнародних, решта «... все брехня – / Попи й царі» («Неофіти»).

Даремне нарікання людини на Бога є результатом різниці між бажанням жити щасливо у сотворенім Ним світі-Порядку та браком волі наслідувати духом і душею Божий Порядок, оснований на Правді у відношенні до ближнього.

*

У відсутності Слова Правди людина часто витворює свою правду, свою волю і пробує наводити свій порядок. Такі особи чи суспільні прошарки стали легкою здобиччю для нинішніх псевдолідерів або демократичних деспотів. Вивчені заделегідь такі світомрачення стають циклічно пульсаційним відлунням нібито народних прагнень у гучних дискурсах різновидних політбожків.

Неочищена від неПравди цивілізація зісковзує неперворотно по схилу декадентства. Мабуть, коли **«Умруть/ Ще не зачатіє царята...»**, на оновленій землі, коли **«врага не буде, супостата»**, напевно, **«буде син, і буде мати,/ І будуть люди на землі»** (Т. Г.Шевченко: «І Архімед, і Галілей»).

САУЛ – ОБЛИЧЧЯ, ЯКЕ ЖАХАЄ...

«Немає рабства ганебнішого, ніж рабство добровільне» (Сенека)

Певний час багато люду, подекуди і по сьогодні, живилось надією, що царьки, тобто самодержавці, повертають, нарешті, на здоровий глузд, показують милість немічним та правду скривдженим і починають насправді піклуватися долею-життям підлеглих. Щоб не богохулити, вживатиму форму «царьки», а не «царі», тому що в моїй підсвідомості панують рядки прадавньої колядки «Слава Тобі Царю, небесний владарю, даруй літа щасливії цьому господарю !..» («Нова радість стала»)

Мислення чистого серцем цього люду покладалось, мабуть, на те, що царьки – наші, земні – отримуючи від народу все – силу, багатство, славу – почнуть, із «високої милості» повертати дещо і народу, але це довелось в плині часів бути просто химерою або болючим наслідком короткої пам'яті. Означає це, мабуть, що не легко «розкусити», як зауважує Сковорода, сенс/повчання давньої, італійської здається, пословиці: «Добра доля у пашах вовка!» (Buona fortuna in bocca al lupo.)

Ознайомлений в історії найвизначніших народів/цивілізацій, сприйнявши глибоко символіку Святого Письма, а головню пізнавши на власному житті і на долі свого народу «милість царьків», Шевченко переконався з раннях років, що «царьківська милість» це тільки фальшивство, це тільки огидна брехня, це нескінченне свавілля, одягнуте все «в багрянлиці довгополій», тобто в пурпуровій царьківській мантиї...

*

Вірш-сатира «**Саул**» написаний за кілька місяців до земної кончини поета. В пролозі до свого тексту Шевченко відкриває в напівтіні, ідилічну карту відомого древнього світу, в складі якого є і український простір, котрому спільним знаменником є атрибут «воля»: **«В непробудимому Китаї,/ В Єгипті темному, у нас,/ І понад Індом і Євфратом/ Свої ягнята і телята/ На полі вольнім вольно пас/ Чабан було в своєму раї»**. Вважаю, що епітети «непробудимому» і «темному», це тільки метафоричний натяк на духовно-моральний стан сучасників поета. Треба особливо звернути увагу на значення присвійного займенника у виразі «... в своєму раї». Найтяжчою помилкою людини, в тому числі і народу, це обманливе створення власного раю/щастя без жодної клопітні про загальний родовий рай та про його захист: **«І гадки-гадоньки не має,/ Пасе, і доїть, і стриже/ Свою худобу і співає...»** Шевченко не наголошує на щасливе, безтурботне життя, а визначає істину, що **воля це не природний гостинець**, а сила та вміння розпоряджатись своїм життям та майном, відрізняти добро від зла, чинити і захищати добро. Хто не вміє

створити собі цю силу, той підупадає під силу чужого. Всевишній облагородив людину крихіткою своєї мудрості для цього, як бачимо і нині існують народи/країни, навіть і малих розмірів, що уміють берегти свою волю. Поет гостро засуджує невміння зберігати цей суспільний скарб, в прямій формі: **«А ще гірше – спати, спати,/ І спати на волі»**. Це зараз нагадує і мудрий вираз Франціска Хосе де Ґоя: «Сон розуму породжує чудовиська!».

Народ завжди називав чудовиська зміями та уявляв їх багатоголовими і лихими. На відміну від казкових часів, сьогодні змії приходять в особах «царьків», а їхні голови, це їхня свавільна система підкорення народу: **«Аж ось лихий царя несе/ З законами, з мечем, з катами,/ З князями, темними рабами.»** І на лихо, ця сила завжди приходить таємно та нападає зненацька і забирає все: **«Вночі підкрались, зайняли/ Отари з поля; а пасущих,/ І шатра їх, убогі кущі,/ І все добро, дітей малих,/ Сестру, жону і все взяли,/ І все розтлили, осквернили,/ І, осквернених, худосилих,/ Убогих серцем, завдали/ В роботу-каторгу»**. Ключове слово цих рядків – це епітет «убогих серцем», що в підтексті пояснює причину опинення щасливих пастухів на каторжних роботах. І щоб зло стало повним, поет-мислитель додає: **«Минали/ За днями дні. Раби мовчали,/ Царі лупилися, росли/ І Вавілони муровали»**.

Значить, що хто «гадки-гадоньки не має», спить на волі та ще й мовчить, то прямо сприяє «вилупленню» царьків та їхньому зростаючому укріпленню!...

Вавілонську вежу мурували, щоб дійти до самого

Бога! Алегорія/метафора в кінці цитати відноситься до одного із найголовніших періодів історії людства: Перехід від теократичної форми керування народностей до теократично-монархічної форми. Це не було б погано, якби монархи керувалися мудрістю Всевишнього, але вони почали призивати Бога тільки, щоб оправдувати свої вчинки, яких постійно називали «Із Божої ласки!» З неприхованим сарказмом Шевченко засуджує теократичні чини, які так легко відмовились від своїх давніх обов'язків і віддали всю свою провідницьку силу в руки монархів: **«А маги, бонзи і жерці/ (Неначе наші панотці)/ В храмах, в пагодах годувались,/ Мов кабани царям на сало/ Та на ковбаси».**

В наступних трьох рядках Шевченко сфокусовує світло на одну із найжахливіших голів царьківської змії: **«...І царі/ Самі собі побудували/ Храми, кумирні, олтарі.»** Це означає спотворення справжньої віри/релігії та примушення до нестерпної царько-манії, гаслом якої стає найлицемірніший вислів-гасло: Хто проти царька, той проти Бога! (Нам відоме і відлуння: Хто проти партії, той проти народу...)

Осуд добровільного рабства стає вже лейтмотивом того легкого привичу людей до зла: **«Раби німії поклонялись».**

Задля неспірної переконливості Шевченко в своєму вірші-сатирі, наводить конкретний приклад, взятий/нахнений із Святого Письма.

Причина всякого зла це насамперед заздрість: **«Жидам сердешним заздро стало,/ Що й невеличкого царя/ І з кізяка, хоч олтаря/ У їх немає».** Але заздрощі затемнюють розум і, взагалі, людині/народу

попадається. Як тоді годилось, вони/жиди **«Попросили/
Таки старого Самуїла,/ Щоб він де хоче, там і взяв,/**
А дав би їм, старий, царя».

Самуїл, за Святим Письмом, вважався наслідником пророка Іллі і, яко священник-провідник, за єврейськими традиціями не міг стати і воєнним лідером, щоб захистити свій народ від загрози войовничих сусідів, головно филистимлян. Народ чинив тиск і примушував до вирішення.

Самуїл звернувся до Бога, а Всевишній пояснив які то будуть права царя і велів священнику повідомити це народу: **«...й самі ви станете його (царя) рабами! І коли будете нарікати на вашого царя, що ви ж собі вибрали, Господь тоді вас слухати не буде» (І Самуїл, 8-5).** Але народ як тоді, так і по сьогодні, взагалі бажає скорого блага, а вважає що тверда войовнича рука провідника захищатиме його (народ)...: **«Ні, хай буде цар над нами! І щоб ми були також як усі народи, і цар наш судив нас, щоб виступав перед нами й провадив наші війни».** (І Самуїл, 8-19,20)

Самуїлу не хотілось втратити предковічні пільги і подумав «помаазати» в царька малозначну людину, якою міг би керувати з тіні: **«Отож премудрий прозорливець,/ Поміркувавши, взяв елей/ Та взяв от козлиць і свиней/ Того Саула здоровила/ І їм помазав во царя».** І сталося як, взагалі, стається: Коли людині легко припливає чогось забагато, то вона втрачає міру/ціну того! Побачившись царьком, **«Саул, не будучи дурак,/ Набрав гарем собі чималий/ Та й заходивсь царювать».**

Шевченко завжди поважав просту, мало освічену людину і старався протягом цілого життя своїм творчим розумом освітити її. Незаперечним свідком залишився його Буквар!...

Але, коли дурацька істерія охоплює народ, то сатира поета стає гадючим жалом: **«Дивилися та дивувались/
На новобранця чабани/ Та промовляли, що й вони/
Таки не дурні. – Ач якого/ Собі ми виблагали в Бога/
Самодержавця»**. Справжній віруючий зараз зауважив би, що Бог слухає кожне благання, але дає те, що потрібне людині!...

Коли Саул не зупиняється, бо хто із царьків зупинився (?), і **«Бере і город, і аул,/ Бере дівча, бере
ягницю,/ Будує кедрові світлиці,/ Престол із золота
кує,/ Благоволенє оддає/ Своїм всеподданійшим
голим»**, то Всевишня Мудрість зупиняє його, як завжди, так і нині, сумно-смішно: **«Ходив по храміні, ходив,/ Аж поки, лобом неширокий,/ В своїм гаремі оди-
нокий,/ Саул сердега одурів»**. Епітет-метафора «ло-
бом неширокий» викликає здоровий, хоч жалібний, сміх.

Одинокими завжди залишаються малоумні, тільки мудрі збільшують число друзів, часто в плині часу!...

Таку «серйозну» справу може розв'язати тільки рада!... Іронія Шевченка починає литись водопадом. Коли самодержавець не в змозі володіти, громада вирішує головні державні справи!... **«Незабаром зібралась
рада./ – Панове, чесная громадо!/ Що нам робить?
Наш мудрий цар,/ Самодержавець-господар,/ Сердешний одурів»**. Яка щира повага народу!... Але коли потрібно застосувати рішучий вибір – **«Чи нам
тепер його лічить?/ Чи заходиться та зробить/ Царя**

здоровшого?», тобто «помазати» іншого, то **«По мові,/ По мудрій раді розійшлись/ Смутнії пастирі»**. Блискуча пародія вдаваної демократії. Хоча очевидно, що царьку немає ліку, раби – а головню із царькової родини – шукають вигідного виходу і, як завжди, використовують царькові примхи: **«То возьме скіпетр і заграє,/ Мов на сопілці. Чабани,/ Веніамінові внучата,/ Тельця отрокам принесли,/ Щоб їм дозволено співати/ У сінях царських. Заревла/ Сивоборода, волохата/ Рідня Саулова пузата»**. Зневажлива конотація дієслова «заревли» та потрійний епітет «сивоборода, волохата, пузата» іменника «сім'я» створюють разом структуру синекдохи, яка виявляє – в котрий раз! –, що фальшивство, демагогія, обмана народу, маніпуляція зародились разом із царьками та їхніми плазуючими лизунами і, на превжаль, удосконалюється до абсолютності!...

І, як завжди, Верховна Мудрість «гармонізує» все! Стараючись угодити царьку, саме його родина **«... ще й гусяра привела,/ Якогось чабана Давида»**, який так вміло **«заграв»** царьку, що скоро засів сам на царський престол. Це відомо із Святого Письма, але Шевченко підкреслює наївність царька у формі народної іронії «якби знати...»: **«Якби він знав,/ Яке то лихо з його вийде,/ З того лукавого Давида,/ То, мов гадюку б, розтопав/ І ядовитую б розтер/ Гадючу слину»**. Іронія приховує і серйозну, драматичну, постійно сучасну проблему вагомості критеріїв обрання державних провідників в справжній демократії. Обурення поета проти псевдодемократії, вживаної царьками, набирає в кінці його поезії-сатири трагічної інтенсивності, бо він бачить,

що вже й виходу немає, так глибоко зацілинилось лицемірство: **«А тепер/ Плугами, ралом не розорем/ Прокляту ниву: проросла/ Колючим терном»**. Подвійний вигук «Горе! Горе!» зірваний із найглибшої глибини його блаженної, праведної душі, лунає ще над «розтливими, оскверненими, убогими» народами, котрі ще не зрозуміли, що царьків годі «лічить», а обирати тільких здорових глуздом.

Чомусь цей вигук нагадує мені слова галського вождя Бреннуса: «Горе переможеним!» (Vae victis!) Коли римляни відкуплялись золотом, їхній герой, Маркус Фуріус Каміллус, реплікував: «Батьківщина захищається залізом, не золотом!»

Якщо народи не усвідомлюють все це, стається непоправне: **«Дрібніють люди на землі,/Ростуть і висяться царі»**. Невже Шевченко вбачав вже феномен інволюції людської цивілізації, як деякі вчені сьогодні твердять?... Мабуть, тому наш праведник-пророк велетенським зусиллям і жертвуючи собою намагався подарувати своєму народу, і не тільки, світло мудрого слова: **«Возвеличу малих отих рабів німих!/ І на сторожі коло їх поставлю Слово»**.

Останній рядок «Ростуть і висяться царі» блискучо завершує сатиру Шевченка. Царьки ростуть, бо їм створюють умови «дрібні люди», але дієслово «висяться» у формі зворотного стану змістово зовсім не належить до категорії неперехідних дієслів. Якщо брати до уваги український вислів «висіти на хвості», що означає «переслідувати когось, триматись на близькій відстані» (ВТС, Київ, 2009), то очевидно, що поет звертає увагу на ту голову змії, яка тоді звалась

охранкою і завдала йому стільки прикростей, а сьогодні ...

*

Перечитуючи вірш-сатиру Шевченка «Саул», чомусь всі мислі зосереджуються не на часи першого ізраїльського царя, не на часи життя поета, а навпаки, на наші сучасні часи і мимовільно виникають запитання:

Як вирішив сьогоднішній, так званий демократичний цивілізований світ, «проблему» царів/королів? Історія підказує, що декотрі народи відмовились на таку форму державного врядування, а декотрі затримали, але значно обмежили їм силу та міру рішення в державних справах. Цебто, історія навчає, що сила керувати державою в руках однієї особи не допускається, бо це «жахає» або суперечить основній засаді справжньої демократії – *демос+кратос* –, тобто «сила в руках народу!» Щось знайоме, але ніхто ніколи не пояснював яка то сила: Сила керування, володіння, «царювання», чи сила працювати, терпіти, підкорятись!...

Відповідь/пояснення, як завжди, у Шевченка: «Чи не покинуть нам, небого,» «нікчемнії» питання «риштовать...»

І ТУТ, І ВСЮДИ – СКРІЗЬ ПОГАНО – ПСЕВДОПОЛІТУРОК

*І тут, і всюди – скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивать собі, небога.
А воля душу стерегла.
– Прокинься, – каже. Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!
Ледача воля одурила
Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносили,
Уже ворущаться царі...
І буде правда на землі.*

(30 жовтня 1860, Санкт-Петербург)

Речення-спостереження, що слугує заголовком даному ліричному розмислюючому тексту, спонукує до ряду запитань, відповіді на котрі дозволять осмислити як внутрішні причини глибоко напруженого душевного стану ліричного «Я» українського поета, так і зовнішні

обставини, які зумовили такий категоричний песимізм, але в якому, напрочуд саме цій категоричності, жевріє іскорка певного оптимізму.

Потрібно взяти до уваги, що в житті Шевченка це період недавньої чергової невдачі у сімейному плані – втрата будь-якої перспективи одружитись на Ликері Полусмаковій. Шляхетна душа поета переносить переважну винуватість молодой дівчини на вади суспільно-релігійних обрядо-засад. Прикріплений невтомно прискіпливим цербером царської охоранки до Петербурга, Шевченко боляче тужив, відчуваючи глибоку ностальгію за навіки втраченим раєм рідного краю, а це одруження з дівчиною-українкою було останнім шансом вгамувати тугу.

Насправді, він був людиною вибухової пристрасті, але ніколи не попадавав-затримувався в її сітях. Подібно мудрецам, Шевченко поборював себе своїм високо-світлим духом і ставив слово Правди на сторожі і власного життя-буття, а не тільки рідного роду-народу.

Як в Святому Письмі, так і в житті, після Буття слідує Вихід. Щоб правильно спрямувати вихід з будь-котрого поганого стану життя-буття, потрібно правильно ідентифікувати відповідні діяння та відповідний їхній час: **«Душа убога встала рано,/ Напряла мало та й лягла/ Одпочивать собі, небога».**

Вживаючи переважно уособлення, український поет влучно спрямовує свою сатиру-сарказм в напрямок людини/народу, душа котрої / котрого наповнена викривленими етико-моральними навиками, як наслідок свідомої чи несвідомої адаптації до такого ж самого викривленого суспільного устрою.

Г. С. Сковорода твердить, що немає більшого щастя в житті людини як сродна праця. Природжений талант чи здібність, людина отримує разом із Божим вдиханням життя, це складова людського світу, сотворена для гармонійного його функціонування. Дисфункція в цій гармонії або так зване зло, походить – демонструє український філософ – від обрання людиною іншої праці, до якої в неї немає ні таланту, ні здібності.

Отже, людина убога на працелюбність, гідність, світло розуму, котра не бореться за Правду і Порядок – «пряде мало, більше одпочиває», – ніколи не сягає добра і щастя, а, навпаки, творить у собі родючий простір для омани, облуди, маніпуляції нею, гірко-мудро званими нині народом демо(н)кратичними структурами.

Окремої уваги надає Шевченко в наступному рядку двом абстрактним поняттям: **«А воля душу стерегла»**. Якщо душа – це вдихнута Богом енергія життя, то вона може бути тільки вільною. Народ в своїй мудрості увічнив цю істину таким прислів'ям: «Тіло людини можна скувати, душу – ніколи!» Але мудреці додали вагомий нюанс: «Людина є вільною тільки духом!» В українській культурній спадщині праобразами такої людини є, перше, Сковорода і Шевченко...

Дихотомія душа-дух породжує безліч дискусій, але погоджуємося з поглядом, згідно з яким дух – це вид тієї ж самої життєвої енергії, який пов'язує людину з Верховною Мудрістю (названою науково інформаційним полем) за допомогою пізнання бівалентності складників Всесвіту, спрощено – добра і зла.

Алегорично, Святе Письмо пояснює це дозволом Творця пізнати людині цю бінарність світу, зрозуміти,

усвідомити та взяти на себе відповідальність обраної дороги життя-буття. У дохристиянських віруваннях змія вважалася символом мудрості, охоронцем вагітності – значить, нової душі! Змія уособлює, напевно, найсуворішого охоронця пізнання добра і зла, вона не стереже душу від згубного обрання, дозволяє оба варіанти і, таким чином, відкриває дорогу до пізнання Правди. Але першолюдина, і взагалі люд потім, задля легкої вигоди, обрала/обирає зло і терпить, терпить, терпить...

Мудрий охоронець знову діє. Показує убогій людині і дозволяє покуштувати повторно яблуко: **« – Прокинься, – каже. – Плач, убога! Не зійде сонце. Тьма і тьма! І правди на землі нема!»** В народі, взагалі, є спостереження, що брехня продається найкраще навпіл з правдою.

У вище поданих трьох рядках Шевченко зауважує, що така махінація, часто вживана, незалежно від історичного часу, самодержавним устроєм для пригноблення народу. У них незаперечною правдою, хоч гіркою, є значення половини другого рядка в сполученні з третім: тьма (відсутність світла розуму) в естві людини – це простір, де панує неправда. Але український поет-мислитель надає навіть і словам брехні правдивого конотаційного значення. Вживана форма наказового способу дії дієслова «прокинься» – це його щиро-настійливе звертання до народу із спонукую перейти свіdomo від тьми-сну до світла розуму, бо природно, тобто само від себе, це не станеться, а самодержавець цього й не бажає, бо знає, що тільки духовно темний народ можна страшити навіть і нісенітницями – **«Не зійде сонце!...»**

Шевченко і власними силами, і при допомозі Долі й Музи пройшов цю важку дорогу від тьми до світла, пізнаючи і кривду, але і відкриваючи Правду!

Висновок випробування убогої душі короткий і боляче сатиричний: **«Ледача воля одурила/ Маленьку душу»**. Напевно, ніхто не допускає можливості існування діючої/сильної/великої волі в маленькій душі або навпаки!..

Банальне, на перший погляд, констатування у формі уособлення космічного явища руху землі навколо сонця – **«Сонце йде/ І за собою день веде»** – сугерує щиро-поетично непохитне переконання поета, що світло розуму дійде обов'язково до кожної людини, бо воно є складником її єства, а людське єство є складником Всесвіту. Тьма може сильно пригнобити людину, але вдихнутий Божий дух волі у певному часовому вимірі неодмінно підійме голову до світла пізнання, і тоді, напевно, настане **«І буде правда на землі»**, як заявляє вкінці категорично і вповні оптимістично Шевченко.

На жаль, такий хепі-енд не настає природно, як сходить сонце. Завжди хтось діє і не завжди на користь всім: **«І вже тії хребетносили,/ Уже ворущаться царі...»** Повторне вживання прислівника «вже» / «уже» в обставинному відношенні до дієслова «ворущаться» наголошує на час діяння. Діяти вчасно – означає діяти результативно! Народний гумор увічнив цю глибинну правду таким варіантом відомого прислів'я: «Якщо не вдієш сьогодні, то вчора було запізно!..» Складний субстантивований прикметник «хребетносили» спрямовує увагу не на людську чесноту, гідність, стійкість царів у вчиненні добра, а навпаки, на потужність їхніх засобів затьмити і пригнобити народ, – це засоби, якими вони

діють вчасно і безпощадно для захисту своїх безмежних привілеїв. Непрямим способом український поет-мислитель щиро-прикро застерігає про драматичні наслідки цього загального життєвого принципу: **«Не дієш ти, то діє він – але завжди хтось діє!..»**

Зовсім протилежне ставлення Шевченка відносно суспільно-історичного стану не тільки свого народу, але й людського світу взагалі, сентенційно висунуте в першому та в останньому рядках – це не суперечність в поглядах, а глибоке та багатозначне розуміння як історії людського світу, так і законів життя-буття, як людини зокрема, так і народу чи народів в цілому.

*

У поганій, на початку безвихідній ситуації, може опинитись будь-коли людина або народ, але їй/йому потрібно знати – як найголовнішу засаду життя-буття, – що завжди існує ВИХІД!.. Його знаходить людина в постійному контакті з Верховною Мудрістю, бо вона призначена нею для цього – за біблійним вченням вдиханням душі-духу в земну її прикрасу. Це людині вдається тільки тоді, коли вона обирає Правду і Порядок – а наводити Порядок означає завжди Діяти!..

Саме в цьому полягає найголовніший розмислюючий меседж українського Праведного в даному ліричному творі, меседж дійсний тоді, сьогодні і завтра, і тут, і всюди – скрізь...

БУВАЛИ ВОЙНИ Й ВІЙСЬКОВІЇ СВАРИ – ГІРКИЙ УРОК АЛЕ УРОК...

*Бували війни й військовії свари:
Галагани, і Киселі, і Кочубеї-Нагаї –
Було добра того чимало.
Минуло все та не пропало.
Остались шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старого дуба...
А од коріння тихо, любо
Зелені парості ростуть.
І виростуть; і без сокири
Аж зареве та загуде,
Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфіру,
Роздавить вашого кумира,
Людській шашелі. Няньки,
Дятьки отечества чужого!
Не стане ідола святого,
І вас не стане, – будяки
Та кропива – а більш нічого
Не виросте над вашим трупом.
І стане купою на купі
Смердячий гній – і все те, все*

***Потроху вітер рознесе,
А ми помолимося Богу
І небагатії, невбогі.***

(26.11.1860, Санкт-Петербург)

Глибоке та всебічне пізнання історії рідного роду/ народу обов'язково сприяє ознайомленню людини з історією сусідніх і навіть далеких народів. Такі знання дозволяють їй відкрити дорогу розуміння загальних засад діяхронного та синхронного просування людського світу, але й відкрити і пізнати власні місце та роль у певному мікро- чи макросуспільному компоненті. Пізнання самого себе не здійснюється без чіткого, правильного пізнання історії свого роду, говорять мудреці, тому що без нього людина позбавлена можливості зайняти правильно відповідне місце у Порядку (Космосі) родинної/міжлюдської гармонії і бути рушійною силою збереження цього постійного взаємовпливу суспільних складників, і не тільки.

Шевченко пішов таким шляхом, пізнав правдиву історію свого роду/народу, історію сусіднього і далеких народів, пізнав самого себе, відкрив і пішов Богом призначеною йому, часто тернистою, життєво-буттєвою дорогою. Його слова Правди посіяні по всьому духовному шляху України. Щоб збирати їх і складати у мудрі повчання, наведу, скорочено, індійську притчу «Небездоганний горщик»:

В одного чоловіка були два великі горщики, з якими він ходив по воду. Вони висіли на кінцях жердини, яку він носив на плечах. В одному з горщиків була тріщина, тоді як другий горщик був бездоганний... Тріснутий

горщик доносив лише половину води і соромився своєї недосконалості, і був дуже нещасний... Водонос відчув жалість до старого тріснутого горщика і сказав:

— Оскільки ми повертаємося додому, я хочу, щоб ти звернув увагу на гарні квіти по нашій дорозі.

Дійсно, коли вони піднялися на пагорб, тріснутий горщик звернув увагу на чудові квіти по одній стороні шляху. Водонос додав:

— Ти помітив, що квіти ростуть тільки на твоїй стороні шляху... Я посадив насіння квітів на твоїй стороні і, коли ми йшли назад від джерела, ти поливав їх, а я міг брати ці красиві квіти і ставити їх моїй хворій любій матері на стіл, приносити такі необхідні їй частя і радість.

Український поет-мудрець був упевнений, що його думи, його «квіти...діти» збиратимуться українцями в Україні всупереч тому, що історія його рідного роду має немало злобних тріщин/спотворень. Саме крізь них поет-Праведник просочує живу воду Правди своєї історії, написаної потом і кров'ю народу. Якщо Шевченкове слово/живуца вода плекатиме Правду, то виростатимуть нові та нові парості і квітів, і старого дуба, а на вольній Україні, вони знайдуть щире серце і слово ласкаве, і тільки там знайдуть щирі правду, а ще, може, й славу... Тому так постійно щиро звучить Шевченківська молитва-благання: **«Привітай же, моя ненько! / Моя Україно! / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину...»**

Пізнання Правди в історії України є не тільки обов'язковим для українського народу складником загальної

культури, а найголовніше, є складником обов'язкового мудрого неповторення історичних помилок з перспективи суверенного, незалежного та цілісного державного існування. Такі атрибути державності завжди і скрізь захищаються включно збройними силами, бо не важко спостерегти, що, як **«Були війни й військові свари: / Галагани, і Киселі, і Кочубеї-Нагаї»**, так і можуть з'явитися знову у певнім вимірі часу. Зради, які призвели до втрати Криму, і не тільки, багатожертовні битви на сході України нині є сумним доказом цього.

Але одним із найнебезпечніших ворогів державної незалежності та свободи народу, були і є свої зрадники та перекинчики, котрі, на жаль, водяться неперестанно. Будучи абсолютним суддею такого людинотворіння, Шевченко застосовує синецдоху, тобто вживає в множині їхні прізвища – Галагани, і Киселі, і Кочубеї – застерігаючи таким чином від постійної небезпеки повторної появи подібних казусів.

(Кисіль Адам (1580-1653) українського походження, політичний і державний діяч польської Речі Посполитої, активний захисник польського панування на Україні, представник Речі Посполитої у переговорах з Гетьманщиною, прихильник порозуміння з поляками...)

Кочубей Василь (1640-1709) українського походження, державний діяч, генеральний писар, генеральний суддя, наказний гетьман, лідер антигетьманської старшинської опозиції, страчений за донос Петру I на гетьмана Мазепу.

Три брати Галагани походили з української козацької старшини, поміщики; один брав участь у зруйнуванні Запорізької Січі, про двох Шевченко писав у поемі Іржа-

вещь, одного називаючи прилуцьким полковником поганим, а про останнього у повісті *Музиканти*, бачучи власновіч, як поміщик знущається над музикантами-кріпаками).

Потрібно зокрема зауважити на вживання і власного іменника Нагаї. Використовуючи подібність до прізвища татарського старшинського роду Ногаїв, жорстоких поневолювачів українського люду в середньовіччі, Шевченко уособлює жорстокість українських прислуг чужого самодержавця, носіїв нагайки, у прямому чи переносному значеннях!...

Чому накидались недрузі на Україну? Відповідь поета лаконічна, але сугестивна: **«Було добра того чимало»**.

Час протікає невблаганно, а ті, що непоінформовані достатньо, якщо вживати сучасний евфемізм, вважають, що **«Минуло все»**, але мудрі застерігають, що **«хоч минуло та не пропало»**. Не пропало, тому що етико-моральні цінності знаходяться в Правдивих засадах людського життя-буття, а Шевченкова духовна спадщина в цілому є невичерпним джерелом цієї мудрості, яку він черпав з життя-буття та історії свого роду/народу й інших народів. Мудрість основана тільки на Правді, обидві отримуються і затримуються жертовним шляхом, але ведуть до справжньої волі і щасливої долі. Український кріпак, козак чи справжній гетьман знали і слідували цю випробувальну дорогу.

Зрадники чи перекинчики в своїй короткозорості неспроможні бачити даліше власних меркантильно-огидних інтересів чи зрозуміти хоча б крихтину з життєво-буттєвого Порядку людського світу, і тому український поет-мислитель не марнує часу, аргумен-

туючи явність, а вибухає проти них гомеричним сміхом-сарказмом-осудом: **«Остались шашелі: гризуть,/ Жеруть і тлять старого дуба...»** Аллегорія побудована на підставі метонімії та трьох дієслів, на перший погляд синоніми, але кожне зокрема з глибоким значенням. Шашель, в даному контексті, має ознаку слабко-підлості, сили, яка тільки в нерівній боротьбі може подолати лише ослабленого супротивника, символом якого тут є старий дуб. Гризти – означає моти, жерти означає бути ненаситним, а тліти – знищувати. Такі руйнівні сили відомі в історії українців!..

Але те, що відомо українському поету-мислителю і мудрій частині людського світу від Магабхарати до Ісуса Христа і від Нього донині, це незаперечний закон: «Що Богом дане, те не можна знищити! Усі, хто пробував змінити суть цієї Правди, потерпів поразку!..»

Дуб у рослинному світі – це дерево з найсильнішим корінням, з найпотужнішою силою відродження. Ство́бур – це тлінна його частина. Тліючи та розкладаючись на первісні складники, він живить силу відродження власного коріння: **«А од коріння тихо, любо/ Зелені парості ростуть»**. Символіку цієї алегорії, цієї живої Божественної картини невмирущості зайво уточняти!

У переносному значенні старий дуб означає і старий, трухлявий суспільний лад, невідповідний новим віхам історії. Іронія українського поета переходить в їдку сатиру з того, що людській шашелі у їхній обмеженості не усвідомлюють власну причетність до знищення того державного устрою, якого представляють, ненаситним визискуванням народу вони самознищуються, приготівляючи критичну масу суспільного вибуху: **«І виростуть;**

і без сокири/ Аж зареве та загуде,/ Козак безверхий упаде,/ Розтрощить трон, порве порфіру,/ Роздавить вашого кумира,/ Людській шашелі». Звертає зокрема увагу синтагма «козак безверхий», в котрій прикметник допускає принаймні три значення: без даху, тобто без хати, тобто голий бідняк, без верхівки, тобто без провідної старшини (котра зрадила надію у визволення) та без коня, тобто зубожілий козак, без войовничого реманенту. Але в будь-котрому з варіантів у так означеного козака жевріє іскра волі, котру людській шашелі несвідомо, але сильно роздувають. Минуло тільки 57 років, а в історії це мить, і візіонерська перспектива Шевченка втілилась в криваву жовтневу революцію, в котрій трон, порфіру і кумира було по-звірячому вщент розтрощено...

Їдка сатира українського поета переходить у безпощадний сарказм: **«Няньки, / Дядьки отечества чужого!/ Не стане ідола святого,/ І вас не стане, – будяки/ Та кропива – а більш нічого/ Не виросте над вашим трупом./ І стане купою на купі/ Смердячий гній – і все те, все/ Потроху вітер рознесе».** У саркастичному зверненні до своїх зрадників/ перекиньчиків Шевченко вживає метафору, побудовану на підставі засобу, який в історії називають троянським конем. Він вводить у це звернення старослов'янське слово «отечество», в значенні «батьківщина», сугеруючи гірко-сумно кому служили тоді свої запроданці...

Болючий осуд українського Праведного потрібно сприйняти і з певним нюансом: няньки, дядьки отечества чужого були і, на жаль, будуть, але їхні вчинки, як пристрасно бажає він, стануть нарешті притчами очищення національної свідомості. У прямому значенні

смердючий гній збагачує родючість землі, у переносному значенні – це ті см...ючі зради, котрі потрібні тільки для того, щоб слугували родючості високих чеснот у міжлюдських чи міжнародних відносинах.

Останні два рядки вписуються в глибокоосаяжний погляд Шевченка стосовно історичного просування народів. Особи чи різновидні структури, королівства чи імперії, якої матеріальної потужності не набули б, підпорядковуються невблаганному тлінню у часовому вимірі: **«А ми помолимося Богу/ І небагатії, невбогі»**. Поняття Бога вживається українським поетом-мислителем в значенні Верховного Порядку і Правди, який діє постійно через людей для людей. Бути небагатим – означає, напевно, бути чесним, правдивим і працьовитим, а невбогим, – мабуть, розумним, тобто захищати те, що належить твоєму роду/народу/батьківщині, так захищаючи і своє!..

Цю старовинну мудрість Шевченко так настійливо пригадує своєму роду – своєму отечеству(!), тому що історія так часто повторюється...

ЧИ НЕ ПОКИНУТЬ НАМ, НЕБОГО – ЗЛЕТ ЖАРПТИЦІ (І)

*Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько небога,
Вірші нікчемні віршувать
Та заходиться риштувать
Вози в далекую дорогу,
На той світ, друже мій, до Бога
Почимчикуєм спочивать.
Втомилися і підтоптались,
І розуму таки набрались,
Тай буде з нас! Ходімо спать,
Ходімо в хату спочивать...
Весела хата, щоб ти знала!...
Ой не йдімо, не ходімо,
Рано, дуже рано –
Походимо, посидимо –
На сей світ поглянем...
Поглянемо, моя доле...
Бач, який широкий,
Та високий, та веселий,
Ясний та глибокий...*

**Походимо ж, моя зоре...
Зійдемо на гору,
Спочинемо, а тим часом
Твої сестри-зорі
Безвічнії попід небом
Попливуть, засяють.
Підождемо ж, моя сестро,
Дружино святая!
Та нескверними устами
Помолимось Богу,
Тай рушимо тихесенько
В далеку дорогу –
Над Летою бездонною
Та каламутною.
Благослови мене, друже,
Славою святою.**

(14.02.1861, С-Петербург)

Читаючи, перечитуючи і заглиблюючись у світ поезії Шевченка, проходиш випробувальне відчуття, що і йому, як світу, немає кінця. Нарешті – 14 лютого 1861, «Чи не покинуть нам, небого» – останній вірш, останні 36 рядків?... – Ні, не останній, прошептало творче Я поета, - це перевізний чумацький віз/вірш, що перевезе думи мої... у світ вічного повернення Правди! І так, Праведний, наступного дня, 15 лютого, навантажив свою творчу мажу ще тридцять шістьма рядками (А поки те, та се, та оне...).

Через десять днів, на жаль, неминуче відбулося і Великий Син України почимчикував небесним чумацьким шляхом...

Фахівці допускають версію, що текст датований 14 лютого був би останнім твором, Шевченко, відчуючи холодне наближення кончини, змирився б з долею надіючись на кращий потойбічний світ. Але, напевно, це не підходило його бойовому духу, його бездонній переконливості, що слово Правди поставлене ним на сторожі свого народу буде пом'януте в «сем'ї вольній, новій», не схотів залишити недрузям, своїм і України, огидне задоволення його кончини і на крилах ще 36 рядків піднісся духом Кобзаря до вічного виміру пізнання.

Такий онтологічний перехід відкриває перспективу постійного повернення Шевченківського слова Правди з цього Верховного інформаційного-пізнавального поля Мудрості до душі і духу кожного українця, і не тільки. А те, що цю духовну течію ніхто вже не може зупинити, викликає у душі поета-мислителя найоптимістичніший настрій та внутрішній незупинний сміх. Настрій, як це б не звучало прикро в його стані здоров'я, виник із найглибшого, хоч болісного, задоволення, що, нарешті, не зможуть його заслати, не зможе охранка висятись на хвості, не зможуть зупинити йому поставити хаточку, садок вишневий насадить, нічого не зможуть... А драматично-саркастичний сміх спонукав до часткового застосування бурлеску у темі іманентності тілесної кончини людини.

Видання «Кобзаря» в 1860 році, переклад його російськими поетами, початок повного видання у журналі «Основа» (1861) може бути додатковим аргументом – його творчість пішла беззупинним вічним шляхом!..

Усвідомивши виповнення свого високого покликання, Шевченко сприймає свою тілесну кончину у душі прапредків русичів, блискучо вловленому його попередником, Г.С. Сковородою, у першій пісні «Саду Божественних пісень»: «А смерть є свята, кінець нашого зла,/ Зведе злу у спокій війну./ О, смерть ся свята!» Збагнувши, що його творча спадщина, чемні вірші, стала воїном святої борні і поборе злу війну огидного самодержавця та плазуючих прислуг цього, він, навперекір оцим поневолювачам, упевнений в остаточній його перемозі, дозволяє собі вже покинути поле бою і запропонувати своїй сусідоньцї, зорі, сестрі, другу-Музі поїхати, як то колись на рідній землі, чумацьким возом на добре заслужений відпочинок: **«Чи не покинуть нам, небого,/ Моя сусідонько убога,/ Вірші нікчемні віршувати / Та заходиться риштувати/ Вози в далеку дорогу,/ На той світ, друже мій, до Бога/ Почимчикуєм спочивать»**. Автоіронія сугерує у підтексті безмежну радість поета-мислителя у своїй перемозі, про котру тільки ворог ще не дізнався, бо його, Шевченкове, слово Правди закріпилось міцним корінням у ниві українського духовного простору. Напевно і тому висловлює в прямому значенні наближаючий перехід у простір верховної Правди – до Бога.

Причина запропонованого спочинку звичайна але й глибоко повчальна: **«Втомилися і підтоптались,/ І розуму таки набрались,/ Тай буде з нас!»** Не залежно від витрачених зусиль, втоми, жертвувань, головна ціль життя-буття людини є набратись розуму! Виконавши своє покликання-призначення поет вважає цей

перехід не кончиною, а солодким заслуженим нічним спочинком: **«Ходімо спать,/ Ходімо в хату спочивать.../ Весела хата, щоб ти знала!..»**

Слідують дві третини цього тексту написані у формі народного віршування. З нашого погляду, це алегорія-замовляння, яка дозволяє поету виконати собі останнє бажання: подарувати так палко бажану медову весільну подорож в супроводі коханої, вірної подруги, святої дружини цілого життя: **«Ой не йдімо, не ходімо,/ Рано, друже, рано -/ Походимо, посидимо -/ На сей світ поглянем.../ Поглянемо, моя доле.../ Бач, який широкий,/ Та високий, та веселий,/ Ясний та глибокий.../ Походимо ж, моя зоре.../ Зійдемо на гору,/ Спочинемо»**. Атрибути сього світу – це світло в якому Шевченко постійно бачив рідну Україну. Ця подорож по рідній землі йде зворотним життєвим шляхом і не випадково закінчується ходінням на гору, на котру в дитинстві ходив дивитися на залізні стовпи, що підпирають небо.

Символічно – це курган/могила, з котрої, таємним замовлянням-молитвою, щаслива пара піднімається/переходить у світлий чистий зоряний простір: **«а тим часом/ Твої сестри-зорі/ Безвічнії попід небом/ Попливуть, засяють./ Підождемо ж, моя сестро,/ Дружино святая!/ Та нескверними устами/ Помолимось Богу,/ Тай рушимо тихесенько/ В далеку дорогу»**. Поєднавши і виконавши обрядодіяння віруючих предків, поет виконує власний заповіт, рушає світлим шляхом і піднімається **«Над Летою бездонною/ Та каламутною»**, тобто вище забуття, до простору, з якого випливає Всевишня Правда. Останнє звернення до

покровительки-Музи, єдиної вірнослужительки його Божого призначення, **«Благослови мене, друже,/ Славою святою»** здавалося б останнім особистим бажанням поета, якщо не були б відомі нам його ототожнення з долею України, а головню прадавнє значення, безсумнівно відоме йому, поняття Слава.

На початках дохристиянських вірувань Слава – це Велика Богиня-Праматір, берегиня рідної землі, звідки походить, мабуть і етнонім *слав'яни/слов'яни*, пізніше Богиня Перемоги. Якщо додати, що слово стало з давніх-давен і по сьогодні коренем багатьох українських імен (Борислав, Ізяслав, Ярослав, Мирослав, Святослав і т.п.), у середньовіччі було вживане у звеличувальних вітальних вигуках «Слава князю...», а сьогодні відоме вітання «Слава Україні! – Героям слава!», то, напевно, бажання бути благословленим Славою святою спрямовується символічно у майбутність України.

Якщо слово Правди Шевченка, поставлене ним на сторожі своєї Великої Родини, прославиться святим ореолом Слави, то разом, напевно, здобудуть Славу не-вмиручості...

А ПОКИ ТЕ, ТА СЕ, ТА ОНЕ – ЗЛЕТ ЖАРПТИЦІ (II)

*А поки те, та се, та оне...
Ходімо просто-навпростець
До Ескулапа на ралець –
Чи не одурить він Харона
І Парку-пряху... І тойді,
Поки б химерив мудрий дід,
Творили б, лежа, епопею,
Парили б скрізь понад землею,
Та все б гекзаметри плели,
Та на горище б однесли
Мишам на снідання. А потім
Співали б прозу, та по нотах,
А не як-небудь... Друже мій,
О мій супутниче святий!
Поки огонь не захолонув,
Ходімо лучче до Харона –
Через Лету бездонною
Та каламутною
Переплевем, перенесем
І славу святую –
Молодую безвічну.
Або цур їй, друже,*

**І без неї обійдуся –
Та як буду здужать,
То над самим Флегетоном
Або над Стіксом, у раю,
Неначе над Дніпром широким,
В гаю – предвічному гаю,
Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насаджу,
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов кралю, посажу.
Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в гаях,
Могили-гори на степах –
І веселенько заспіваєм...**

(15 лютого, С-Петербург)

Якщо взяти до уваги зловісний стан здоров'я Шевченка у даному моменті (15 лютого 1861) та відповідний цьому стану душевний неспокій, то просто виривається з глибинної-глибини душі не менш драматичне запитання: скільки внутрішньої міцності, непохитного самостримання потрібно, щоб, просто, спалахнути таким всеохоплюючим оптимізмом, у мірі знеможливити навіть фатальну кончину, та, з заразливою усмішкою, запропонувати сестрі-дружині святій-Музі таку неочікану штучність: **«А поки те, та се, та оне.../ Ходімо просто-навпростець/ До Ескулапа на ралець – / Чи не одурить він Харона / І Парку-пряху?..»** Це мирське ставлення до прадавніх Божеств та ще в дусі народного гумору впливає з тонкого тлумачення Шевченком давніх вірувань грецького та римського ре-лігіо але і тодіш-

нього релігійного складника царського самодержавного устрою. Тодішні святслужителі та з ласки Божої і вожді тих народів часто піднімали словесні сходи до їхнього Божества, тільки щоб спустити і залучити те чи інше Божество до забезпечення незміряних їхніх привілеїв. Це гостро засуджував український Праведний, за що важко постраждав. (Див. «Неофіти») Людина повинна спрямовувати свої життєві стремління у прямому відношенні до Правди, а Шевченко пішов з самого дитинства цим шляхом і зовсім не випадково життєво-буттєва дорога відповіла йому в стократ.

Тому що жевріла ще, мабуть, в його душі надія на можливе вилікування або переконаний скорше, що заслужив на духовну вічність, просто захотілось, подібно до казкового солдата, покепкувати над противною *косе-ношою!*...

Вживаючи імена визначних особистостей грецько-римської культури (Ескулап) та міфічні персонажі (Харон, Парка-пряха), поет створює початкові виміри простору і часу, в котрих плани реальний та уявлений пересікаються, де кінці і початки зливаються і відкривають можливість нового протягу життєвої дороги: **«І тойді,/ Поки б химерив мудрий дід,/ Творили б, лежа, епопею,/ Парили б скрізь понад землею,/ Та все б гексаметри плели,/ Та на горище б однесли/ Мишам на снідання».**

Оптимістичний настрій окрилює поета і з надземних висот він бажає, щоб Муза-супутниця допомогла продовжувати писати героїчну епопею рідного народу, незалежно чи буде вона оціненою в тодішнім стані України, чи ні!...

У цьому ключі можна розгадати і значення наступних рядків: **«А потім/ Співали б прозу, та по нотах,/ А не як-небудь...»** Епопея народу – це його історія написана у поетичному баченні, але народу потрібна для дійсного його майбуття справжня (по нотах) своя (проза) історія. Беручи до уваги рівень тодішнього, і не тільки, спотворення історії України, іншого тлумачення цим рядкам важко надати.

Здійснивши це, поет вважає остаточно закінченим його Божественне призначення, за що заслуговує славу і незабуття: **«Друже мій,/ О мій супутниче святий!/
Поки огонь не захопонує, / Ходімо краще до Харона».**

І знову замовляння-алегорія, магічно дозволяє щасливій парі піднятися медовою дорогою, понад забуттям, до мріяного вічного щастя: **«Через Лету бездонну/
Переплелем, перенесем/ І славу святую -/ Молодую
безвічну./ Або цур їй, друже, / І без неї обійдуся».**

Для правильного розвідування даного бажання поета, потрібно пригадати дещо з давньогрецького вірування: греки вважали, що ті, котрі декламували вірші епопей Гомера (гекзаметри), прийшовши до Стіксу, були визволені, тобто не переходили в забуття!

Сплетені гекзаметри поетом визволяють/здужують його і він заслужено піднімається, понад забуттям, до бажаного раю: **«Та як буду здужать,/ То над самим
Флегетоном/ Або над Стіксом, у раю,/ Неначе над
Дніпром широким,/ В гаю – предвічному гаю,/ По-
ставлю хаточку, садочок/ Кругом хатини насаджу».** І тут, у світлому просторі Праведних, злучується початок з кінцем, земне з небесним, реальне з бажаним уявленим: Родинна матриця (хаточка, садочок) українського

поета-генія Тараса Григоровича Шевченка на вічно зливається з отчою матрицею, вітчизнянною (Дніпро, гай), а саме, його райською Україною, і разом з ним піднімаються Жар-Птицею, щоб в незабутті закарбувати матрицю української духовності.

Онтологічно поет та його творчість – простір свого духовного вияву, входять у інший вимір – вимір вічного інформаційного поля світової культури. Біном Шевченко – Україна, Україна – Шевченко стає найяскравішим світлом української духовності на небосхилі духовного Всесвіту.

Великий Син України збагнув ціну його великої духовної перемоги, але й земної перемоги над огидним свавільним самодержавним непорядком, а це і пояснює безмежність його оптимістичного настрою, він є, нарешті, вповні щасливий і це впливає з останніх рядків: **«Прилинеш ти у холодочок,/ Тебе, мов кралю, посажу./ Дніпро, Україну згадаєм,/ Веселі селища в гаях,/ Могили-гори на степах -/ І веселенько заспіваєм...»**

Дніпро-Україна – це проекція у вічності земного-просторового коріння українського народу, включно поета, веселі селища в гаях – це проекція його родового коріння, а могили-гори на степах – це проекція духа Предків, що виховують їхніми героїчними подвигами та духовним надбанням майбутні покоління.

У такому райському саду здійснюється і його останнє найпалкіше бажання: посадовити, як неречену на подушку, довгождану супутницю життя у холодочок біля власної хатини. Здійснивши свій Великий Обов'язок перед Великою Ріднею, поет прагне собі і власного, просто людського, родинного щастя.

Останній рядок — «І веселенько заспіваєм...» — можна вважати проекцією Красоти української душі у Всесвіті. Шевченко виховався в сумно-веселому дусі української народної пісні, знав їх безліч і співав з неабияким хистом де б тільки не випадало. Заспівати веселенько з дружиною-Музою означає відкрити українській духовності щасливий життєво-буттєвий протяг, а кінцеві крапки сугерують його безмежність.

*

Закінчуюючи просвітлення ліричної спадщини Великого Кобзаря, головню створеної після повернення з заслання, у баченні плюралістичних підходів до вивчення творчості Шевченка, відчуваю випробування вражень або навіть переконання, що прочитав святі послання Праведного Батька до своєї великої української сім'ї. Кожний текст-твір — це мудре спостереження історії-життя-буття українського чи іншого народів, з нюансами притаманними кожному зокрема, але загальнодійсними для міжлюдських відносин і для історичного просування всіх, незалежно від часу і простору.

Непростимий осуд неправди чи саркастичне висміювання її, іронія чи автоіронія — це глибокий душевний біль Праведного перед приниженням людської гідності, а ще більше перед самоприниженням, перед зрадництвом, головню з сторони верхівок свого суспільного устрою, перед свавіллям чи оманю, головню в політичних або навіть релігійних стосунках.

Кожний текст — це дружнєє послання і побратимам всього людського роду, з котрого, послання, у прямому значенні чи в підтекстовому, впливає певне повчання,

завжди основане на Правді. Шевченко, з цього погляду, ставить Правду у вічі будь-котрому винуватцю, головню у вічі очільників долі та волі народів.

Отож, можна твердити, що підходи до глибшого вивчення лірично-розмислюючого меседжу його творів є спонукальними у кожному історично-культурному циклі і можуть завжди слугувати початками хоча б у покращенні світогляду нинішнього та майбутнього молодого покоління і не тільки, але тільки на засадах Правди!...

II. Додатки

ШЕВЧЕНКО – ПОСТІЙНЕ ... ДРУЖНЄЄ ПОСЛАНІЄ ПОБРАТИМАМ...

***Коли хтось каже, що любить Шевченка,
а не перечитує його, той не правдомовець.***

Першими Божими словами у поборенні Хаосу і сотворенні Космосу були: «Нехай буде світло!»

Настанням світла відкривається вимір часу, а за умовою світла – сотворення життя на землі: «І побачив Бог світло, що воно добре та й відділив Бог світло від темряви, І був вечір, і був ранок – день перший» (Буття:1-3,4,5)

Світло! Ось в чому істина життя-відродження всього земного.

До речі, відвідуючи мудрого Діогена, котрий задля простоти життя мешкав у невеликій бочці, доблесний Олександр Македонський, вихованець філософа Аристотеля, сказав:

– Вислови будь-яке бажання – і я тобі його виконаю!

– Відійди вбік, будь ласка, ти заступаєш світло! – відповів дивний цинік.

Ще говорять історики, що Олександр Македонський, в годинах відпочинку ставив завжди під свою подушку меч та «Іліаду» Гомера. Він вважав військове знаряддя та книжку (духовне знаряддя) рівнозначними видами зброї!...

А що кладемо сьогодні ми, українці, під подушку? ...

Часто-густо чую або читаю з якоюсь скептичною, проба́че, гордістю: У хаті справжнього українця на столі лежать дві книги – Біблія та «Кобзар»!

І чую десь у глибині душі: «Прости Боже, грішному, але скажи: «Хай буде так!»

І буде Біблія! І буде «Кобзар»! І буде світло душі, і буде світло духу!

Що Шевченкова літературна спадщина натхнена Верховним творчим світлом духу – безперечна істина. Але для додаткового, а можливо, обов'язкового переконання, потрібно заглянути, хоча б у стислій формі, в історично-культурні реалії, в котрих з'являється Шевченко. Це часи української бездержавності, часи заборони української мови та друкування українського слова, часи руйнування української еліти, як ззовні, так із середини, часи неперестанних «чорних рад». А понад усе чути було тільки плач Ярославни і скрегіт зубів поневоленого, знедоленого, позбиткованого українського люду...

І над цим історично-культурним хаосом, з ласки Божої, почувся голос: «Хай буде Шевченко!» І був Шевченко, і відділилась в ньому воля від кріпацтва, і засіяло світло над ним, і став він палко горіти тим світлом, і незабаром усвідомив що він єси світло!

«І стало це світло вести українців до пізнання! ... Бо у пізнанні – стриманість, у стриманості терпеливість, у

терпеливості побожність, у побожності братолюбство ...» (Друге послання ап.Петра, 1).

Між 1843-ім та 1845-им роками Шевченко подорожує по Україні і бачить жахливу життєву правду свого народу. Бачить рідне село, рідних братів і сестру, знівечене життя побратимів і все це обступає його душу нестерпними вогнями. Отож, 14-го грудня 1845-го року, наче до праведних апостолів, звертається до української рідні таким кликом-благанням: **«І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні, моє дружнєє посланіє».**

З перших рядків послання поет створює узагальнюючу картину безперервної пульсації часу, але скоро індивідуалізує її образом ліричного Я в іпостасівічного Кобзаря: **«І смеркає, і світає,/День Божий минає,/І знову люд потомлений/І все спочиває./Тільки я, мов окаянний,/І день і ніч плачу/На розпуттях велелюдних...»**

Іншими словами, поет висуває на перший план перед потомленим людом свій глибинний, душевний плач. Плаче-ридає душа поета, тому що його побратими **«Кайданами міняються,/Правдою торгують./І Господа зневажають,/Людей запрягають/В тяжкі ярма, тому що Орють лихо,/Лихом засівають»**, тому що знову деруть шкіру З братів незрящих, гречкосіїв, тому що пруться **«на чужині шукати доброго добра,/Добра святого.Волі! Волі!»,** але і тому що декотрі дурять дітей своїх **«Що вони на світі/На те тільки щоб панувать...»** Але за такі гріхи обов'язково буде їм відплата. Во ім'я верховної гармонії життя поет чітко застерігає, що історія неодноразово показувала обидва боки об-

личчя Правди: гарне/благородне і гармонізуюче/здавалося б мстливе: **«Схаменіться! Будьте люди,/ Бо лихо вам буде./ Розкуються незабаром/Заковані люде,/ Настане суд, заговорять/ Дніпро, і гори!/ Потече сторіками/Кров у синє море/Дітей ваших...»**

Душа поета болить до плачу ще тим, що його живі побратими наслідують погані діла мертвих побратимів та чваняться тим, що добре ходять в ярмі, **«Ще лучше як батьки ходили»**, і ще тим що **«...братство/ віру заступило,/ Що Синопом, Трапезондом/ Галушки варило»**, або і тим що **«...на Січі мудрий німець/ Картопельку садить...»**, і тому з гіркою усмішкою додає: **«Так от як кров свою лили/ Батьки за Москву і Варшаву,/ І вам, синам, передали/ Свої кайдани, свою славу!»**

І коли здавалося що із цього братнього страждання, з цієї життєвої темряви, з цієї суспільної смердючої мочари немає спасіння, Шевченко креснув світлом виходу: **«Не дуріте самі себе,/ Учітесь, читайте, / І чужому навчайтесь,/ Й свого не цурайтесь»**.

«Не дуріте самі себе!» – чи це не те ж, що на дельфському оракулі: «Пізнай самого себе»? – Те саме і ще більше! Хто починає життя з пізнанням самого себе, той вибрав правильну путь, а хто починає із самообдурення, тому зовсім виходу немає.

«Якби ви вчилися так, як треба, / То й мудрість би була своя», – з оптимістичним боєм зауважує поет. Як то треба вчитися?... А так, навчає він: по-перше, навчіться **«І по своєму глаголять»**, по-друге, не чекайте **«Як німець покаже/ Та до того й історію/ Нашу нам розакже»**, і уважно **«Прочитайте знову/ Тую славу. Та читайте/ Од слова до слова,/ Не минайте ані титли,/**

Ніже тії коми,/ Все розберіть... та й спитайте/ Тоді себе: що ми?.../ Чиї сини? Яких батьків?/ Ким? За що закуті?...», а потім «Щоб не сонним снились / Всі неправди, щоб розкрились/ Високі могили/ Перед вашими очима,/ Щоб ви розпитали/ Мучеників, кого, коли,/ За що розпинали!», а вже на кінець, і не зашкодить якщо «І Коллара читаєте/ З усієї сили,/ І Шафарика, і Ганка...»

Часто чужий або неправду скаже: «Ви моголи./ Моголи! Моголи!/ Золотого Тамерлана/ Онучата голі», або хоч розсмішить: «Ви слав'яне./ Слав'яне! Слав'яне!/ Славних прадідів великих / Правнуки погані!..»

Історія – це поема «Вольного народа», в якій є і зрадники, і герої: є і «У нас Брути! І Коклеси!», але найважливішою подією в ній завжди була сила розділити кукуль від зерна або світло від темряви! І тому, на історичних розпутьях України загорів маяк –«Кобзар».

Аристотель твердив, що верховна мудрість є самодостатньою, вона творить сама себе, тобто верховна мудрість творить мудрість! Списуючи Сковороду ще змалку Шевченко вже підняв голівочку до мудрості, в Петербурзькій Академій він живиться полум'ям мудрості, а опісля, стає її вогнищем.

Всвишній нагороджує його, як мученика світла, силою мудрого слова, а він, в свою чергу, дарує побратимам своє ... дружнєє посланіє, а в цілому – «Кобзар»!

Якщо ми згодні з твердженням, що Правда з'єднує початок і кінець, альфу та омегу, тоді зрозуміємо суть фінального благання в даному посланію поета: «Обніміться ж, брати мої,/ Молю вас, благаю!»

*

Шевченківське братолюбство, натхненне звісним біблійним братолюбством, а це македонський меч який геніальний Кобзар кладе у голови своїх побратимів. Братоєднання та своя мудрість – ось сила, що спроможна створити час в якому: **«І оживе добра слава,/ Слава України,/ І світ ясний, невечерній/ Тихо засіяє ...»**

*

Видатний російський письменник Ф.М. Достоевський висловлює в своєму романі «Ідіот» устами персонажу Іпполіта думку, що в будь-якім людськiм відкритті чи ідеї завжди залишається щось неможливе передати іншим людям; хоч писав би цілі томи; завжди залишається щось таке, що не може вийти із людського черепу.

Тому, мабуть, дух Шевченка спонукує українців до постійного розшифрування неможливого і можливого у світлі його творчості...

КАРА ЛЮБОВІ В ДУШІ ТА В ДУСІ ШЕВЧЕНКА

***(Даруйте любов і вона помножиться вам! –
Народна мудрість)***

... І знову березень, і знову українці , в їхньому постійному духовному відродженні, відчують поштовх енергетворчого світла їхнього Пророка – Праведного Тараса Григоровича Шевченка.

І знову перечитую вірш присвячений А. О. Козачковському, переяславському лікарю, предоброму другові поета.

І знову запитую себе: Що то за сила штовхнула малого школяра Тараса переписувати Сковороду або Три царіє со дари, ховаючись, співаючи і плачучи ?... Це тому що, мабуть, пілігрим Сковорода побував і в Кирилівці та Моринцях, розкинув і там зерно любові до рідного краю та народу, а паросток цього «стрепенув» серце дитини, бо відчув вже тодішній школяр у його непорочній підсвідомості, що прийшли колядою Святі Дари , подані йому не тільки для щоб позбавитись холоду чи голоду, а для того щоб «Мережать книжечки, співати /...» Уже в Петербурзькій Академії Шевченко

збагнув, що його призначенням було вишколення своїх божественних дарів, здійснити, як зауважив би Скорохода свою «сродну роботу», щоб стати, в свою чергу, вищою школою для душі і духу для свого народу. «Ушколі мучилось, росло,/ У школі й сивіть довелось,/ Ушколі дурня й поховають» - гірко-хитро зауважить поет, зирнувши миттєво у вічі долі.

Доля призначила Шевченку «мережити» – співати і плакати, подібно кобзарю – книгу життя рідного народу у всіх трьох його темпоральних вимірах: минулого, теперішнього та budouчого, у світлі правди і надії.

Охопити такий величезний історично-духовний простір для Шевченка-генія це спів космічних сфер, але для Шевченка-людини болючий виклик долі. «За що мене Господь карає?» – не раз почуємо із вуст кріпака-козачка-засланця. В своїй безмежній доброті та любові поет радить другу щоб научав своїх діточок, якщо котре поквипиться «змалку віршовати», то б так робило «... щоб Бог не чув/ Щоб і ти не бачив./ Щоб не довелося, брате,/ Йому каратись...»

Шевченко обирає кару «мереження» книги життя рідного народу бо відчуває в собі безмежну силу любові до рідного краю, зір його переповнений Україною, він дихає Україною, він святкує Україною, хоч і на чужині: «Талами вийду понад Уралом .../ Понад чужим полем/ І я ніби оживаю/ На полі, на волі./ І на гору високою/ Виходжу, дивлюся/ І згадую Україну...», «Отак я, друже мій, святкую/ Отут неділеньку святую.»

Любов поета до рідної України це пурпуровий килим по котрому наважився геніальний український поет пройти в своєму житті. Він не пішов ним за для власної

слави, як грецький трагічний король Егіст, він пішов ним за для слави України.

Силою своєї любові до рідного народу, до люду взагалі, поет сягає сили та інтенсивності Божественної любові і цей космічний тиск є і болем-карою Шевченка-людини. Любити всіх це надто важко, це просто боляче, це не по силі людини. Цієї кари поет може легко позбутися благанням о смерті, але любов до України сильніша межі життя – смерті: «... і Україна,/ І Дніпро крутоберегий,/ І надія, брате,/ Не даєте мені Бога/ О смерті благати.»

Шевченко співає і плаче бо любить і страждає, бо іде непохитно своїм шляхом з початку до кінця, шляхом Царських Дарів, бо впевнений був що світло Правди засіяє на українській землі тільки якщо кожен із його побратимів зробить в житті, те що призначено йому зробити, інакше, застережує болісно поет, «Буде каяння на світі,/ Вороття не буде.» Якщо ці слова були б закарбовані в серці, в душі та в розумі кожної людини, то Шевченківська любов давно вже принесла б Україні, людству взагалі, щасливу долю.

Він так щиро вірив що Всевишній спасе своєю любов'ю світ, а йому, своєю любов'ю, вдасться спасти хоча б Україну. Ця сила любові до Великої Рідні, хоч важко був караний за це, є і тим щорічним березневим енергопоштовхом українців до єднання, до духовного зцілення, до світла Правди і до істинної волі!...

МОТИВ МОГИЛИ: 1.«РОЗРИТА МОГИЛА»

«Але правда це слово трудне.

Я не знаю труднішого слова на світі. Хіба Бог!»

(Володимир Шаян – «Віра предків наших»)

Геніями називає людство особистостей, котрі зуміли знайти геніальні відповіді на його кардинальні запитання, а це означає, що відповіді спроможні освітлити життєвий шлях не тільки окремої людини, а й цілого народу, людського світу взагалі. Греки назвали їх філософами, тобто ті, що влюбилися в богиню мудрості - Софію!... Здається, що для вишколення люду таких мудреців вистачає двох-трьох на тисячі років, бо від Сократа, Платона та Арістотеля говориться, взагалі, тільки про їхніх наслідувачів...

Вірш Тараса Шевченка **«Розрита могила»** (березень, 1843) – твір, вилучений цензурою в різні часи, – це одна із геніальних відповідей українського поета, хоча б тільки для свого народу, на болюче запитання: **«Світе тихий, краю милий,/ Моя Україно!/ За що тебе сплюндровано,/ За що, мамо, гинеш?/ Чи ти рано до схід сонця/ Богу не молилась?/ Чи ти діточок**

невинних/ Звичаю не вчила?» Вживання присвійного займенника «моя» та іменника в кличній формі «мамо» надає зверненню-запитанню драматичної душевної напруги, поет, увібравши в своє серце нещасну долю свого народу, болючо усвідомлює, що настала та грань, яка розмежовує смерть від життя, загибель рідного народу або його відродження. Аргументом цього твердження є залучення до запитання двох із можливих непростимих гріхів в долі будь-якого народу: недотримання віри в рідного Бога та невиконання рідних звичаїв. Бо молитися Богу означає залучити свою землю-тіло до небесного світла-мудрості, тобто прилучити себе і народ до всесвітнього порядку. Дотримуватись власних предківських звичаїв означає прилучити себе/народ до міжлюдського/суспільного порядку.

Відповідь уособленої рідної країни є коротка, чітка, глибокої семантичності: **«Молилася, турбувалась,/ День і ніч не спала,/ Малих діток доглядала./ Звичаю навчала.»**

Якщо взяти до уваги хоча б перше речення-відповідь, то слід заглянути у найголовніші молитви дохристиянського та християнського вірувань нашого народу, щоб побачити/зрозуміти дух, в якому виховувались діти із найдавніших часів. Цікавий шедевр нашого дохристиянського вірування – «Велесова книга» – свідчить про віру наших предків у єдність трьох світів – Яви, Нави і Прави – тобто світу земного/видимого, підземного/праху усопших та надземного/небесного (світу Богів і духів предків) – світ, який Правдою володіє Всесвітом. Пращури називали Бога Праведним, але і людину особливої

мудрості та моральних чеснот. Наскільки відомо, «праведними» в нашому історично-культурному просторі названо ще легендарних праотців-зачинателів роду/народу та мученика-борця за Правду і волю роду/народу – Тараса Шевченка.

У відносинах до свого ближнього головний моральний кодекс наших пращурів висловлювався щоденним привітанням «Дай, Боже, щастя!» У санскриті це слово звучить «су астія», що означає «Хай станеться добро!» Для захисту роду та рідної землі не можна не згадати безсмертну молитву Святослава (князь, що свято славив Славу!) «Погибне Слава!» Цією промовою виховувались/готовились всі вої-русичі до кожної битви.

Щоб правильно зрозуміти і сьогодні суть цього виховання, слід заглянути, на якому рівні виховуються і оцінюються збройні сили в таких країнах, як США, РФ, Великобританія, Німеччина, Франція, Китай, Японія і т. п. і яку роль мають ці країни в сьогоднішній історії світу!...

«Ця безсмертна Слава виступає тут (у Книзі Велеса) жива, уособнена в Божественну істоту, як Матір-Слава, у виді Жар-Птиці» (В. Шаян, «Віра предків наших») Коротше, наші предки виховували своїх дітей в дусі правди, добра і слави. Мабуть, тому вони звали довгий час себе слав'янами!

Християнською молитвою «Отче наш» вимагається Божої допомоги для наведення порядку на землі і в небесах, для надбання насущного хліба та недопущення до спокус. Іншими словами – порядку, добробуту та недопущення до знеслави! На таких засадах виростали сотні літ незлічені покоління українських родів. Це є і

перший урок Праведного Тараса – правильно виховувати молоде покоління на засадах Правди, добра та слави.

З такими синами **«Панувала і я колись/ На широких світі, – /Панувала ...»** з гордістю і з прихованим смутком доповнює відповідь Мати-Україна, бо наступні слова, що набирають форми розпачливого голосіння, називають іменно винуватця і дослівно його провину, а це і є перший крок до наведення правдивого порядку як в собі, так і в суспільстві: **«Ой Богдане!/ Нерозумний сину!.... Степи мої запродані/ Жидові, німоті,/ Сини мої на чужині,/ На чужій роботі.»**

Шевченко визначає те, що політичному керівнику, навіть під загрозою смерті, категорично забороняється за продати свій край! За проданий край – це за проданий народ, це народ, позбавлений святої волі – волі обрати свій шлях життя, за що платиться і перед Богом! Відповідає це і сучасності?!...

Атрибут «нерозумний сину» у зверненні до Богдана Хмельницького – символ хоробрості та боротьби за національне визволення – здавався б, на перший погляд, зневажливим, ганебним, образливим для героя нашої історії. Потрібно зауважити, що Шевченко не звертається до Богдана-борця, героя на полі бою, а до Богдана-політичного керманича свого народу! Невже тут поет нагадує прадавні істину – надзвичайні борці-воїни не завжди були і надзвичайними борцями-політиками?!... Во ім'я Правди Шевченко бере на себе «гріх» назвати і провину, і винуватця, незалежно від його інших заслуг, а словами: **«Якби була знала/ У колисці б задушила,/ Під серцем приспала»** сугерує читачам-

побратимам не допускати до керма народу людину без покликання до такого діла!... Це другий урок Праведного Тараса.

Душевний біль та обурення поета набирають максимальної інтенсивності: **«І могили мої милі/ Москаль розриває...»** Зло полягає не в тому, що ворог нехтує рідною землею; так чинять всі вороги – **«Нехай риє, розкопує,/ Не своє шукає»** – а в тому, що перевертні допомагають москалеві господарювати-рити рідну землю. Ось і перші новонародженці запроданого краю/народу: пе-ре-верт-ні! Таке чудовисько не народжують ні справжня віра, ні рідні звичаї. А великі князі героїчних часів Київської Русі вчили молодих воїв навіть шляхетно попереджувати ворога: **«Іду на вас!..»** Якщо людина це Боже сотворіння, то перевертень це людське спотворіння, в якому душа стала розритою могилою, де лакомство спроможне зняти з матері полатану сорочку, а задля вищого сану навіть її катувати. Перевертні – це розриті могили, в яких переховуються завжди вороги народу; якщо розмножуються надто, вони можуть довести рідну країну до стану величезної загально розритої могили.

Володар глибокої мудрості, Шевченко вбачає в злому і крихітку доброго: **«Чого вони там шукали?/ Що там схоронили/ Старі батьки?»** Слово «схоронити» набирає тут подвійного значення: справити похорони покійнику або берегти, охороняти. Наші пращури часто клали голову за рідну землю, тому їхні могили зберігають, окрім їхнього праху, героїчні їхні подвиги, любов до отчої землі, честь і славу кожного із минулих поколінь.

Поет надіється на те, що розриті могили відкриють, а саме, **«...те, що там схоронили (старі батьки)»**, те, що забезпечить в майбутньому, щоб **«Не плакали діти, мати не журилась»** і тому закінчує свій ліричний діалог-монолог в нескладнім оптимістичнім дусі. Бо із розритих могил встануть-оживуть свідки правдивої історії України і втіляться вони у те нове покоління, що піде шляхом великого духу Праведного:

**«Борітеся, поборете!
За вас сила, за вас слава
І воля святая!»**

Подібно мудрецяма Магабхарати, які визначили прикладами індійської історії глибоку науку прадавньої мудрості – **Є непростимим гріхом нищити те, що дане Богом!** – Шевченко на основі прикладів української історії визначає глибоку науку тієї ж мудрості для своїх побратимів: дотримуватись віри в Бога, своїх звичаїв, вождю народу/держави – керувати у світлі Правди, а не торгувати народом, перевертнів викривати та ізолювати, керуватись Правдою як в своїй, так і в чужій історії.

*

Синдром розритої могили випробовує час від часу історію кожного народу!...

Слушно закінчити словами В. Шаяна про Віщуна – автора «Велесової Книги»:

«Як Шевченко, і він ходив на могили предків, - а вони були ще свіжі, як сьогодні, - і там слухав, що говорять німа гора, хмари і море. І там – як він пише – його душа

розмовляла з Богом, так як душа Заратуштри. Він розумів, що саме могили, ці степові високі могили, були його найкращими учителями історії України. Він знав КОГО і ЩО там поховали» («Віра предків наших», ст. 128)

МОТИВ МОГИЛИ: 2. «ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ»

«Бути пророком чи філософом – це прозріти над пустелею, над стихійним бродінням, щось нове, котре не старіє, дивне і вічне, і вістити про те». Г.С. Сковорода – Афоризми)

Мотив могили розвинутий в даному лірично-епічному тексті – один із найвизначніших творів геніального українського поета – на думку багатьох дослідників, складає поему унікальної композиції, що вражає об'єднанням яскравих мистецьких засобів ліричного, епічного і драматичного жанрів і спонукує до глибинної медитації. Поєднання найвизначніших історичних постатей і подій України та її сусідів із долею українського народу, і не тільки, надає твору валентності глибокого філософського роздуму, а діянням, що розгортаються перед читачем, – неспірної символіки.

Алегоричні відлуння цього віршованого умовиводу Шевченка оправдовують вповні загальновизначену роль великого Кобзаря, як геніального митця української культури, як пророка свого народу.

Поема-містерія **«Великий льох»** була за часів царату, а потім радянщини, найменше дослідженим твором, часто виключеним із «Кобзаря», ставлення поета відносно царської самодержавності «гарненько» замовчувалось, бо тодішня Росія була – як сказав О. Герцен – «живою пірамідою злочинів».

Жанр, якому належить твір, це містерія – як уточнив у підзаголовку сам автор. А це є жанр притаманний середньовіччю Європи, що відносився, взагалі, до життя і безвинного страждання сина Божого Ісуса Христа. Не важко припустити, що Шевченко, вибравши такий жанр, має на увазі «святі» моменти/ постаті з історії України.

Епіграфом до поеми Шевченко поставив фрагмент із 43-го Псалма, стіжки 14, 15: **«Віддав на посміховище нас сусідам нашим, на погорду й наругу тим, що навкруги нас. Учинив єси нас поговором між людьми, народи над нами хитають головою».**

Ці біблійні слова застерігають віруючому людству, що найгіршим із становищ, в якому може опинитись людина або народ, це «посміховище», тобто втрата гідності перед ближнім своїм. Боротьбу за «гідність» перед своїми або чужими до смерті спостерігаємо навіть у звіринному світі, тим паче людині/народу брак гідності ніяк не допускається. А ота загальна апатія, що охопила козацький дух українців, дивує навіть найогиднішу силу зла – першу ворону – символ свого перевертня: **«І я люта, а все таки/ Того не зумію,/ Що москалі в Україні/ З козаками діють».**

З композиційної точки зору поема-містерія «Великий льох» містить три частини під заголовками «Три душі», «Три ворони», «Три лірники» та епілог «Стоїть в селі

Суботові». Вживаючи віщу цифру «три» – символ досконалої (бездоганної) стабільності/ рівноваги, – поет сугерує своє переконання, що Україна/ українці знайдуть скоріше чи пізніше свою правильну історичну путь, здобудуть свідомо власну державну стабільність – бо саме брак державності руйнує рівновагу національної свідомості, а вороги це добре знають.

Ці три трійці є і персонажами епічно-драматичної частини твору. Три душі у вигляді трьох білих птахів – це бувші три дівчини, що померли через скоєні гріхи. Перша душа звалась Прісею, а її дитинство було раєм : **«І з Юрасем гетьманенком/ У піжмурки граєм», «А гетьманша .../ І фіг, і родзинок – / Всього мені понадає/ І на руках носить...», «І гетьман бере на руки,/ Носить і цілує», «Отак-то я в Суботові/ Росла-виростала»**. Прогрішила, коли, набравши води з криниці, перейшла вповні гетьмана та його старшин, які йшли **«...в Переяслав/ Москві присягати!...»** За давнім віруванням перейти вповні означає очистити путь, забезпечити успіх, але вода, що вживається для зла, перетворюється в отруту, стає мертвою водою. І так Прісія погубила себе і свою сім'ю, а тепер карається.

Друга душа народилась і виростала в Батурині біля Мазепиних палаців і прогрішила коли, **«... ще недо-літком», «... цареві московському/ Коня напоїла – / В Батурині, як він їхав/ В Москву із Полтави»**. За тим же давнім віруванням подати води ворогу означає підсилити його, а себе знесилити, надати йому життя, а своє навіки втратити. І тому вона тільки що **«... дійшла до хати/ На порозі впала»**, а другого дня її поховали.

Третя душа **«... в Каневі народилась/ Ще й не говорила»** прогрішила тим, що усміхнулась цариці (Катерині II), котра їхала Дніпром на галері, від чого померла і вона, і її матір.

Вони, всі троє, перебувають в Чистилищі, ждучи за Божим наказом, даним ключнику Петрові, впускання в Рай: **«Тойді у рай їх повпускаєш,/ Як все москаль позабирає,/ Як розкопа великий льох».**

Тут вже і перша містерія. Якщо це Божі слова, то і суть їхня свята. Незрозумілими, на перше читання, здаються слова «Як все москаль позабирає, як розкопа великий льох». Гріх дівчат непростимий – допомогли ворогам москалям нищити побратимів. А повпускають їх у рай, якщо ворог і пограбує/ розкопає все? Тоді, де Божа Правда? Правда є в тій же глибокій, давній мудрості: Кожне зло містить і зернину доброго! Грабуючи малі льохи – **«Так малий льох в Суботові/ Москва розкопала!»** – та могили предків, ворог несвідомо відкриває «Великий льох» – історичну славу народу, в якій оживає ота придушена національна свідомість, ота козацька гідність! І тільки за таку послугу Бог простить грішницям, а Петро повпускає їх у рай.

Ці душі, зображені білими птахами, є символи чистої душі. Перша согрішила через незнання – **«А того й не знала»**, друга согрішила, бо вихована була всякому служити, годити, а третя – через невинність новонародженця!... Але повчання чітке, хоч прикре: Неправильне виховання молодого покоління доводить до згубної дилеми: **«І ми не ми, і я не я!»** (І мертвим, і живим...)

Другу трійцю складають три ворони – чорні душі, символи злої, руйнівної, убивчої сили. Перша ворона-душа – українська, друга – польська, а третя – московська. Посідавши на високому маяку поблизу суботівського льоху, вони хизуються одна перед другою своїми найгіршими вчинками. Польська допомогла царю Миколі I придушити польське повстання 1830-1831 р.р. і горда тим **«Що розлили в річку крові/ Та в Сибір загнали/ Свою шляхту»**. Московська горда тим, що при будіванні залізниці між Петербургом та Москвою **«Да шесть тысяч в одной версте/ Душ передушила...»** Але навіть обидві ці ворони не скоїли разом стільки зла Україні, скільки «зуміла» українська ворона – перевертень. Вона допомогла Богданові запродати крам/-край, козаків наймала кому завгодно, а потім **«Батурин спалила,/ Сулу в Ромні загатила/ Тільки старшинами/ Козацькими... а такими/ Просто козаками,/ Фінляндію засіяла;/ Насипала бурти (купи)/ На Орелі... на Ладугу/ Так гурти за гуртом/ Виганяла та цареві/ Болота гатила/ А славного Полуботка/ В тюрмі задушила./ Отоді-то було свято!/ Аж пекло злякалось»**. Але цього ще не достатньо, вона **«... дворянства страшну силу/ У мундирах розплодила,/ Як тих вошей розвела»**, Січ зруйнувала й запродала **«жидовій»**. Здавалось б, що руїнація довершена, але непокоїть її те, що в **«Сю ніч будуть в Україні/ Родиться близнята./ Один буде як той Гонта,/ Катів катувати!/ Другий буде... оце вже наш!/ Катам помагати»**. Алегорія, хоч проста, зате глибоко повчальна: зло і добро завжди були та будуть, добро треба чинити, боротись за нього, часто дорого жертвувати, бо тільки

добро дає людині щасливе життя – основна ціль людського буття, як навчає наша прадавня мудрість. Згідно з тією ж прадавньою мудрістю зло завжди діє і ворони вже думають як знесилити отого близнюка «як той Гонта». Польська – **«Я золотом розтопленим/ Заллю йому очі!...»**, а московська – **«Я царевими чинами/ Скручу ему руки!...»** Українська-перевертень – **«Поки сліпі люде,/ Треба його поховати,/ А то лихо буде!»**

Обурює ворон те, що **«...навісна мати/ Регочеться, що йванами/ Обох буде звати!»** і вони побоюються, щоб їх не обмудрили і вони б не погубили свого. Вони літають і, літаючи, співають; українська ворона: **«Попливе наш Іван/ По Дніпру у Лиман/ З кумою»**, польська ворона: **«Побіжить наш ярчук/ В ірій їсти гадюк/ Зо мною.»** Намір ворон погубити того, як Гонта, є зрозумілим, але, якщо звернемо увагу на значення кожного слова, не важко замічуємо деякі символічні значення: пливуть Дніпром взагалі купці та козаки; у Лимані Дніпра козаки перебували у безпеці, як у своєрідній фортеці, і там зростала їхня сила, а «кумою» козаки часто називали шаблю! Слово «ярчук (що живе по ярах)» за народним повір'ям означає «собака якого боїться нечиста сила» (Вел. тлумачний словник сучасної укр. мови).

Ще треба зауважити, що ворони не хочуть, щоб розкопали великий льох: **«Трошки, трошки б підождали,/ І церква б упала...»** Одна із давніх істин говорить так: Якщо пропала віра, то пропав і народ. Але не забувати, що у підвалах церков похоронені найвидатніші історичні постаті народу, головню в середньовіччі, та

розкрити такі могили означає і розбудити в душі народу призабулі героїчні часи, тобто, кожне зло має зернину доброго, або за Сковородою: «Пшенична зернина хоч в ниві згнива,/ Та з мертвого рослина і плід ожива» (Пісня 7-ма).

Третю трійцю утворюють три лірники. Перше запитання, яке ставить собі українець, таке: Чому не три кобзарі? Насправді, інструмент, специфічний українській культурі, це кобза, а українські кобзарі розповідали у формі співу про героїчні подвиги/ постаті українського народу, акомпануючи себе на кобзі. Загально уявлена постать це сліпий кобзар, в молодості палкий борець за волю свого народу, осліплений ворогами. Що Шевченко вважав себе кобзарем свого народу, і свою збірку поезій назвав з самого початку «Кобзар» – це загально відомо.

Ліра це інструмент, властивий чужій культурі. За грецькою міфологією ліра була створена Гермесом із коробки тіла черепахи; до коробки прикладено дві викривлені ручки та сім струн із овечих кишок. В руках Орфея ліра символізує досконалість мистецтва.

Лірники, що прийшли **«... в Суботові про Богдана/ Мирянам співати»** , це три каліки: **«Один сліпий, другий кривий,/ А третій горбатий»**. Але скоро довідуємось, що, насправді, це люди скалічені не тільки тілом але й душею, це єства, позбавлені гідності, в яких совість залежить від **«От де нам пожива буде!»**, це перевертні, що завжди готові грати на чужому інструменті!... Фізично скалічені люди, але чисті совістю, боряться завжди знайти правильну життєву дорогу . Пригадаймо стародавню притчу із філософського трактату Г. Сковороди «Розмова подорожніх про істинне

щастя в житті», названу «Байка про безногого і сліпого», в котрій брати Обсерватор і Практик, після того як обійшли світ, залишившись перший без ніг і рук, а другий сліпий, рішили повернутись до отчого дому, Миргорода. Вони були б не дійшли до місця справжньої любові і правди, якби цього дуже не бажали. На путі цього бажання вони зустрічаються, бере сліпий безрукого і безногого на плечі і так закінчують свою подорож щасливими, в блаженних обіймах їхнього батька Уранія.

А яка ціль наших лірників? Вони знають пісню про Богдана **«І про Жовті Води,/ І містечко Берестечко»**, але: **«Та цур йому!! Лучче полягаєм/ Та виспимось. День великий,/ Ще будем співати»**. А час пливе, ворог розкопує могилу за могилою; **«Приїхало/ начальство мордате»**, але замість великого скарбу в грошах та коштовностях, знаходять **«От доброго Богдана!/ Черепок, гниле корито/ Й костяки в кайданах!»** – рештки могутньої і болючої історії: Символ високого рівня знань, символ чужих/ меркантильних інтересів та символ того, чим закінчується єднання з ворогом.

Розлючене правительство **«По-московськи лає/ Увесь народ. І на старців/ Моїх налітає»**. Із зігнутим спинами, як раби перед власником, вони зізнаються в тому, що співають про Богдана, бо так **«Нас, пане, навчили...»**, та це оскаженіло «начальника», а лірників **«Випарили у московській/ Бані-прохолоді./ Отак пісні Богданові/ Стали їм в пригоді»**. Закінчує поет-мислитель третю частину поеми-містерії сумно-оптимістичними словами: **«Великого ж того льоху/ Ще й не дошукались»**.

Епілог поеми «Стоїть в селі Суботові» – це болюча «святслужба воскресіння» на символічній місці для історії українців, де тепер **«Домовина України/.... Ото церков Богданова»**, де праведний, в черговий раз, подібно великому жрецю, навчає народ дивитись правді у вічі: **«Не так воно стало;/ Москалики, що заздріли,/ То все очухрали/ Могили вже розривають/... Отаке-то, Зіновію,/ Олексіїв друже!/ Ти все отдав приятелям/ А їм і байдуже!»** Грабіж великий, але найболючим є те, що **«Так сміються з України/ Стороннії люди!»**, тобто те, що ті, котрі вшиваються в проводирі народу, втратили національну свідомість, людську гідність.

Щоб правильно зрозуміти фінальний повчальний меседж поеми-містерії, треба брати до уваги останні сім рядків: **«Церков-домовина/ Розвалиться... і з-під неї/ Встане Україна./ І розвіє тьму неволі,/ Світ правди засвітить,/ І помоляться на волі/ Невольничі діти!»**

Церква як матеріальна споруда може розвалитись з тієї чи іншої причини, але головним є те, що знаходиться в її фундаменті/основі, що встає/оживає «...з-під неї», а це віра та історичні подвиги/жертви українського народу, які креснуть новим світлом – світлом правди, світлом волі.

*

Світло воскресіння Ісуса Христа створило християнську релігію – одну із найпоширеніших в даному історичному моменті. Шевченко переконаний в тому, що містерія світла-правди діє постійно і з могили/домовини України воскресне світло козацької гідності та націо-

нальної свідомості, світло, яке приведе народ до справжньої волі.

Мені видається, що найкраще підходить на завершення один із афоризмів Сковороди: **«Зрозуміти тільки одне яблучне зерно і досить тобі. Коли в нім сховалося дерево з коренем, гілками, листями та плодами, то можна в ньому віднайти незчисленні мільйони садів – осмілюся сказати – і незчисленні світи».**

«ЦАРІ» – ОБЛИЧЧЯ, ЯКЕ СМІЄТЬСЯ-ПЛАЧЕ...

«Я питаю, – прошептав Чингіз-Хан, – що доброго... і що поганого... в житті я зробив?...»

Елю-Чу-Цай (китайський мудрець) задумався. Що можна відповісти уходящому із життя? Перед ним вмить промайнули потоком сотні зображень... Він бачив голубі рівнини і гори Азії, прорізані ріками, покаламутнені кров'ю та сльозами... Пригадалися руїни міст, де біля обгорілих стін громадились порубані і розпухлі тіла стариків і дітей, і розквітлих юнаків, а іздалека доносився глухий шум руйнуючих місто монголів з їхнім (...) виттям: «Так наказує Яса! Так наказує Чингіз-Хан!...»

Одна картина блиснула з неймовірною яскравістю. Коло стін розваленного Самарканда лежав горілиць, простягнувши сухі довгі ноги, великий верблюд; життя ще жевріло в його повних страху очах. Кілька чоловік, почорнілих від голоду, відштовхуючи один одного закривавленими по лікті руками, виривали із розпоротого живота верблюда кавалки нутроців і тут же жадібно їх пожирали...

Лежачи нерухомо, «потряситель світу»- Чингіз-Хан своїми довгими кістлявими ногами та зісохлими руками був схожий на того верблюда, і такий самий страх смерті блимав у його напіввідкритих очах. І так само біля його тіла уже тиснулись, відштовхуючи один другого, наслідники, стараючись вирвати куски із великого кривавого наслідства...» (В. Г. Ян – Чингіз-Хан, Москва, 1956, ст.353-354)

Можливо це надто довга цитата, зате надто повна мудрості і так співзвучна постійній сучасності. Напевно вона допоможе, надіюсь, українському читачу, і не тільки, правильно проникнути в ідейний меседж Шевченківського вірша-роздуму .

Правда, що монголи Батия-Хана, внук Чингіз-Хана, зіграли сумну роль для історії-долі України, бо зруйнували гегемонію Києва на Русі на багато-багато років, але, наголошуймо, але найбільше «використовуючи» розбрат княжичів, осліплених «царськими» амбіціями та закривавлених по лікті братською кров'ю!...

Незаперечна істина, тобто Правда з великої букви: Ніколи не пізно навчатись в історії!... Повчально було б, наприклад, щоб над «царським» кріслом кожного провідника народу, і по сьогодні, стояло/висіло б запитання Чингіз-Хана: **Що доброго і що поганого в житті (хоча б сьогодні) я зробив?**

Щоб уникнути наслідків царського переслідування (поет вже знаходився на засланні), Шевченко в рукописі не називає свого вірша «Царі»; ця назва появляється вперше у виданні: Шевченко Т. Г. – «Кобзар», Прага, 1876 р.

За давнім звичаєм – починаючи, принаймні, від Гомера і до романтиків – поет звертається до однієї із дев'яти муз-сестер Аполлона, щоб змилювалась «...як бувало во дні они», і допомогла йому приступити **«До оди пишно чепурної»**, щоб **«Царів абощо воспівать»**, бо поету, бач, **«Обридли тії мужики,/ Та паничі, та покритки»**. Іронія прозора, бо, насправді, багатьом сучасникам Шевченка правда його писань «набридала!...», але – вершина іронії – його слово Правди ще «набридає...

Невже український Кобзар вживає подібну манеру вступу, імітуючи тільки своїх славних попередників? Вважаю, що це прихована, але глибока алегорія-іронія в напрямку «царів», що має за мету висвітлення затемненої частини їхнього життя, яка впливає і на їхню долю, але, головно, на долю народу, на превеликий жаль!... Справжня роль та моральний статус провідників народів полягає в тому, що цар не є Богом, а тільки царем з ласки Божої, а ця привілеія - це найвищий Дар Божий, за якого треба відплачуватись до кінця царювання добрими ділами на благо підлеглих. Бо вони, підлеглі, у цьому біномі, навпаки, чомусь-то наслідують такий зворотний, все Богом даний, порядок : по-перше праця/діло, а потім відплата/дар!...

Потрібно запримітити, що поет не називає імені музи (хоча певно знає його), а називає те, що вона «старенька сестра Аполлона». Означає, що ключі для відкриття ідейної суті поезії мали б бути приховані в тлумаченнях слів «цар» та «Аполлон».

Стародавній корінь «кес, кс, кш» позначав заго-стрення, спрямування; звідси походить і слово «кесар» в значенні, на початках, «мечник», а пізніше «імператор, монарх». Інші деривати: косак = великий ніж; воїн; коса = знаряддя в землеробстві. Регіональна вимова «кецар» дала пізніше слово «цар», в означенні «мо-нарх», в середньовічній Болгарії та Московському князівстві (Іван IV – Грозний). У деяких іноземних дже-релах і Володимира Великого, славного князя Київської Русі, названо царем.

Металеві мечі, кинджали чи стилети були в давнині раритетами, мали таку зброю тільки воєводи та володарі. Пізніше, кинджал або стилет із дорогоцінних металів став атрибутом-символом короля, монарха чи людини шляхетного роду. В чому полягає такий символ? Ніж, взагалі, можна вживати як зброю, але і для того, щоб нарізати скибок хліба ближньому. Це і є, симво-лічно, роль монарха, або сьогоднішніх президента/-прем'єр-міністра: Захистити відповідними інституціями, і збройно якщо потрібно, свій народ та створити йому, народу, умови для забезпечення себе «насущним хлібом»!

Аполлон – це комплексне та найскравіше божество грецької та римської міфологій. Син Зевса та земної Лето, Аполлон народився під символом цифри сім – цифра довершеності. Його вчення – це сім висловів

(максим), що приписуються сімом мудрецам. Коротше, Аполлон – це перемога мудрості над насильством та жорстокістю, це плід перемоги над власними пристрастями шляхом самодовершення. Аполлон символізує верховну духовність, він стає найсвітлішим символом підняття людини.

Ось чого бажали від царів Шевченко і народи взагалі, а що отримували !...

Тому і треба відважитись, каже поет, набрати злості – **«...зогнать оскому/ На коронованих главах/ На тих помазаниках божих...»** і за допомогою музи, котра покаже **«...як тих птах/ скубуть і патрають...»**, може б вдалося, щоб **«І ми б подержали в руках/ Свято-помазану чуприну»**. Мабуть, Шевченко має на увазі і картину Караваджіо – «Давід держить голову Голіата», в значенні «тобто і нам би вдалось побороти зло!...»

Увічливий та боязко настійливий, як звичайний український богоугодний селянин, поет повторяє музи свою просьбу на поміч, бо тільки разом **«Ту вінценосную громаду/ Покажем спереду і ззаду/ Незрячим людям»**.

Шевченко бере за приклад двох «царів»: ізраїльського царя Давида (1055-1015 до н.е.) та київського князя Володимира Святославича Великого (980-1015 н.е.), канонізованого Святим за хрещення Русі. Чому саме обрав ці постаті, побачимо після того, як розпізнаємо добрі, а головно погані діла в їхньому царюванні-житті.

Що життя це постійна боротьба, загальноновизнана істина, але боротьба у формі війни загарбницької приносить завжди глибоких страждань і незгасимого

обурення люду проти винувних. Щось дивного діється **«В Давидовім граді, господом храним»**, тому що **«Покрила Ізраїль: царева война!»** і **«Цареві князі, і всі сили,/ І отроки, і весь народ,/ Замкнувши в городі ківот,/ У поле вийшли худосилі,/ У полі бились, сиротили/ Маленьких діточок своїх»**, а цар Давид не на полі бою, а **«По кровлі кедрових палат/ В червленій ризі походжає,/ Та мов котюга позирає/ На сало, на зелений сад/ Сусіди Гурія»**, бо там **«... в саді,/ В своїм веселім вертограді,/ Вірсавія купалася...»**, і за те всі страждаючі **«Свого неситого царя,/ Кленуть...»**

Пристрасті зводять зі здорового глузду звичайних людей, а царів ще доводять до згубливого богохульства: **«Я... Ми повелим!/ Я цар над божіім народом!/ І сам я бог в моїй землі!/ Я все!...»** Скільки сьогоднішніх «царів, царьків та підцарьків» подібно собі говорять!...

Задумане погано і сказане нерозумно здійснилось: **«Раби – рабиню привели,/ Таки Вірсавію...»**, вірний воєвода Гурій **«...спав»**, **«А щоб не знав він тії шкоди,/ То цар убив його, та й годі»**.

І тут самодержавець вживає такий вже давній і неяснимий парадокс: **«А потім цар перед народом/ Заплакав трохи, одурих/ Псалмом старого Анафана...»** Щоб спокутати свідомий гріх, за біблійною версією цар Давид написав звісні Псалми Святого Письма. Коли не маємо пояснення, то задаємо ще одне запитання і тому, мабуть, мені пригадується репліка дружини молдавського господаря Олександра Лепушняну Руксандри на те, що воєвода будував церкву, надіючись так спокутати скоєні смертельні гріхи проти

своїх супротивників-бояр: «Ти хочеш купити Бога будуючи церкву?» (Костакє Нєґруццї: новела «Олексанр Лепушнянул»)

Для спокутання гріха істинну відповідь подав Ісус Христос: «Продай все своє майно, роздай бідним і ходи за мною!» Хто із «царів» це зробив?!...

Але, як завжди, слїдує зворотний бік медалі. Син царя Давида, Амон, **«Вродливий первенець його!»**, той, що законно слїдував на отчий престол, що мав би бути славою і гордістю династії, кепкуючи із батька та вживаючи підлі виверти, згвалтував вродливу крєвну сестру Фамар, а потім, прогнавши її, скоїв **«І гріх, і стид»**. Біблійні джерела говорять, що за цю образу брат Фамари убиває Амона, Вірсавія народжує сина Соломона, який сядє на престол Давида та стане найславнішим ізраїльським царем в мудрості правління народом, але Шевченко не подає цього у вірші. Поет слїдить подальше за моральним падінням царя, останні дні життя якого окреслює таким жалюгідним портретом: **«Дівчат старому навели./ Да гріють кров'ю молодю/ Свого царя.../ Облизавсь старий котюга,/ І розпустив слини,/ І пазурі простягає/ До Самантянини...»** і, як жертва власної розпусти, **«... цар грівся,/ І... і не позна ю (її)»**.

І так, не стало зрозуміло царю Давиду, що він не був богом на землі, а з Божої ласки поборов Ґоліата і став царем, що йому Всевишній доручив боротись з Ґоліатом-злом, що він, не вшанувавши це святе доручення, знечестив себе і яко царя, і яко людину. Душевна чистота допомогла йому піднятись від статусу пастуха до найвищого людського рангу – царя, але пристрасті

затемнили світло царських обов'язків і перетворили невдячного в огидне посміховище. Цар Давид не зумів підняти до рівня справжньої мудрості Аполлона, це зробить, яко рішення Верховної Мудрості і яко здійснення божої Правди, не його син-первісток-наслідник, а син знеславленої Вірсавії – Соломон.

*

Друга царська постать, яку обрав Шевченко за приклад, це Володимир Святославич (972-1015), славний князь Новгородський а потім Київський та всієї Русі. Силою своїх полків зумів створити чи не наймогутнішу державу тодішнього часу – Київську Русь, кордони якої простягались від Чорного моря до Балтійського, від півострова Тамань до Верхньої Вісли, об'єднуючи слов'янські племена, але і тюркські та фінські.

Картина, яку створює поет, містить у першому плані княжий двір Полоцького князя Рогволода (друга половина X-го ст.), де **«Старий веселий Рогволод,/ Дружина, отроки, народ/ Кругом його во златі сяють»**, бо відбувається одна із найщасливіших подій людського життя, зокрема княжої сім'ї: Всі вони ждуть-виглядають **«Із Литви князя-жениха/ За рушниками до Рогніди»**, молододі красивої князівни.

В другому плані, який традиційно узаконює цю подію-свято, викликають увагу образи давньослов'янських божеств Лель – син Ладо, божество любовної пристрасті та Ладо – божество краси, покровителька подружжя і сімейної гармонії, і палаючий жертвний вогонь – очищуюча сила, навколо якого **«Танцюють, граються**

дівчата» і співають весільні пісні: **«Гой, гоя, гоя!/ Новії покої/ Нумо лиш квітчати,/ Гостей сподіватись»**. Такі ритуальні танці мають за намір розлучити весело молоду дівчину від сім'ї та дівочтва і ввести її в нову сім'ю (новії покої). Не можна оминати те, що **«Огонь Рогніда розвела;/ Драгим слесм полила/ І сипала в огнище ладан»** — , що ці дорогі атрибути вблагання божества знаходимо і в дохристиянських ритуалах вірування, і в християнських, що віра в Божий порядок не має релігійних обмежень, отже Ладо була слов'янським божеством верховного порядку.

Порівняння **«Мов ті валькірії, круг неї/ Танцюють, граються дівчата»** сугерує магічну віру у захист роду/народу рідними героями навіть із Раю; мотив танцю валькірій узятий із давньої скандинавської релігії — валькірії переносили героїв загинув на полі бою прямо в рай — , зазначає, мабуть, норманське походження Рогволода.

Але, замість очікуваного щастя, **«... із Києва туром-буйволом/ Іде веприщем за Рогнідою/ Володимир-князь со киянами»**. Історичні дані твердять, що, в намірі об'єднання руських племен, Володимир просив її руки, але вона відмовила йому образливо (посміялась над походженням його матері, Малуши, не з княжого роду!...). Зневага матері була завжди великим гріхом!..

Город був обложеним, запаленим, Володимир присилував Рогніду перед її батьками та братами, щоб показати що вона, законно для того часу, стає його дружиною, а потім **«Убив старого Рогволода,/ Потя (побив) народ...»**. Він силою приєднав Полоцьку волость до свого князівства та насильно взяв у жони

Рогніду. Вона народжує трьох синів, найменший, Ярослав, названий народом Мудрий, наслідуватиме Володимира, сяде на княжий престол і підніме престиж Київської Русі високим культурним розвитком, складе збірник законів, руського традиційного походження, під назвою «Руська Правда», в якій вбивство заміщується грошовим викупом та державним покаранням, а головною суттю законів стануть захист життя, майна та здоров'я – саме то, що порушував його батько!...

Рядки **«І прожене ю (її), і княжна/ Блукає по світу одна»** звертаються до факту, що Володимир прогнав її із княжого двору, а історичні джерела пояснюють це тим, що вона причетна була до замаху на його життя і він примусово віддалив Рогніду в далекий важкодоступний монастир, де вона померла 1000-го року.

Поет закінчує показ царів, головню «ззаду», сумно-розчаруючими словами: **«Так отакії-то святії/ Оті царі»**, бо релігійна інституція ставила багатьох провідників до ряду святих, а віруючі народи все вірили цьому, хоча їхнє, царське, ставлення до людей багатьох тягнуло до ряду грішників.

Епілог цього, скорше, памфлету складають три ставлення поета відносно немудрих царів: **Проклинання – «Бодай кати їх постинали,/ Отих царів, катів людських»**, хитромудре звертання до сестри Аполлона, щоб навчила як то можна **«Полазить трохи коло трона/... Та ревносно в новій лівреї/... царів любить»**, тобто осуд перекінчиків та розв'язка дилеми у формі афоризмів: **«... де нема святої волі,/ Не буде там добра ніколи»**, **«...там, де люди, добре буде»** та **«...жить, людей любить,/ Святого господа хвалить»**.

Розчарованість поета в таких царях сягає максимальної гидкості і тут же перетворюється в найзневажливішу іронію: **«Шкода і оливо тупить»...**

Заклик **«Ходімо в селища, там люде»** не проста втеча від боротьби проти зла, або зухвале переоцінення «моральності» села, а навпаки, метафоричне застереження поета, що людяність затримується там де затримується рідна віра, а життя супроводиться рідними законами/звичаями та обрядами, перевіреними та удосконаленими віками. На Україні, і по всьому світу здається, це так відбувалося, бо і по сьогодні дослідники шукають коренів моральності та істини у відношенні людини до Всесвіту, по селах, у найдавніших звичаях та обрядах селян!..

*

Щоб кинути осуд на **«отих царів-катів людських»** Шевченко міг обрати безліч відповідних прикладів із світової та рідної історій. Тому і постає просте, але оторопіле, запитання: Чому поет обрав саме постаті, які в створенні державності та в піднесенні політичного престижу у міжнародних відносинах їхніх народів відіграли величайшу роль?

Дім Давида, згідно з релігійними даними, створює могутню ізраїльську державу, а в християнській вірі вважається святим, бо з нього воплотиться Месія-Ісус Христос, а Володимир Святославич створює могутню українську державність – Київську Русь, а за введення християнства на Русі був канонізованим!

В чому їхня провина?

Шевченко – це один із малочисельних митців, які наважуються скрикнути що «цар нагий», тобто вказати і

на невдалі вчинки поважливої релігійної чи історичної особистості. Український геній – і тому то ми так його називаємо – своєрідно виражає мудрі засади загальнолюдських відносин, зокрема відносин, які потрібно щоб існували між урядовцем та народом, але він це робить шляхом викривання того, що не потрібно б чинили «царі», викриванням їхніх злочинів, бо незнання Правди завжди затемнює світло Порядку!...

Вважаю, що провини «Шевченкових царів» можна синтезувати вживаючи віщу цифру три.

Перша провина – це вживання насильства та неправди, як в любові, так і в формуванні державності. Цар Давид насильно і неправдиво отримав любов Вірсавії, а ізраїльську державу розширив на основі сумнівних шлюбних підходів та збройних походів на сусідні народності. Князь Володимир Святославич насильно отримав любов Рогніди і силою своїх полків підкорив і чужі народності. Верховна Мудрість виправить це тим, що сини народжені з такої любові – Соломон і Ярослав – мудрістю і правдою перевищать своїх батьків!... А держави створені отими першими, при перших нагодах, після їхньої смерті, розпадались, хоча б і частково!...

Друга провина – це вживання людовбивства, як засобу для здійснення «царських» амбіцій. Цар Давид вбиває Урія, мужа Вірсавії та багатьох інших осіб, чужих чи свого роду, що стояли на заваді його намірам.

Князь Володимир вбиває Рогволода та його дружину, тобто родичів Рогніди, і багато інших князів, що супротивились йому, в тому числі і своїх братів, щоб поширити якнайбільше територію підданих данинників.

Після його смерті перше князівство, яке відокремилось від Київського, це було Полоцьке – князівство Рогволода, сьогоднішня Білорусь! Сина Давида вбиває брат Вірсавії, а сини Володимира вбивають брат брата, приблизно, до останнього і це стає таким нещасним для українського народу «звичаєм» успадкування княжого престолу!...

Третя провина – це знеславлення людей на основі неправди, головно тих, що супротивляться «царським» засобам пригноблення народу. Цар Давид знеславив Вірсавію, його син – Фамару, а князь Володимир знеславив Рогніду, яка, пізніше, здається у монастирі, прийняла прізвище Гореслава.

Обидва «царі» знеславили і рідну віру, а таким чином знеславили рідний народ та сплундрували здорові принципи виховання молодого покоління. Перший – тим, що входив в любовні стосунки з жінками інших вірувань, те що було заборонено його рідною вірою, а другий – тим, що зруйнував пантеон рідних богів при княжому дворі та прийняв іншу віру, примушуючи і народ це зробити.

Верховна Мудрість виправила ці провини почerez синів. Соломон здійснив мрію і план царя Давида і побудував Святий Храм Ізраїля (де поставив і святий кивот), що став центром їхньої віри, але цей храм пізніше був зруйнований набутими ворогами і не відбудувався і до сьогодні!...

Князь Володимир побудував кафедральну церкву Успіння Пресвятої Богородиці або названою ще Десятинною церквою (жертвуючи десятою частиною свого княжого прибутку), яка стала центром новозаведеної

віри, але вороги зруйнували її і вона не відбудувалася і по сьогодні!... Ярослав Мудрий побудує храм Святої Софії (Мудрості), в якому довгий час виконувались паралельно богослужіння дохристиянського та християнського вірувань, багато ритуалів та звичаїв поєднались у плині часу і народ дотримується їх і по сьогодні.

Мудрість Соломона та Ярослава стала складовою всесвітньої культури, бо увійшла у сферу духовно-творчої сили Верховної Мудрості, а державнотворчі вчинки Давида та Володимира, не основані завжди на мудрих поступках, залишили, здається і по сьогодні, незагоєні рани державності обох народів. Чи може це просто мудре співпадіння випадковості !...

*

Якщо бути наймогутнішим царем, то варто б подати закон на щоденне декламування вірша Шевченка «Царі» всім сьогоднішнім царям, царькам та підцарькам світу, всім володимирам та давидам, що так прагнуть свого убожування в мирській історії, але так подиявольськи гвалтують святі правила людяності чи міжлюдських відносин...

Якщо і цього важко, то хоча б зрозуміти їм, що віра – це святий зв'язок людини з Богом/створеною ним природою, любов – це святий зв'язок людини з ближнім своїм, а «царство» – це святий зв'язок Всевишнього Порядку з порядком людським. Все це із ласки Божої, а що дане Богом, то гріх непростимий розрушувати...

Мабуть тому **Соломон** в своїм благанні до Бога сказав: ***«Даруй же рабу твоєму розумне серце, щоб судити народ Твій та розрізняти, що є добро а що***

є зло», а Ярослав Мудрий цитує в своїй збірці законів «Руська Правда» того ж самого Соломона: **«Послухайте й переконайте всі землі, де судять, що від Бога дано вам владу і сила ваша від Всевишнього; горе тому, хто оправдовує нечестивого ... і від правдивого правду віднімає, бо Бог, який дає нам владу, піддає суду ваші діла і помисли ваші перевірить, оскільки ви є слугами царства Його... Бійтесь, бо скоро настане вам випробування і суд суворий буде над владуючими...»**

III. Вшанування Тараса Шевченка в Румунії

ШЕВЧЕНКО – ЛЮДИНА І ГЕНІЙ СИМПОЗІУМ ТА КОНЦЕРТ ПРИСВЯЧЕНІ 200-им РОКОВИНАМ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

М. Сучава, 29 березня 2014

***Чим більше в людині Шевченка, тим більше в
людині людини (Іван Драч)***

Вивчати Шевченка-людину – означає пізнати правильну путь його життя, його вперте виконання Божого Дару, або, як говорив його попередник-учитель Сково-рода, – сродної праці.

Вивчати Шевченка-генія, впізнати творчість великого українського мислителя – означає впізнати правдиву минувшину свого народу, правду свого покоління, збагнути світлу путь будучого, означає пізнати самого себе в найглибшому значенні суті єства, названого частинкою Всесвіту.

На початках, частина фахівців, і не тільки, вважали, що Шевченкова поезія – це несподіваний феномен. Костомаров подав слушну відповідь: «Поезія Шевченка – законна, люба донька давньої південноруської поезії, тієї далекої від нас поезії, про яку здогадливо можемо судити з творів Ігорового співця».

Головною рисою українського народу і Шевченка в тому числі є відтворюючий потенціал. Скільки народів світу створили подібну культуру, не маючи довгого часу стабільної державності? Скільки геніальних митців світу пройшли такий терновий життєвий шлях, який пройшов Шевченко? Він рано усвідомив своє Боже призначення перед своїм народом і тому не був ворогом ні росіянина, ні поляка, ні турка, він тільки любив Україну, і в цьому його найважча провина!

Шевченко дав таке пояснення: «У них народ і слово, і в нас народ і слово». Як бачимо, не сказав: «У них держава і слово...» Державні кордони мінливі, фондом, основою, підставою – залишається народ, а народ є вічним, бо народи створені Богом! Невже так важко зрозуміти істину слів законовчителя Гамаліїла, коли був закликаний на суд Петра та інших апостолів: «Зоставте тих людей, лишіть їх, бо коли від людей цей задум чи ця справа, вона сама собою розпадеться. Коли ж від Бога, ви не зможете звести їх зо світу, – щоб ви часом не стали противниками Бога». (Діяння апостолів, 5 – 38,39).

*

І так загостив Шевченко – людина і геній – до Сучавської філії СУРУ, щоб взяти участь в симпозіумі, фо-

товиставці та концерті, присвячених його уродинам, що налічують вже повних 200 років.

Борислав Петрашук – голова філії та повітовий оргкомітет запросили на таку подію виїмкових гостей. З України – Генерального Консула України в м. Сучаві, Його Ексцеленцію пана Василя Боєчка з дружиною, з Києва – пані Аллу Кендзеру – голову Секретаріату Товариства «Україна – Світ», Валентина Сперкача – режисера документального фільму «Життя Тараса Шевченка» та актрису театру і кіно, співачку, лавреата міжнародних вокальних конкурсів Світлану Сасу, з Чернівців – голову Відділу зовнішніх стосунків міської ради Сергія Бостана, який очолив делегацію, в складі котрої були почесні митці української культури – заслужений артист України Іван Дерда і заслужена артистка України, актриса Чернівецького музичного театру ім. Ольги Кобилянської Діяна Анепська, зі Львова – фольклорний ансамбль «Джерело», очолений пані Ніонілою Гриченюк. З Румунії – з Бухареста запрошено голову СУРу Степана Бучуту, депутата польської меншини в Парламенті Румунії Гервазе Лонґера, префекта Сучавського повіту Флоріна Сінеску та голову Сучавської повітової ради Каталіна Некіфора, з Ботошан – голову сурівської філії Віктора Семчука, з Мараморощини – голову філії Мирослава Петрецького, з Сату Маре – голову філії Михайла Мачоку та генерального секретаря СУРу Любу Хорват. Були присутні видатні діячі культури Сучавського повіту, викладачі української мови, наставники самодіяльних гуртків, мас-медіа.

До слова запрошується голова СУРу.

Степан Бучута: — Вельмишановний пане Генеральний Консул! Вельмишановні гості з України, з Бухареста і з братніх повітів Румунії! Вельмишановні представники політичних та державних повітових установ! Дорогі побратими! Дякую від щирого серця всім Вам за те, що вашою присутністю ви облагородили наше велике свято, вшанування 200-их роковин з дня народження генія української літератури, невмирущого Кобзаря українського народу, мученика за правду і волю — Тараса Григоровича Шевченка.

Урочистості, присвячені Шевченку, продовжуватимуться протягом цілого року, і я закликаю всіх українців наших організацій відзначати якнайяскравіше цей виїмковий ювілей.

Хочу повідомити добірній аудиторії, що ми запланували вшановувати Великого Кобзаря акціями ще з минулого року, а саме, організували групи по 50 чоловік, які відвідували Канів та поклонялися батьку Тарасу на могилі на Чернечій Горі, над високою кручею могутнього Дніпра. Це здійснилося за підтримкою СУРу, але початком було запрошення з боку Товариства «Україна — Світ», його голови героя-поета Івана Драча та голови секретаріату товариства пані Алли Кендзери, присутньої тут, за що Вам щира подяка!

Маємо намір, мабуть, в місяці травні прибути до Канева ще однією групою в 50 чоловік, провести симпозіум в Музеї Шевченка, підвести підсумки про духовні та душевні здобутки, якими збагатились ми проведеними святами, приуроченими генію української літератури з нагоди відзначення 200-их роковин з дня його народження.

Минулого року СУР видав три книги, присвячені Шевченку: нове видання «Кобзаря», тримовна – українсько-румунсько-англійська – збірка досліджень про творчість Шевченка: «Шевченко – апостол українського народу» та переклад пана Корнелія Ірода на румунську мову роботи І. Зайцева «Життя Тараса Шевченка».

Приємно сказати, що в Румунії споруджено чотири пам'ятники Тарасу Шевченку – в Бухаресті 1952-го року, в Негостині 1993-го року, в Сату Маре 2009-го року та в Тульчі 2011-го року.

Координаційна Рада СКУ створила ювілейну медаль Тараса Шевченка, яка вручається найвидатнішим постаттям української культури, особистостям, які відзначаються в процвітанні української культури як в Україні, так і в діаспорі. Таким почесним нашим побратимам вручаємо оці престижні нагороди, а це: Мирослав Петрецький, Михайло Мачока, Люба Хорват, Ярослава Колотило, Михайло Волощук, Віктор Григорчук, Віктор Семчук, Лучія Міжок та Василь Паскар. Велика шана їм! Дякую за увагу.

Слово має Генеральний Консул України в м. Сучаві.

Василь Боєчко: – Вельмишановні керівники найвищих повітових установ Сучави! Пане депутате! Дорогі гості з України! Дорогі українці! Певно, що для нас, українців, ці дні є і радісними, і тривожними. Зараз Україна, український народ знаходяться в нелегкому історичному періоді, але, як сказав нам Шевченко: «Борітеся – поборете, /Вам Бог помагає!»

Якщо можна ще щось додати до сьогоднішнього свята, то це те, що ми надіємось і на допомогу цивілізованого світу. У тому числі я хочу підкреслити, що я дуже

радий, що Румунська держава підтримала Україну і український народ в різних планах, є поруч з українцями та їхньою боротьбою за свою суверенність, і за це їй щира подяка!

Кілька днів тому в нас була зустріч, зорганізована Сучавською повітовою радою з тематики прикордонних справ, де була висунута сенатором Мірча Джоане ініціатива – ідея підтримки України, з якою були згодні і посол Польщі, і посол України в Бухаресті пан Теофіл Бауер.

Це один із найголовніших сигналів дипломатичних установ в напрямку політичних стратегій в тому, що означає повага, відкритість і порозуміння з боку сусідів-друзів.

Я хочу підтвердити ще раз, що це новий історичний період для України. Україна повернула на європейський шлях і ми, українці і Україна, є впевнені в тому, що нам Бог допоможе і ми отримаємо почесне місце в європейській спільноті.

Минулого року ми визначали 199-і роковини з дня народження Тараса Шевченка. Тоді я сказав, хто ще пам'ятає, такі слова: «Дай Боже, щоб 200-і роковини ми не святкували гірше!» Чому я так сказав, не можу собі пояснити...

Не знаю, чи будемо проводити цього року більше чи менше свят Шевченка, але я переконаний в одному – сьогорічні свята є і надалі будуть насиченими ще не досягнутим духовним змістом та хвилюванням.

З вірою в нашого Пророка ми будемо боротись і ступати крок за кроком до повної незалежності по шляху правди, бо і сам Шевченко не раз говорив у своїх віршах, що дорога до правди і волі є завжди тернистою. (...)

Голова Чернівецької делегації Сергій Бостан: – Від імені Чернівецької делегації я хочу всіх вас привітати і хочу сказати, що Шевченко для нас і для всіх українців є насправді пророком, є тим прикладом, якого ми наслідуюм і якого заповіти здійснюєм. Шевченко є прикладом любові, віри і правди для свого народу, але і для інших народів, для народів всього світу.

Хочу сказати вам, що я представляю молоде покоління, але і всі інші покоління, від середнього віку до похилого, навчаються, по-перше, отієї найглибокої істини творчості Шевченка: «І чужому наuczайтесь, і свого не цурайтесь!»

Нехай твори Шевченка для українців та Емінеску для румунського народу стануть символами, які б об'єднували наші народи надалі і ми б були разом в цивілізованій об'єднаній Європі.

Алла Кендзера: – Так як наше товариство займається справами українства в цілому світі, ми отримали інформацію, що СУР є єдиною організацією українців з діаспори, що почала акції вшанування 200-их роковин з дня народження Тараса Шевченка ще з 2013-го року. Ваша організація продумала захід під назвою «Шляхами Шевченка до Канева». У травні, надіюсь, що ми разом проведемо симпозіум у Каневі, і це ми уточнимо сьогодні з головою вашої організації. (...)

Хочу передати вітання голови нашого товариства, поета Івана Драча, який з причин, що стосуються його здоров'я, не зміг відгукнутися своїм приїздом на запрошення на ваші свята, хоч бажав цього і надіявся до останнього дня. (...)

Ярослава Колотило: – Я відчуваю велике задоволення і душевну радість від того, що Міністерство куль-

тури започаткувало свята Шевченка в Румунії після грудневої революції. Це почалося з 1992-го року (...).

Мене завжди захоплювали заходи, в яких плекається рідна культура, і я особисто не жаліла ніколи ніяких зусиль, щоб такі свята підносили нас духовно і душевно і горда тим, що вміла протоптати оті перші стежинки до свят Шевченка. Я просто щаслива, що була в Каневі і поклонилась Великому Кобзарю.

У Сучаві українці завжди відзначали Шевченка на високому рівні, а цей захід оправдовує вповні моє твердження.

Хай дасть Бог, щоб Шевченко був постійно в нашій душі, а наші діти і внуки, щоб говорили українською мовою! Дякую за увагу!

Валентин Сперкач: – Слава Україні! Героям слава!

Дозвольте, дорогі побратими, виконати почесну місію і вручити Медаль Тараса Шевченка від імені пана Ратушного, голови Координаційної Ради СКУ, голові СУРу, пану Степану Бучуті.

Я скажу такі слова: входячи в цей святковий зал, я побачив дуже багато знайомих облич доброзичливих наших друзів. Україна переживає не дуже добрі часи, на жаль, але разом з такими друзями свята Шевченка ніхто не зможе відмінити.

У фільмі, якого я вам представляю, звучать тільки слова Шевченка у виконанні видатних акторів Сергія Бондарчука та Богдана Ступки. Відомо, що Шевченко був знаменитим гравером, а його роботи – в основі фільму.

Професор музики Чернівецького університету ім. Юрія Федьковича Андрій Плішка: – Дорогі мої! Шевченко сьогодні з нами! Кожна людина, яка торкається культур-

ної діяльності, якщо українець, то запитує себе: «Що я зробив для Шевченка?»

Я написав-упорядкував такий збірник: «Шевченко у піснях». Це не єдина і не остання моя робота для Шевченка. Мій друг, видатний український фольклорист і композитор Кузьма Смаль, земля йому пухом, зібрав пісні про Шевченка з України і з Румунії, композиторські й інші, наприклад, від негостинського поета-музики Михайла Волощука є вісім пісень, і я упорядкував таку цінну роботу.

Треба, щоб слово Шевченка входило в серце всіх українців, а музика посилює освітлення душі кожного із нас.

Заслужений артист України, композитор, Іван Дерда: – Я щиро дякую за запрошення Генеральному Консулу пану Василю Боечку і признаюсь в тому, що дуже хочеться залучитись до вашого симпозіуму і підтримати слова пана Андрія Плішки, що вірші Шевченка дуже благородні на музику і найвидатніші композитори склали музику на його слова, які знані вже в цілому світі. Якщо прислухаємось до слова і музики на слова Шевченка, то зараз збагнемо, що це слова і музика душі і духу українського народу, це високий дух, який зародився у високоосвіченій людині-Шевченку. Це дух, просякнений тим невмирущим закликком: «Борітеся – поборете!»

Аудиторія запрошується до залу Галереї Шевченка в приміщенні філії на виставку фотографій, присвячених генію нашої культури, здійсненими Яремою Онищуком на професійному рівні, в яких увічнились десятки обра-

зів вшанування Великого Кобзаря на Буковині. Запрошується до слова засновник галереї, бувший голова філії Іван Боднар: – Яко спортсмен за фахом, я керуюсь таким гаслом життя: «Боротись, чесно виграти і гідно програти!» Правда, я доклав чимало зусиль щодо влаштування цієї галереї, але без фінансової підтримки голови СУРу, пана Степана Бучути, це б було, якщо не неможливим, то принаймні надто трудним. Я і всі українці Буковини щиро вдячні, що зараз після урочистого відкриття тут відбувалися безперервно заходи, присвячені не тільки Шевченку, а й іншим видатним постатям як української, так і румунської культури. У Галереї Шевченка просуваємо культуру та дружбу!

Надіюсь, що в короткім часі будемо святкувати про-рочі слова Шевченка: «І мене в сім'ї великій,/ В сім'ї вольній, новій...», тобто відзначимо прилучення України до великої європейської сім'ї, а ми станемо її адвокатами в Європейській Спільноті.

Поет Іван Козмей прочитав двомовно, українською та румунською, фрагмент із поеми «Причинна» та «Заповіт». Іван Дерда заспівав кілька пісень на слова Шевченка. Актриса Діана Анепська прочитала поему «Марія».

Оголошується до слова голова Чернівецького товариства «Україна – Румунія» Василь Довгий: – Дорогі друзі! Я надзвичайно радий бути разом на такому прекрасному заході. Сьогодні нас об'єднує Шевченко-геній. Своїм талантом він тримає небо над нами, над людством взагалі, і пильнує, щоб це небо було мирним. Загально признано те, що Шевченко належить цілому світу і, незалежно від величини країни, майже в кожній є його

пам'ятник, а це тому, що Шевченко входить в душу і в дух людини однаково.

Я приніс і хочу подарувати Галереї Шевченка оцей гарний український рушник, вишитий тисячами хрестиків, і прошу, щоб цей рушник став традиційним вінком портрета нашого генія, що знаходиться тут. Вручаю цей подарунок голові Сучавської філії СУРy!

*

Концерт, присвячений великому ювілею, підтримали: об'єднаний хор Сучавської філії СУРy, ансамбль «Надія замку» із Серету, ансамбль «Козачок» з Балківців ансамбль «Червона калина» з Негостини, інструментальний гурт «Джерельце» з Ізвоареле Сучевей, вокальна група «Надія» та солістка Лоредана Миндріштян із Калинешть Купаренку, співачка Феліція Облизнюк з Молдовиці, декламатори Андрея Григораш та Ярина Кордубан і гості з України: фольклорний колектив «Джерело» зі Львова та спеціальний гість із Києва, співачка та актриса Світлана Сасу. Ведучим концерту був Євсебій Фрасинюк.

*

Кінозображення поеми «Марія» закінчило величний ювілей апофеозним енерготворчим світлом, яке, на мить, над українським історично-культурним простором осяяло якесь таємне новонародження. І я збагнув тоді ЙОГО ПРОРОЧУ СИЛУ і чому 200-і роковини Шевченкових уродин просякнуті лейтмотивом Правди, Долі і Волі України!

ДО 205-ОЇ РОКОВИНИ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

М. Сату Маре, 8-10 березня 2019

***Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!***
(Т.Шевченко: «Молитва»)

Під егідою Союзу Українців Румунії, головні організатори Міжнародного симпозіуму «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність (8-10 березня)» **Микола Мирослав Петрецький**, депутат для української меншини у Парламенті Румунії та голова СУРу та **Люба Ірина Горват**, голова Сатумарської повітової філії і генеральний секретар СУРу зуміли обрати дату, яка об'єднує кардинальні числа земної подорожі Великого Сина українського роду – вічноподорожуючого Кобзаря (9-10 березня), Міжнародний Жіночий День (8 березня) і дев'ятий випуск вищезазначеного науково-освітнього заходу.

Розшифрувати таїну трійки цих подій вдається тільки учаснику, а мені пощастило отримати цю почесність, за що

щиро дякую шановним організаторам. У стислій формі таїну можна відгадати-пояснити так: *В житті і творчості Шевченка жіноча постать – це свята людська буття частина, до котрої він прагнув ціле життя всім своїм єством, а вона появлялась постійно йому в образах матері, сестри, коханої, подруги, сільської дівчини, графині, актриси чи бажаної дружини. Прагнути і не сягнути вповні мрії – це чи не найкомплексніше людське почуття, на тлі якого потужно, часто геніально творчо, горить людський дух. На такому жертовнику горів і вічно палає дух Шевченка.*

Окремими складником цього значного заходу була свято – шана Днів Тараса Шевченка, організоване Союзом Українців Румунії у Сату Маре, діяння котрого запроектоване було розгортатися трьома важливими моментами: 1. Доповіді про життя і творчість великого українського поета і художника Тараса Шевченка; 2. Покладання квітів до пам'ятника-погруддя українському митцю; 3. Концерт, присвячений невмирущому Кобзарю.

Представлення доповідей відбувалося у конференц-залі Повітового Музею Сату Маре, у присутності всіх учасників цього заходу, де було видно, було чути як дух Шевченка об'єднує всіх шанувальників його вічного і правдотворчого слова. Годилося б зазначити теми та імена всіх доповідачів, але тому що це з'явиться у збірнику робіт даного Міжнародного симпозіуму, обмежусь вживанням сакральної цифри три і наведу тему професора-др. Володимира Антофійчука «Мотив людинолюб'я у творчості Шевченка», Валентини Барчан «Проблема національного манкурства у поемі «Гайда-

маки» Тараса Шевченка» та, з відповідною скромністю, автора цих рядків «Мотив розіп'яття слова Правди у поемі Шевченка «Неофіти».

Наступний момент вшанування українського Праведного відбувся біля погруддя, спорудженого йому у надзвичайно гарному сквері парку Площі Васіле Лукачу в муніципію Сату Маре. Очільником урочистостей була пані Люба Ірина Горват, котрій відгукнулись на запрошення авторитети Повітової Ради та Префектури Сату Маре, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Румунії, Його Ексцеленція Олександр Баньков, голови повітових організацій СУРу, гості з України, гості з інших повітів Румунії, науковці, викладачі, культурні діячі, місцева публіка.

Ведуча церемонії дякує щиро, і не без відповідного хвилювання, всім присутнім, дякує всім тим, котрі надали поміч в організуванні цього вшанування, дякує за повну підтримку голові СУРу Миколі Мирославу Петрецькому, відсутність котрого, з об'єктивних причин, є тільки фізична, бо душею і духом він завжди поряд з українцями де і звідки б вони не були, головно в діяннях вшанування української культурної спадщини, зокрема Тараса Шевченка. Передаючи вітання представника українства в Парламенті Румунії, Люба Горват наголошує на переконливій сподіванні пана Миколи М. Петрецького, що Шевченкове слово діє неперестанно для душевного і духовного єднання українців, веде їх до Правди, а це означає – до справжньої свободи.

Запрошується до вітального слова найповажніший представник Посольства України в Румунії, Його ексцеленція Олександр Баньков:

— Bună ziua! Доброго дня вельмишановним учасникам цієї особливої урочистості! Для мене надзвичайна честь, водночас і приємність бути сьогодні тут, серед такої чисельної присутності. Дев'яте березня для українського роду – нинішнього року це 205-ті роковини від дня народження геніального українського поета Тараса Шевченка. Він не тільки надзвичайно великий поет і художник, він співець української нації, творець долі української мови. Оцінити творчість Тараса Шевченка важко, бо велич його незмірима. Сьогодні його творчість є надто актуальною, тому що український народ продовжує боротися за правду, за свободу, за самовизначення.

Особливо є важливим те, що український народ дотримується заповіту Шевченка і продовжує свято споминати його незлим, тихим словом. Він, насправді, є величезна духовна особистість українського народу і для справжнього єднання всіх українців нам так потрібен.

Дякую ще раз пані Любі Горват за запрошення, за бездоганно zorganizований захід, за все те, що робить для затримання і плекання рідної української культури. Дякую міським авторитетам, політичним та громадським особистостям, культурним діячам, викладачам, усім чинникам, які сприяли розгортанню цього заходу. Бажаю всім Вам міцного здоров'я, творчої сили нести українське слово, творити рідну культуру та допомагати Україні стати такою, якою всі ми хочемо її бачити. Щиро дякую за увагу!

Надається слово представнику Префектури повіту Сату Марє.

Даріус Філіп: «Доброго дня! Мені дуже приємно бути поруч з Вами з нагоди такої важливої духовної події для

українців звідусіль. Українська спільнота повіту Сату Маре є чисельною і гідною особливої поваги, а це спонукує мене завжди відгукнутись на запрошення і залучитись до Ваших діянь.

За останні два роки, протягом котрих виконую почесьть префекта, я був поруч саме для того, щоб підкреслити цю повагу. Сьогоднішній день почався дощем але, ось, з'явилося сонце і створило прекрасні умови, щоб бути і нам поруч з українцями та вшанувати разом пам'ять Шевченка.

Дякую всім представникам української спільноти за все те, що вони роблять для збереження і плекання рідної культури та запевняю їх, що в установі Префектури двері постійно відчинені для подальшої співпраці. Дякую за увагу!»

Запрошується до слова представник Мерії міста Сату Маре.

Дойна Фергеш: «Доброго дня, пані і панове! Хочу, в першу чергу, подякувати проводу української організації за запрошення і, признаюся з радістю, що я завжди люблю бути поруч з вами, головно на подіях, які мобілізують українців всього світу, а вшанування Тараса Шевченка є такою подією-святом. Великий Кобзар є для українського народу і для українців звідусіль духовною опорою, натхненником їхньої єдності і ми часто вважаємо, що румунський поет Міхай Емінеску є такою ж особистістю для румунського народу.

Я беру участь у всіх ваших культурних заходах і поважаю вас за те, що ви робите для розквіту української духовності. Ви є важливою спільнотою в нашому повіті і я високо оцінюю ваш культурний внесок. Як сказав і пан

префект, і я повторю: для вирішення ваших справ двері Мерії постійно відчинені. Дякую за увагу!»

Запрошується до слова представник Повітової Ради Сату Маре.

Шербан Кошарка: «Вельмишановні пані і панове! Вельмиповажна громадо! У почеснім чині директора кабінету Голови Повітової Ради Сату Маре з самого початку хочу наголосити, як і минулого року, на вагомість вшанування попередників, які внесли в культурну скарбницю свого народу цінні духовні надбання. Це повинність честі кожного покоління. Представники Повітової Ради беруть участь у діяннях Міжнародного симпозіуму «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність», тому що вважають міждержавні взаємини, ґрунтовані на правах та свободі людини, визначальними для духовного розвитку кожної складової того чи іншого народу.

Відзначення століття від Великого Об'єднання в Румунії показало позитивний розвиток як в політичному напрямку, так і в суспільному, в Конституції Румунії передбачені всі права для визначення історичної, культурної та релігійної ідентичності меншин, факт що відповідає вповні демократичним засадам, на основі яких будемо разом наше спільне майбуття. Бажаю Вам провести свято Шевченка та симпозіум на високому рівні, затримуйте живу вашу національну свідомість, дружні відносини між нашими народами хай постійно розвиваються. Дякую за увагу!»

Запрошується до слова представник Виноградівської районної держадміністрації, Закарпатська область, Україна.

Наталія Костелеба-Веремчук: «Доброго дня, шановна громадо! Урочистості, присвячені Дням Шевченка, завжди і повсюди зогрівають таємним теплом душу українців, де б вони не були. Уже десять років підряд наша делегація з Виноградівського району користується привілеєм бути запрошеною і залучуватись тут, у Сату Марі, до возвеличення духовної спадщини Тараса Шевченка, за що Вам щиро дякуємо. Це важливо не тільки для нас, сьогоднішніх учасників, а головно для подальшого просування культурних взаємин між нашими регіонами, між нашими народами.

В історії цивілізації важко знайти особистість, яка б поєднала в собі і поета, і художника, і борця за свободу, і людину непорочної душі. Це зумів створити Шевченко. Для українського народу він не тільки унікальний митець, його духовна спадщина діє постійним чинником суспільного та культурного єднання українців.

Для нас особлива радість бачити, що в Сату Марі існує пам'ятник Шевченку, ми щиро дякуємо румунському народу, авторитетам, які сприяли втіленню цього символу української духовності, за те, що маємо можливість схилити голову перед нашим невмирущим Кобзарем. Дякую за увагу!»

Запрошується до вітального слова голова Виноградівської Районної ради.

Віталій Любка: «Доброго дня, високоповажні присутні! Сьогодні відмічаємо 205-ті роковини від дня народження Тараса Шевченка, не тільки унікального поета і художника, але і людини, яка зуміла духовно стривожити замкнутий і всепригноблюючий царський устрій українським словом Правди.

Його життя є взірцем шляху боротьби до свободи, до Правди, до доброї долі. Уся творчість Шевченка просякнута любов'ю до рідної землі, до рідного народу, до людини взагалі. Його вірші виражають у ліричній формі все те, що відчуває в житті народ, де б він не знаходився, і тому творча спадщина Шевченка увійшла в історію культури не тільки українського народу, але й всього світу.

Я вельми радий, що люд захоплений його творчістю більшає, бо це забезпечує будь-якому народу правдивий шлях до мирного майбуття. Дякую щиро пані Любі Горват за цей особливий захід, за запрошення бути разом у вшануваннях українського духовного світоча. Благодаті всім Вам, щастя, здоров'я, творчої наснаги та світлих духовних надбань! Дякую за увагу!»

*

На завершення цього моменту, переповненого глибокими духовними емоціями, в котрому кожний речник зумів своєрідно висвітлити одну із сторін багатогранної духовної спадщини Тараса Шевченка, лектор-др. українського відділу в Університеті Бабеш Бойой м. Клуж-Напоки, голова видавничої комісії СУРу **Іван Гербіл** продекламував «Заповіт» Шевченка, а відома співачка з Вінничини Олена Пантилеєва заспівала сильно хвилюючу пісню «Бандуристе, орле сизий». Обидва ліричні шедеври були оцінені довгими оплесками добірного зібрання.

*

Завершальний момент заходу «Дні Тараса Шевченка» – концерт, присвячений великому Кобзарю, який відбувся в залі Повітового Музею Сату Маре, розпочато

учнівським гуртом Мікулянка, який приємно вразив публіку українськими піснями в ангельському звучанні дитячих голосів. Заслужені артисти української пісні, співачки Олена Пантилеєва та Зоя Тимченко, виконали чудову сюїту українських народних та авторських пісень, а також пісень на слова Тараса Шевченка. Український мелос охоплював таємним теплом і світлом душу слухачів, які неодноразово ставали великим хором, наслідуючи притишено слова та лінію мелодики відомих пісень.

Публіка віддячувалась дітям і чарівним співачкам щирими та довгими оплесками.

*

Промені березневого сонця закликають природу обновитись черговим циклом життя. Духовні промені Шевченкової поезії закликають природу кожного українця обновитись черговим циклом пізнання...

ЯСЬКА ФІЛІЯ СУРУ ЗАВЕРШИЛА БЕРЕЗНЕВІ СВЯТА ШЕВЧЕНКУ

***«Кого люблять діти, той, значить, ще не зовсім
поганий чоловік» (Т.Г. Шевченко)***

У завершальний момент відзначення 199-ої роковини народження генія українського духу Тараса Григоровича Шевченка в Ясах, коли на сцені на запрошення організаторів – Віктора Григорчука та Данієла Серединчука – колективи, що присвятили концерт Великому Кобзарю, виконували духовний гімн всіх українців світу – «Реве та стогне», я бачив в очах дітей та юнаків дивне весняне відроджуюче світло. А на серці, мов на життєвій стежці, стелились слова: «Мені тринадцятий минало .../ і не знаю,/ Чого маленькому мені/ Тоді так приязно молилось,/ Чого так весело було?/ Господнє небо, і село,/ Ягня, здається, веселилось!/ І сонце гріло, не пекло!»

І в ту мить я запитав себе: чому Шевченко так щиро, безмежно і незрівнянно любив дітей? Пригадалися і біографічні та літературознавчі оповіді Дмитра Чуба (Дмитро Нитченко – емігрант в Австралії із 1949 р.) із його книги «Живий Шевченко» (Київ, 1994 р.). Використовуючи спогади Михайла Чалого, приятеля та біо-

графа Шевченка, в оповіді «Шевченко і діти» Дмитро Чуб подає такі яскраві картини: «... білоголова дівтора, що наповнювала вулицю, приносила йому (Шевченку) найприємнішу розвагу; Оришка ... розбираючи передану їй купу білизни (для прання), помітила два вузлики... знайшла в одному 25 карбованців, а в другому 3 карбованці.., за обгортками книжок ще 15 карбованців; «Бо то, – сказав Шевченко, – якісь дурні гроші, коли я зовсім забув про них, а дурному й дурна дорога»; На ці гроші, дочекавшись неділі, він (Шевченко) вирішив накупити дітям гостинців. Дітей набігло з півсотні... А Тарас Григорович був сам не свій: бігав, метушився, реготав, пустував» (ст. 52).

І скільки правди сказав мені колись мій батько: «Синку, хочеш пізнати душу людини, то подивися чи вона грається з дітьми!»

Після того як пролунали гімни Румунії та України, голова Яської філії СУРУ Віктор Григорчук запросив до вітального слова високоповажних гостей, представників державно-адміністративних та культурних установ як румунських, так і українських.

Надав світла і вагомості святу Праведника української душі пан Василь Боєчко, генеральний консул України в Сучаві: –З окремою радістю я прийняв запрошення бути разом з Вами на святі геніального українського поета Тараса Шевченка. Душевна радість примножилась і тим, що в урочистостях беруть участь і гості з України, а саме сусіди рідних земель мого дитинства. Я впевнений в тому, що такі побратання між учнівськими колективами, між містами Румунії та України, стали найсоліднішими засадами дружніх міжсусідських відносин ...

Слово голови СУРу зачитав Мірко Петрецький, голова Марамороської філії: –Тарас Шевченко, незрівнянний духовний гість всіх українців світу, так приязно вміє бути разом із українцями, де б вони не знаходились, вміє єднати їх, вміє навчати любити побратимів, вміє єднати прихильників мистецького вислову, якою мовою вони б не говорили. Шевченківське слово –це магія, що закликає до перекладу його творів на приблизно всі мови світу .

Пані Тетяна Стинянська, директор Коледжу мистецтв м. Вінниці (Україна):– Ось тут, поза сценою, я побачила найяскравіший результат Шевченківських свят у такій добросусідській формі: наші і ваші діти перемішались, якось-то розмовляють, і я не можу ніяк пізнати, котрі ваші, а котрі наші ...

Гарні думки, гарні почуття, гарні слова насичували святковий настрій всіх присутніх. Далеко від мене думка, щоб когось недооцінити, але мене дуже приємно вразило слово голови Повітової ради м. Яси Крістіана Адомніцей. Що українці виявляють неабиякі знання про життя і творчість Шевченка, то це природно, але коли це виявляє сусід румун, чи будь-якої іншої національності, то це просто захоплює дух. Ось його слова:

–Тарас Шевченко – не тільки велична постать української культури, але і світової, це геній духовного вияву людини, призначеної із верховного розсуду та спроможної сягнути всесвітніх висот. Він увібрав у себе всю історію свого народу, а своєю творчістю і життєвим подвигом показав шлях виходу із неволі, несправди та невітла. Вільним, із документом в руці, Шевченко прожив надто мало, біля чотирнадцяти

років, але спромігся створити основну книгу душі рідного народу—«Кобзар».

Але в шевченківському «Кобзарі» відтворена не тільки доля українців, а всіх народів, що жили або живуть в неволі, неправді і тьмі. Ось чому «Кобзар» Шевченка перекладено на стільки мов світу та ще буде далі перекладатися! Шевченко належить не тільки українцям, він належить всьому світу! І ми завжди будемо радо його зустрічати тут, в Ясах!

Свято Шевченка організувала Яська філія СУРу у співпраці із Національним коледжем мистецтв «Октав Банчіле» та за участю почесних гостей із України – Коледжу мистецтв м. Вінниці. Відповіли з радістю на запрошення жіночий вокальний колектив «Негостинські голоси» (художній керівник Феліція Григораш), вокально-інструментальний колектив «Червона калина» Мараморської філії СУРу, очолений Мірком Петрецьким – головою філії.

Концерт відкрив вокально-інструментальний гурток «Буковинка», створений студентами української меншини південної Буковини та студентами із України, що навчаються в Яському університеті, під керівництвом професора Іллі Ґоровея.

Вразила публіку своєю граціозністю восьмирічна танцюристка Отілія Серединчук, яка виконала самбу.

Виступали підряд: ансамбль «Джерельце» Вінницького коледжу мистецтв (художні керівники пані Тетяна Василівна Заєчко та пані Тетяна Стинянська), театральний гурток Коледжу мистецтв «Октав Банчіле» з виставою «Бездоганна царівна» за текстом Джордже Калінеску (художній керівник проф. Аліс Швайцер) та ан-

самбл'ю традиційного фольклору «Адамос Брасс» того ж коледжу – художній керівник проф. Лівіу Адамаке.

Негостинський поет Михайло Волощук подарував яському святу Шевченка вірш «В Ясах Емінеску зустрів Шевченка» і отримав в нагороду– щирі довгі оплески.

Народні українські танці і пісні, пісні на слова Шевченка, декламування та соло-вокальні виконання дітей та юнаків чарували публіку, піднімали дух Великого Кобзаря до незбагненних душевних висот. Українські народні костюми ніби принесли на сцену всі барви природи України, а рухи дітей-юнаків виявляли то ніжність української дівчини, то звитязність українського козака, то самотність придорожньої тополі, то превелику радість довгоочікуваної любові...

Але кульмінаційним моментом став виступ десятирічного учня Вінницької школи Назара Смереки, який виконав пісні «Карії очі, чорнії брови», «Марічка», «Києве мій!» та «Родина». Миттєво майнула думка: невже це чергове перевтілення солов'я української пісні Назарія Яремчука?!... Здавалось, що в залі ніхто не наслідуював дихати, бо витав над публікою ангельський голос, що об'являв красу української душі... Ні, заспокоївся я, це, мабуть, тільки чергове втілення тієї душевної краси, що Всевишній дарує українцю за його доброту, щирість і довгу-довгу терпеливість...

І тоді я збагнув, чому Тарас Григорович так щиро любив дітей!

ЗМІСТ

СВІТЛО ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЄВСЕБІЯ ФРАСИНЮКА	5
--	---

ПРОСВІТЛЕНЕ ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО

Неофіти – жертви деспотизму та мученики Правди.	11
Юродивий – або святий лицар!	31
Я не нездужаю, нівроку – мотив симбіозу Правда-Боротьба-Воля	40
Мотив Трьох Грацій у віршах: Доля, Муза, Слава	46
1. Доля	50
2. Муза	54
3. Слава	61
Від біблійного «Псалому 11-го» до «Подражанія 11-му Псалму»	69
Т.Г. Шевченко: Подражаніє 11-му Псалму.	70
Марку Вовчку – мотив дружньої присвяти	77
Ісаія. Глава 35 (Подражаніє) – Рожевий крин свободи.	83
Сестрі – мотив святої подорожі.	92
Во Іудеї... – урок правителям і народам.	99

Поема «МАРІЯ» – остання лепта*	
рідному народу.	108
Осія. Глава XIV – Подражаніє.	
Тільки Правда забезпечує людині	
внутрішню свободу	121
Молитва	130
Колись-то ще, во врем'я оно	
(Драма несвідомості або насолода глупоти)	135
Плач Ярославни – прадавній молебень	
Слово о полку Ігоревім	142
Плач Ярославни	
Переспів Тараса Шевченка.	144
Світе ясний! Світе тихий! – кредо	
Свободи, Правди і Братерства	157
Ликері – таїна ціни втраченого	163
Не нарікаю я на Бога – кредо	
віруючого митця...	171
Саул – обличчя, яке жахає...	179
І тут, і всюди – скрізь погано –	
псевдополітурок	188
Бували війни й військові свари –	
гіркий урок але урок...	194
Чи не покинуть нам, небого –	
злет Жарптиці (I)	202
А поки те, та се, та оне –	
злет Жарптиці (II)	208
II. Додатки	
Шевченко – постійне ... дружнєє	
посланіє побратимам...	215
Кара любові в душі та в дусі Шевченка.	221
Мотив могили: 1.«Розрита могила»	224

Мотив могили: 2. «Великий льох»	231
«ЦАРІ» – обличчя, яке сміється-плаче...	241
III. Вшанування Тараса Шевченка в Румунії	
Шевченко – людина і геній	
Симпозіум та концерт присвячені 200-им роковинам з дня народження Великого Кобзаря	
М. Сучава, 29 березня 2014	256
До 205-ої роковини від дня народження Великого Кобзаря	
М. Сату Маре, 8-10 березня 2019.	267
Яська філія СУРу завершила березневі свята Шевченку	276

